

Oecumenisch Directorium

Richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging

Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen

- inhoudsopgave op p. 59 -

Voorwoord

Het streven naar de eenheid van de christenen is een van de voornaamste doelstellingen geweest van het Tweede Vaticaans Concilie. Het *Oecumenisch Directorium*, waar tijdens het Concilie om was gevraagd, en dat in twee gedeelten respectievelijk in 1967 en 1970 werd gepubliceerd¹ "heeft uitstekende diensten bewezen bij de koersbepaling, coördinatie en ontwikkeling van het oecumenisch streven".²

Redenen voor deze herziening

2. Naast het Directorium zijn ook talrijke andere documenten met betrekking tot de oecumenische beweging door de bevoegde gezagdragers gepubliceerd.³ Door de afkondiging van het nieuwe *Wetboek van Canoniek Recht* voor de Latijnse kerk (1983) en van het *Wetboek met de wetsregels van de Oosterse kerken* (1990) is er voor de gelovigen van de r.-k. kerk op oecumenisch gebied een gedeeltelijk nieuwe disciplinaire situatie ontstaan. Zo is ook in de publicatie van de *Katechismus van de katholieke kerk* (1992) de oecumenische dimensie opgenomen in het basisonderricht van alle katholieke gelovigen.
3. Verder zijn sinds het Concilie de broederlijke betrekkingen met de kerken en kerkelijke gemeenschappen die niet in volledige gemeenschap leven met de r.-k. kerk, sterker geworden; er zijn in toenemende mate theologische gesprekken op gang gekomen. In zijn toespraak bij gelegenheid van een voltallige vergadering (1988) van het secretariaat dat werkte aan de herziening van het Directorium, wees de paus op het volgende: "De omvang van de oecumenische beweging, het groeiend aantal documenten over de onderlinge dialoog, de dringende behoefte die gevoeld wordt om heel het Godsvolk meer bij deze beweging te betrekken, en bijgevolg de noodzaak van een nauwkeurige leerstellige voorlichting om zich op juiste wijze te kunnen inzetten, dat alles vereist dat er zonder uitstel herziene richtlijnen worden gegeven."⁴ Het is in deze geest en in het licht van deze ontwikkelingen dat de herziening van het Directorium tot stand is gekomen.

Voor wie het Directorium bestemd is

4. Het Directorium richt zich tot de herders van de r.-k. kerk, maar het gaat ook alle gelovigen aan, die geroepen zijn om onder leiding van hun bisschoppen te bidden en te werken voor de eenheid van de christenen. Individueel voor hun eigen dioceses en als college voor de gehele kerk, zijn de bisschoppen onder het gezag van de Heilige Stoel verantwoordelijk voor het beleid en de praktijk op oecumenisch gebied.⁵

¹ Secretariaat voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen (SBEC), *Directorium ter uitvoering van de beslissingen van het Tweede Vaticaans concilie over oecumenische zaken*, *Katholiek Archief*, 22ste jrg, nr 28, 700-716 en 25ste jrg, nr 34, 742-757.

² Johannes Paulus II, *Toespraak tot de voltallige vergadering van het SBEC* (6 februari 1988), AAS 1988,1203.

³ 3. Vgl. *Matrimonia mixta*, AAS 1970,257-263; *Overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot de oecumenische dialoog*, SBEC, *Service d'Information* (SI) 12, 1970, blz. 3-11; *Instructie over de toelating van andere christenen tot de eucharistische tafelgemeenschap in de katholieke kerk*, AAS 1972, 518-525; *Nota over bepaalde interpretaties van de Instructie over de gevallen van toelating van andere christenen tot de eucharistische tafelgemeenschap in de katholieke kerk*, AAS 1973, 616-619; *Oecumenische samenwerking op regionaal, nationaal en plaatselijk niveau*, SBEC, SI 29,1975,blz. 8-34; *Evangelii nuntiandi*; *Sapientia Christiana*; *Catechesi tradendae*; Bisschoppensynode, *buitengewone zitting van 1985*, *Relatio finalis*; Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Ratio fundamentalis Institutionis sacerdotalis*; *Ex corde Ecclesiae*.

⁴ AAS 1988, 1204.

⁵ Vgl. *CIC*, can 755; *CCEO*, can 902 en 904,1. In het Directorium is het bijvoeglijk naamwoord 'katholiek' van toepassing op de gelovigen en kerken die in volledige verbondenheid leven met de bisschop van Rome.

5. Maar bovendien leeft de hoop dat het Directorium nuttig zal zijn voor de kerken en kerkelijke gemeenschappen die niet in volledige verbondenheid leven met de r.-k. kerk. Met de katholieken delen zij de bekommernis om de kwaliteit van het oecumenisch streven. Zij zullen er baat bij hebben te weten wat het beleid is van degenen die in de r.-k. kerk leiding geven aan de oecumenische beweging, en welke criteria officieel in de kerk zijn goedgekeurd. Daardoor zal het hun mogelijk zijn de initiatieven, op welk niveau ook door de katholieken genomen, zo te beoordelen dat zij er adequaat op kunnen reageren, en zullen zij beter de reacties van de katholieken kunnen begrijpen op hun eigen initiatieven. Opgemerkt moet worden dat het Directorium niet de betrekkingen wil behandelen van de r.-k. kerk met de sekten en de nieuwe religieuze bewegingen.⁶

Doel van het Directorium

6. De nieuwe uitgave van het Directorium is bedoeld als een instrument ten dienste van de gehele kerk en met name van hen die rechtsreeks betrokken zijn bij een of andere oecumenische activiteit in de r.-k. kerk. Het Directorium wil de kerk stimuleren, voorlichten, voorgaan, en in bepaalde gevallen ook verplichtende richtlijnen geven volgens de bevoegdheid die aan de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen toekomt.⁷ In het licht van de ervaringen die de kerk sinds het Concilie heeft verkregen en rekening houdend met de huidige oecumenische situatie, bundelt het Directorium alle normen die reeds waren vastgesteld om de besluiten van het Concilie toe te passen en verder uit te werken, en waar dat nodig is, stemt het deze normen af op de huidige stand van zaken. Het versterkt de structuren die zijn opgezet om de oecumenische arbeid op ieder niveau in de kerk te steunen en te begeleiden. Met volledige eerbiediging van de bevoegdheden van de gezagsdragers op die verschillende niveaus geeft het Directorium algemeen geldige richtlijnen en normen om de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging te begeleiden. De toepassing daarvan zal vastheid en samenhang geven aan de uiteenlopende wijzen waarop de particuliere kerken⁸ en groepen van particuliere kerken, als reactie op de verschillende plaatselijke situaties, het oecumenisch streven in praktijk brengen. Het biedt een waarborg dat de oecumenische arbeid in de r.-k. kerk in overeenstemming is met de eenheid in geloof en kerkorde die de katholieken onderling verbindt.

In onze tijd is er hier en daar een zekere neiging tot verwarring op leerstellig gebied. Daarom is het zeer belangrijk om, zowel op oecumenisch gebied als elders, misbruiken te vermijden die tot leerstellige onverschilligheid zouden kunnen bijdragen of deze in de hand werken. Als de richtlijnen van de kerk hieromtrent niet worden opgevolgd, vormt dit een hinderpaal om vorderingen te maken bij het oprechte streven naar de volle eenheid onder de christenen. Het is de taak van de plaatselijke ordinariis, de Bisschoppenconferenties of de Synoden van de katholieke Oosterse kerken, ervoor te zorgen dat de beginselen en normen, neergelegd in

⁶ Zie verder, nr 35 en 36.

⁷ *Pastor bonus*: - Art. 135: "De functie van de Raad is om door middel van initiatieven en geschikte activiteiten zich te wijden aan de oecumenische taak van het herstel van de eenheid van de christenen." - Art. 136, 1: "De Raad ziet erop toe dat aan de decreten van het Tweede Vaticaans Concilie inzake de oecumenische beweging gevolg wordt gegeven, en hij zorgt ervoor dat ze ten uitvoer worden gebracht; 2: Hij bevordert nationale en internationale bijeenkomsten van katholieken die geschikt zijn om de eenheid van de christenen te bevorderen, brengt ze met elkaar in contact en coördineert ze, en volgt hun activiteiten; 3: Na eerst de kwesties aan de paus te hebben voorgelegd, houdt hij zich bezig met de betrekkingen met de broeders uit de kerken en kerkelijke gemeenschappen die nog niet in volledige gemeenschap leven met de r.-k. kerk, en vooral stimuleert hij de dialoog en de gesprekken die de eenheid met hen beogen te bevorderen; daarbij doet hij een beroep op de medewerking van deskundigen op het gebied van de theologische leer. Hij wijst de katholieke waarnemers aan voor de ontmoetingen tussen christenen, en nodigt waarnemers uit van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen bij katholieke bijeenkomsten, telkens als het hem opportuun voorkomt." - Art. 137, 1: "Aangezien de materie die dit dicasterium te behandelen heeft, uit haar aard vaak met geloofsvraagstukken te maken heeft, moet de Raad nauw samenwerken met de Congregatie voor de Geloofsleer, vooral als het gaat om het openbaar maken van documenten en verklaringen; 2: Alvorens zeer belangrijke vraagstukken te behandelen die betrekking hebben op de gescheiden Oosterse kerken moet de Raad eerst de Congregatie voor de Oosterse Kerken raadplegen."

⁸ Tenzij anders wordt aangegeven, wordt de uitdrukking 'particuliere kerk' in het Directorium gebruikt als aanduiding van een diocees, eparchie of daarmee gelijkstaand kerkdistrict.

het *Oecumenisch Directorium*, zorgvuldig worden toegepast, en met herderlijke zorg erop toe te zien dat eventuele afwijkingen vermeden worden.

Indeling van het Directorium

7. Het Directorium begint met een uiteenzetting over het oecumenisch streven van de r.-k. kerk (hoofdstuk I). Daarop volgt een exposé over de middelen die de r.-k. kerk gebruikt om dit streven in praktijk te brengen. Zij doet dit door de organisatie (hoofdstuk II) en de vorming van haar leden (hoofdstuk III). De bepalingen van de hoofdstukken IV en V over de oecumenische arbeid richten zich tot deze aldus georganiseerde en gevormde leden.

I. Het streven naar de eenheid van de christenen

Het oecumenisch streven van de r.-k. kerk gebaseerd op de leerstellige beginselen zoals die verwoord zijn door het Tweede Vaticaans Concilie.

II. De organisatie in de katholieke kerk van de dienst voor de eenheid van de christenen

De personen en structuren die bestemd zijn om de oecumenische beweging op alle niveaus te bevorderen, en de normen die hun arbeid regelen.

III. Oecumenische vorming in de katholieke kerk

De categorieën van te vormen personen; doel, kader en methoden voor de vorming wat betreft haar leerstellige en praktische aspecten.

IV. Gemeenschap van leven en geestelijke activiteit tussen gedoopten

De gemeenschap die er met de andere christenen bestaat op grond van de sacramentele band van het doopsel, en de normen om te delen in het gebed en de andere geestelijke activiteiten, daarbij de sacramentele rijkdommen in bijzondere gevallen inbegrepen.

V. Oecumenische samenwerking, dialoog en gemeenschappelijk getuigenis

De beginselen, de verschillende vormen en normen in de samenwerking tussen christenen met het oog op het gesprek en gemeenschappelijk getuigenis in de wereld.

8. Zo zijn in een tijd, gekenmerkt door een toenemende secularisatie die van de christenen een gemeenschappelijke actie vraagt in de verwachting van het koninkrijk Gods, de normen vastgesteld voor de betrekkingen tussen de katholieken en de andere christenen en voor de verschillende vormen van samenwerking waarvan zij zich bedienen, en wel op een dusdanige wijze dat op een evenwichtige en samenhangende manier, in de lijn en volgens de beginselen die door het Tweede Vaticaans Concilie zijn vastgesteld, verder gewerkt kan worden aan de bevordering van de door Christus verlangde eenheid.

HOOFDSTUK I

Het streven naar de eenheid van de christenen

9. De oecumenische beweging wil een antwoord zijn op de genadegave Gods, en zij roept alle christenen op tot het geloof in het mysterie van de kerk, volgens het plan van God die de mensheid wil brengen tot het heil en de eenheid in Christus door de heilige Geest. Zij roept hen op tot de hoop dat het gebed van Jezus "dat zij één mogen zijn"⁹ geheel werkelijkheid zal worden. Zij roept hen op tot de liefde die het nieuwe gebod is van Christus en de gave waardoor de heilige Geest alle gelovigen verenigt. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft duidelijk aan de katholieken gevraagd alle christenen te benaderen met een liefde die verlangt om in oprechtheid al wat hen verdeeld houdt te overwinnen en die zich daarvoor actief inzet. Vol hoop en biddend moeten zij actief werken aan de bevordering van de eenheid van de christenen, en hun geloof in het mysterie van de kerk beweegt hen zodanig en geeft hun zodanig inzicht dat hun oecumenische arbeid geïnspireerd en geleid kan worden door een juist verstaan van de kerk die is "het sacrament, dat wil zeggen het teken en instrument van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht".¹⁰
10. De leer van de kerk over de oecumenische beweging, alsmede de aansporing om te hopen en de uitnodiging om lief te hebben, zijn officieel verwoord in de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie, met name in *Lumen gentium* en *Unitatis redintegratio*. De latere documenten inzake de oecumenische arbeid in de kerk, met inbegrip van het *Oecumenisch Directorium* (1967 en 1970), zijn gebaseerd op de leerstellige, geestelijke en pastorale beginselen die in de conciliedocumenten zijn neergelegd. Ze hebben enige onderwerpen verder uitgewerkt die in de conciliedocumenten naar voren waren gebracht; ze hebben een theologische terminologie ontwikkeld en voor het handelen meer gedetailleerde normen gegeven welke alle uitgingen van wat het Concilie zelf had geleerd. Dat alles vormt een geheel van onderrichtingen waarvan in dit hoofdstuk de grote lijnen zullen worden aangegeven. Deze onderrichtingen vormen de grondslag van dit Directorium.

De kerk en haar eenheid naar Gods plan

11. Volgens het Concilie is het mysterie van de kerk gelegen in het geheim van de wijsheid en goedheid van God die heel de mensengemeenschap en zelfs heel de schepping tot eenheid met Zichzelf wil brengen.¹¹ Daartoe heeft God zijn enige Zoon naar de wereld gezonden die, aan het kruis geheven en daarna de heerlijkheid binnengegaan, de heilige Geest uitstort door Wie Hij het volk van het Nieuwe Verbond, de kerk, oproept en verenigt in de eenheid van geloof, hoop en liefde. Om deze kerk overal op aarde tot aan het einde der tijden te vestigen, vertrouwd Christus aan het college van de Twaalf, aan het hoofd waarvan Hij Petrus stelde, de taak toe om te onderrichten, te besturen en te heiligen. Het is de wil van Jezus Christus dat zijn volk onder de werking van de heilige Geest in groei zal toenemen door de getrouwe verkondiging van het evangelie, de bediening van de sacramenten en het liefdevolle bestuur van de apostelen en hun opvolgers, en dat hun onderlinge gemeenschap steeds volkomener wordt.¹² Het Concilie stelt de kerk voor als het nieuwe Godsvolk dat, met heel de rijkdom van hun onderlinge verscheidenheid, in zich mannen en vrouwen verenigt uit alle volkeren en culturen, met uiteenlopende gaven van natuur en genade begiftigd, elkaar dienstbaar, en zich ervan bewust de wereld te zijn ingezonden tot haar heil.¹³ In geloof aanvaardden zij het Woord van God, worden zij in Christus gedoopt en in de Geest van het Pinkstergebeuren bevestigd; samen vieren zij het sacrament van zijn lichaam en bloed in de eucharistie: "De heilige Geest die in de gelovigen woont en de gehele kerk vervult en bestuurt, brengt die wonderlijke gemeenschap van de gelovigen tot stand en Hij verbindt hen allen zo innig in Christus dat Hij het beginsel van de kerkelijke eenheid is. Hij bewerkt verscheidenheid van de geestelijke gaven en bedieningen door de kerk van Jezus Christus

⁹ Joh 17,21; vgl. Ef 4,4.

¹⁰ *Lumen gentium*, 1.

¹¹ Vgl. *Lumen gentium*, 1-4; *Unitatis redintegratio*, 2.

¹² Vgl. *Unitatis redintegratio*, 2.

¹³ Vgl. *Lumen gentium*, 2.

met een keur van geschenken te verrijken, 'om de heiligen toe te rusten voor het werk van de bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus'.¹⁴

12. In zijn gemeenschappelijk leven van geloof en sacramenten wordt het Godsvolk gediend door gewijde bedienaren: bisschoppen, priesters en diakens.¹⁵ Aldus verenigd door de drievoudige band van geloof, sacramenteel leven en hiërarchisch ambt, brengt het hele Godsvolk tot stand wat in de geloofstraditie sinds het Nieuwe Testament¹⁶ steeds is genoemd *koinonia/communio* (gemeenschap). Juist dit sleutelbegrip ligt ten grondslag aan de ecclesiologie van het Tweede Vaticaans Concilie,¹⁷ en juist daarop heeft het officieel kerkelijk leerambt in de laatste tijd veel nadruk gelegd.

De kerk als *communio*

13. De gemeenschap waarin de christenen geloven en waarop zij hopen, is in diepste wezen hun eenheid met de Vader door Christus en in de heilige Geest. Sinds Pinksteren wordt zij geschonken en ontvangen in de kerk, de gemeenschap van de heiligen. Zij komt tot volkomenheid in de hemelse glorie, maar wordt reeds werkelijkheid in de kerk op aarde, terwijl zij naar die volheid op weg is. Zij die verenigd leven in geloof, hoop en liefde, in onderling dienstbetoon, gemeenschappelijke leer en sacramenten, onder leiding van hun herders,¹⁸ hebben deel aan de gemeenschap die de kerk van God vormt. Deze gemeenschap neemt concrete gestalte aan in de particuliere kerken, ieder rond haar bisschop verzameld. In elk daarvan "is de ene, heilige, katholieke en apostolische kerk van Christus werkelijk aanwezig en werkzaam".¹⁹ Uit haar wezen zelf is deze gemeenschap dus universeel.
14. Op een bijzondere wijze blijft de gemeenschap tussen de kerken in stand en wordt zij zichtbaar in de onderlinge gemeenschap van hun bisschoppen. Dezen vormen samen een college dat opvolger is van het apostelcollege. Aan het hoofd van dit college staat de bisschop van Rome als opvolger van Petrus.²⁰ Zo zijn de bisschoppen de waarborg dat de kerken waarvan zij de bedienaren zijn, de éne kerk van Christus voortzetten die gefundeerd is op het geloof en het ambt van de apostelen. Zij stemmen de geestelijke krachten en gaven van de gelovigen en hun organisaties op elkaar af tot opbouw van de kerk en de volle uitoefening van haar zending.
15. Iedere particuliere kerk, in zichzelf vereend en levend in gemeenschap met de ene, heilige, katholieke en apostolische kerk, wordt in naam van Christus en uit kracht van de heilige Geest uitgezonden om het evangelie van het Rijk te brengen aan steeds meer mensen en hun deze gemeenschap met God aan te bieden. Bij aanvaarding daarvan treden ook deze mensen in gemeenschap met allen die haar reeds ontvingen, en worden zij samen met hen gevormd tot een ware familie van God. Door haar eenheid getuigt deze familie van die gemeenschap met God. In deze zending nu van de kerk gaat het gebed van Jezus in vervulling, want Hij heeft gebeden "opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt".²¹
16. De gemeenschap binnen de particuliere kerken en tussen hen onderling is een gave Gods. Deze moet met vreugde en dankbaarheid worden aanvaard en zorgvuldig worden gecultiveerd. Op bijzondere wijze rust de zorg daarvoor bij hen die geroepen zijn om in de kerk het ambt van herder te bekleden. De eenheid van de kerk komt tot stand temidden van een rijke verscheidenheid. De verscheidenheid in de kerk is een dimensie van haar katholieciteit. Toch kan juist deze rijke

¹⁴ *Unitatis redintegratio*, 2, vgl. Ef 4,12.

¹⁵ Vgl. *Lumen gentium*, 3.

¹⁶ Vgl. Hnd 2,42.

¹⁷ Vgl. Bisschoppensynode, *buitengewone zitting van 1985*, eindverslag: "De ecclesiologie van de *communio* is de centrale en fundamentele gedachte van de conciliedocumenten" (hfdst. I); vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, *Brief aan de bisschoppen van de katholieke kerk over enkele aspecten van de kerk als 'communio'* (28 mei 1992).

¹⁸ Vgl. *Lumen gentium*, 14.

¹⁹ *Christus Dominus*, 11.

²⁰ Vgl. *Lumen gentium*, 22.

²¹ Joh 17,21.

verscheidenheid spanningen veroorzaken in de gemeenschap. Maar ondanks deze spanningen blijft de heilige Geest werkzaam in de kerk door de christenen met al hun onderlinge verschillen uit te nodigen tot een steeds diepere eenheid.

17. De katholieken bewaren de vaste overtuiging dat de éne kerk van Christus zich bevindt in de katholieke kerk die "door de opvolger van Petrus en de met hem verenigde bisschoppen wordt bestuurd".²² Zij belijden dat het geheel van geopenbaarde waarheid, sacramenten en ambt, dat Christus voor de opbouw van zijn kerk en de vervulling van zijn zending heeft geschonken, gevonden wordt in de katholieke gemeenschap van de kerk. Natuurlijk weten de katholieken dat zij persoonlijk niet naar de aan de kerk geschonken genadegaven hebben geleefd noch voluit leven. Desondanks verliezen zij nooit hun vertrouwen in de kerk. Hun geloof verzekert hen dat de kerk "de waardige bruid van de Heer" blijft, en dat zij "dank zij de werking van de heilige Geest niet ophoudt zichzelf te vernieuwen, tot zij door het kruis het licht bereikt dat geen ondergang meer kent".²³ Als dus de katholieken de woorden gebruiken "kerken", "andere kerken", "andere kerken en kerkelijke gemeenschappen", enzovoorts om diegenen aan te duiden die niet in volle gemeenschap leven met de r.-k. kerk, moet men altijd rekening houden met deze vaste overtuiging en geloofsbelijdenis.

De verdeeldheden onder de christenen en het herstel van de eenheid

18. Menselijk onverstand en zonde hebben zich echter zo nu en dan verzet tegen de op eenheid gerichte wil van de heilige Geest, en hebben de liefde verzwakt die de spanningen, eigen aan het kerkelijk leven, weet te overwinnen. Vanaf het begin van de kerk zijn er scheuringen geweest. Daarna kwamen er ernstigere geschillen, en sommige kerken in het Oosten waren niet langer meer in volledige gemeenschap met de Stoel van Rome en de kerk van het Westen.²⁴ In latere tijd waren in het Westen diepgaander verdeeldheden oorzaak van het ontstaan van andere kerkelijke gemeenschappen. Deze meervoudige breuk had te maken met vraagstukken van leerstellige en kerkordelijke aard en betrof zelfs het wezen van de kerk.²⁵ Het decreet van het Tweede Vaticaans Concilie over de oecumenische beweging geeft toe dat er geschillen zijn ontstaan "soms niet zonder schuld van beide partijen".²⁶ Hoezeer echter ook de menselijke schuld aan de gemeenschap schade moge hebben berokkend, toch werd deze nooit volledig teniet gedaan. Immers, de volle eenheid van de kerk van Christus is gehandhaafd gebleven in de r.-k. kerk, terwijl andere kerken en kerkelijke gemeenschappen weliswaar niet meer in volledige gemeenschap leven met de katholieke kerk, maar toch in werkelijkheid een zekere gemeenschap met haar bewaren. Het Concilie stelt het volgende: "Naar onze geloofsovertuiging leeft zij (die eenheid) onverliesbaar voort in de katholieke kerk, en wij hopen dat zij van dag tot dag blijft toenemen tot aan de voleinding van de wereld."²⁷ In een aantal concilieteksten wordt aangegeven welke elementen de katholieke kerk deelt enerzijds met de Oosterse kerken,²⁸ anderzijds met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.²⁹ "De Geest van Christus weigert niet deze te gebruiken als heilsmiddelen."³⁰

²² *Lumen gentium*, 8.

²³ *Lumen gentium*, 9.

²⁴ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3 en 13.

²⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3: "Door verschillen van uiteenlopende aard tussen hen (zij die in Christus geloven) en de katholieke kerk op het gebied van de leer en soms ook van de discipline, maar eveneens met betrekking tot de structuur van de kerk staan inderdaad niet weinige en soms vrij ernstige bezwaren een volledige kerkelijke gemeenschap in de weg, bezwaren die de oecumenische beweging tracht op te heffen." Dergelijke verschillen zijn nog steeds van invloed en veroorzaken soms nieuwe verdeeldheden.

²⁶ *Unitatis redintegratio*, 3.

²⁷ *Unitatis redintegratio*, 4.

²⁸ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 14-18. De term 'orthodox' wordt in het algemeen gebruikt voor de oosterse kerken die de besluiten hebben aanvaard van de Concilies van Efese en Chalcedon. Om historische redenen heeft men echter onlangs deze term ook toegepast op de kerken die de dogmatische formules van een van beide genoemde Concilies niet hebben aanvaard (vgl. *Unitatis redintegratio*, 13). Om alle verwarring te vermijden zal in dit Directorium de algemene term 'Oosterse kerken' worden gebruikt om alle kerken van de verschillende Oosterse tradities aan te duiden die niet in volledige gemeenschap leven met de kerk van Rome.

²⁹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 21-23.

³⁰ *Unitatis redintegratio*, 3.

19. Geen christen kan echter genoeg nemen met deze onvolledige vormen van gemeenschap. Zij beantwoorden niet aan de wil van Christus, en verzwakken de kerk bij het vervullen van haar zending. Gods genade heeft lidmaten van veel kerken en kerkelijke gemeenschappen, in het bijzonder in deze eeuw, ertoe gebracht om te streven naar het overwinnen van de verdeeldheden die erfenis zijn van het verleden, en om weer een liefdesgemeenschap op te bouwen door gebed, berouw en wederzijds vragen om vergiffenis voor de zonden van verdeeldheid in het verleden en heden, door samenkomsten voor gezamenlijke ondernemingen en theologische dialoog. Dat zijn de doelstellingen en activiteiten van wat men de oecumenische beweging³¹ is gaan noemen.
20. Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie heeft de r.-k. kerk zich plechtig ertoe verbonden te werken aan de eenheid van de christenen. Het decreet *Unitatis redintegratio* geeft duidelijk aan dat de eenheid die Christus voor zijn kerk heeft gewild, tot stand komt "door middel van de getrouwe verkondiging van het evangelie door de apostelen en hun opvolgers - de bisschoppen samen met hun hoofd die de opvolger is van Petrus - door de bediening van de sacramenten en door het liefdevolle bestuur". Het decreet beschrijft die eenheid als bestaande "uit de belijdenis van het éne geloof ..., de gemeenschappelijke viering van de goddelijke eredienst ..., de broederlijke eensgezindheid van het huisgezin van God";³² het uiteindelijke doel van de oecumenische beweging is de eenheid, die uit haar wezen zelf een volledige en zichtbare gemeenschap vereist van alle christenen. Het Concilie verzekert dat deze eenheid absoluut niet vraagt om het prijsgeven van de rijke verscheidenheid die er onder de christenen is gegroeid op het gebied van spiritualiteit, kerkorde, liturgische gebruiken en theologisch doordenken van de geopenbaarde waarheid,³³ in zoverre die verscheidenheid trouw blijft aan de apostolische traditie.
21. Sinds het Tweede Vaticaans Concilie wordt in de r.-k. kerk als geheel de oecumenische beweging gestimuleerd en geleid door verschillende documenten en initiatieven van de Heilige Stoel, in de particuliere kerken door documenten en initiatieven van bisschoppen, Synoden van de katholieke Oosterse kerken en van de Bisschoppenconferenties. Ook moeten de vorderingen vermeld worden in verschillende vormen van oecumenische dialoog en in verschillende soorten van oecumenische samenwerking. Om het te zeggen met de woorden van de Bisschoppensynode van 1985: "De oecumenische beweging staat diep en onherroepelijk gegrift in het geweten van de kerk."³⁴

De oecumene in het leven van de christenen

22. De oecumenische beweging is een genade van God, geschonken door de Vader in antwoord op het gebed van Jezus³⁵ en de smeekbeden van de kerk die haar door de heilige Geest worden ingegeven.³⁶ Terwijl het oecumenisch streven plaats vindt binnen het kader van de algemene opdracht van de kerk om de mensheid in Christus te verenigen, is zijn eigen terrein het herstel van de eenheid onder de christenen.³⁷ Zij die in de naam van Christus zijn gedoopt, zijn juist daardoor geroepen zich te wijden aan het streven naar eenheid.³⁸ De gemeenschap in het doopsel is geordend op de volle kerkelijke gemeenschap. Het beleven van het doopsel sluit in dat men wordt opgenomen in de zending van Christus: alles in de eenheid bijeen te brengen.
23. De katholieken worden uitgenodigd om, naar de aanwijzingen van hun herders, solidair en dankbaar in te gaan op alles wat er in veel kerken en kerkelijke gemeenschappen en in de velerlei organisaties waaraan zij meewerken, gedaan wordt om de eenheid onder de christenen te herstellen. Op plaatsen waar er, althans in de praktijk, geheel geen oecumenische arbeid wordt verricht, moeten de katholieken trachten er een aanzet toe te

³¹ A.w., 4.

³² *Unitatis redintegratio*, 2; *Lumen gentium*, 14; *CIC*, can 205; *CCEO*, can 8.

³³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 4 en 15-16.

³⁴ Vgl. Bisschoppensynode, *buitengewone zitting van 1985*, eindverslag, hfdst. 7.

³⁵ Vgl. Joh 17,21.

³⁶ Vgl. Rom 8,26-27.

³⁷ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 5.

³⁸ Zie verder, nr. 92-101.

geven. Laten zij geduldig blijven en volhouden wanneer in hun omgeving deze arbeid op verzet stuit of belemmerd wordt door sektarisch gedrag of door activiteiten die tot nog groter verdeeldheid leiden onder hen die de naam van Christus belijden. De *ordinarii loci*,³⁹ de Synoden van de katholieke Oosterse kerken⁴⁰ en de Bisschoppenconferenties zullen het soms noodzakelijk achten speciale maatregelen te nemen tegen het gevaar van *indifferentisme* of van *proselitisme*.⁴¹ Dit zou met name van toepassing kunnen zijn op de jonge kerken.

In al hun betrekkingen met de lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen moeten de katholieken eerlijk, verstandig en met kennis van zaken optreden. Een dergelijke houding van geleidelijk en voorzichtig te werk gaan zonder de moeilijkheden te ontwijken, is ook een waarborg dat men niet zal bezwijken voor de bekoring van indifferentisme en proselitisme, hetgeen de ondergang zou betekenen van de echte oecumenische geest.

24. Om ten volle hun oecumenische verantwoordelijkheid op zich te kunnen nemen, in gelijk welke plaatselijke situatie ook, moeten de katholieken gezamenlijk en in overeenstemming met hun bisschoppen te werk gaan. Allereerst zouden zij goed moeten weten wat de katholieke kerk is, en in staat moeten zijn verantwoording af te leggen van wat zij leert, van haar kerkorde en van haar oecumenische beginselen. Naarmate zij beter van dat alles op de hoogte zijn, zullen zij het beter in gesprekken met andere christenen kunnen uitleggen en naar behoren verantwoorden. Zij zouden ook een juiste kennis moeten hebben van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen met wie zij in gesprek zijn. Zorgvuldig moeten de verschillende, aan de deelneming aan de oecumenische beweging voorafgaande, voorwaarden worden overwogen die uiteen zijn gezet in het decreet van het Tweede Vaticaans Concilie over de oecumenische beweging.⁴²
25. De oecumenische beweging met al haar eisen op menselijk en zedelijk gebied, is zozeer geworteld in het geheimnisvolle werken van de Voorzienigheid van de Vader door de Zoon en in de heilige Geest, dat ze de christelijke spiritualiteit in haar diepste wezen raakt. Zij vereist die "bekering van hart en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen", die het decreet van het Tweede Vaticaans Concilie over de oecumenische beweging noemt "de geestelijke oecumenische beweging" en die zij beschouwt als "de ziel van de gehele oecumenische beweging".⁴³ Zij die zich ten diepste vereenzelvigen met Christus, moeten zijn gebed tot het hunne maken, met name zijn gebed om eenheid; zij die leven uit de Geest, moeten zich laten omvormen door de liefde die omwille van de eenheid "alles verdraagt, alles gelooft, alles hoopt, alles duldt";⁴⁴ zij die leven in een geest van berouw, zullen bijzonder gevoelig zijn voor de zonde van de verdeeldheid, en zullen bidden om vergeving en bekering. Zij die naar heiligheid streven zullen bij machte zijn om ook buiten de zichtbare grenzen van hun kerk haar vruchten te herkennen.⁴⁵ Zij zullen ertoe komen God werkelijk te kennen als de enige die bij machte is hen allen tot eenheid te brengen, omdat Hij de Vader van allen is.

De verschillende niveaus van de oecumenische activiteit

26. Voor de oecumenische activiteit zijn de mogelijkheden en voorwaarden verschillend naargelang het een parochie betreft, een diocees, een regionale of nationale organisatie van de bisdommen, of de universele kerk. De oecumenische activiteit vereist de inzet van het

³⁹ Vgl. Als het Directorium spreekt over 'plaatselijke ordinariis', verwijst men ook naar de 'plaatselijke hiërarchen van de Oosterse kerken', volgens de terminologie van *CCEO*.

⁴⁰ Onder 'Synoden van de katholieke Oosterse kerken' verstaat men de hogere gezagsdragers van de katholieke Oosterse kerken *sui iuris* zoals beschreven in *CCEO*.

⁴¹ *Dignitatis humanae*, 4: "Bij het verspreiden van het godsdienstig geloof en het invoeren van gebruiken moet men zich echter steeds onthouden van iedere handeling die op dwang of op een oneerlijke of minder passende overreding zou kunnen lijken, vooral waar het gaat om minder ontwikkelden of zwakkeren." Tegelijk moet met de woorden van diezelfde verklaring gesteld worden dat "de religieuze gemeenschappen het recht hebben niet te worden belet om hun geloof zowel mondeling als schriftelijk in het openbaar te onderwijzen en te verkondigen".

⁴² Vgl. *Unitatis redintegratio*, 9-12; 16-18.

⁴³ *Unitatis redintegratio*, 8.

⁴⁴ 1 Kor 13,7.

⁴⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3.

hele Godsvolk binnen de kerkelijke structuren en volgens de regels die voor ieder van deze niveaus gelden.

27. In het diocees, verenigd om zijn bisschop, in de parochies en de verschillende groepen en gemeenschappen, wordt de eenheid van de christenen opgebouwd en wordt zij van dag tot dag zichtbaar:⁴⁶ gelovig luisteren mannen en vrouwen naar het Woord van God, zij bidden, vieren de sacramenten, zijn bereid tot dienst aan elkaar, en maken de heilsboodschap van het evangelie bekend aan hen die nog niet geloven. Maar als de leden van eenzelfde gezin tot verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen behoren, als christenen niet samen met hun echtgenoot, echtgenote, kinderen of vrienden de communie kunnen ontvangen, doet zich de pijn van de verdeeldheid in alle hevigheid gevoelen, en zou dit een sterkere aansporing moeten zijn tot gebed en oecumenische arbeid.
28. Binnen de katholieke gemeenschap hebben de particuliere kerken verschillende, op elkaar lijkende vormen van georganiseerd onderling verband, bijvoorbeeld de Synoden van de Oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties. Dit is een teken van de gemeenschap die er tussen die kerken bestaat. Deze lichamen kunnen heel veel bijdragen tot het ontwikkelen van doeltreffende oecumenische betrekkingen met de kerken en kerkelijke gemeenschappen uit eenzelfde streek, die nog niet in volle gemeenschap met ons leven. Zij hebben niet alleen een gezamenlijke traditie op het gebied van cultuur en burgerschap, maar ook een gemeenschappelijk kerkelijk erfgoed vanuit de tijd voorafgaande aan de verdeeldheid. Meer dan een particuliere kerk zijn de Synoden van de katholieke oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties in staat om de regionale en nationale aspecten van de oecumenische arbeid met gezag te behandelen; zij kunnen daarom organisaties in het leven roepen die tot doel hebben om het streven en de middelen op hun territorium zodanig gestalte geven en op elkaar af te stemmen dat de activiteiten van de particuliere kerken erdoor gesteund worden, en de particuliere kerken bij hun oecumenische activiteiten een eensgezinde katholieke weg bewandelen.
29. Het komt aan het Bisschoppencollege en de Heilige Stoel toe om in laatste instantie te beoordelen op welke wijze er moet worden ingegaan op de eisen voor volledige gemeenschap.⁴⁷ Op dat niveau verzamelt en beoordeelt men de oecumenische ervaring van alle particuliere kerken; men verenigt de middelen die nodig zijn voor de dienst van de gemeenschap op universeel niveau en tussen alle particuliere kerken die tot die gemeenschap behoren en zich daarvoor inzetten; men geeft richtlijnen om de koers te bepalen van de oecumenische activiteiten van overal uit de kerk, en om deze in goede banen te leiden. Vaak richten de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen zich tot dat niveau, wanneer zij een oecumenisch verband willen aangaan met de r.-k. kerk. En de uiteindelijke beslissingen inzake het herstel van de *communio* kunnen alleen op dat niveau worden genomen.

Complexiteit en verscheidenheid van de oecumenische situatie

30. De oecumenische beweging wil gehoorzaam zijn aan het Woord van God, de ingevingen van de heilige Geest en het gezag van hen die tot taak hebben ervoor te zorgen dat de kerk trouw blijft aan de apostolische overlevering waarin dat Woord Gods en de gaven van de heilige Geest ontvangen worden. Naar *geméenschap* wordt gestreefd, gemeenschap die het hart is van het geheim van de kerk, en daarom is de apostolische bediening van de bisschoppen bijzonder noodzakelijk op het gebied van de oecumenische arbeid. De situaties waarmee de oecumenische beweging zich bezighoudt zijn vaak zonder precedent, zijn in elke plaats en tijdvak weer anders. De initiatieven van de gelovigen op oecumenisch gebied moeten dan ook worden aangemoedigd. Maar voortdurende en aandachtige onderscheiding is een vereiste, en deze wordt gevraagd van hen die de uiteindelijke verantwoordelijkheid dragen voor de leer en kerkorde van de kerk.⁴⁸ Het is hun taak verantwoorde initiatieven aan te moedigen en zich ervan te verzekeren dat ze worden uitgevoerd volgens de katholieke

⁴⁶ Vgl. *Lumen gentium*, 23; *Christus Dominus*, 11; *CIC*, can 383,3 en *CCEO* can 192,2.

⁴⁷ Vgl. *CIC*, can 755,1; *CCEO*, can 902 en 904,1.

⁴⁸ Vgl. *CIC*, cans 216 en 212; *CCEO*, can 19 en 15.

beginselen van de oecumenische beweging. Aan hen die ontmoedigd raken door de moeilijkheden, moeten zij weer zelfvertrouwen geven, en de onbezonnen edelmoedigheid temperen van hen die onvoldoende rekening houden met de reële moeilijkheden die zich op de weg naar de vereniging telkens weer voordoen. De Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, die als opdracht en verantwoordelijkheid heeft, richtlijnen en raadgevingen te verschaffen voor de oecumenische arbeid, biedt deze zelfde dienst aan de gehele kerk.

31. De aard van de oecumenische activiteit in een bepaald gebied zal altijd de invloed ondergaan van het eigen karakter van de plaatselijke oecumenische situatie. De keuze van de geëigende vorm van oecumenisch werken is in het bijzonder de taak van de bisschop, die rekening heeft te houden met de specifieke verantwoordelijkheden en de karakteristieke eisen van zijn diocees. Het is niet mogelijk om heel de verscheidenheid van situaties de revue te laten passeren, maar er zijn wel enige tamelijk algemene opmerkingen te maken.
32. De oecumenische opdracht zal in een land met een overwegend r.-k. bevolking een andere vorm hebben dan in een land waar Oosterse christenen, anglicanen of protestanten zeer talrijk of in de meerderheid zijn. Weer anders zal dat zijn in landen met een meerderheid van niet-christenen. Het is van fundamenteel belang dat in landen waar de r.-k. kerk de grote meerderheid vertegenwoordigt, zij deelneemt aan de oecumenische beweging, wil deze een beweging zijn waar heel de kerk bij betrokken is.
33. Zo zal de oecumenische opdracht ook zeer verschillen naargelang onze christelijke gesprekspartners in meerderheid behoren tot een of meer Oosterse kerken dan wel tot gemeenschappen uit de Reformatie. Elk daarvan heeft haar eigen dynamiek, haar bijzondere mogelijkheden. Heel veel factoren van politieke, sociale, culturele, geografische en etnische aard kunnen de oecumenische opdracht op eigen wijze inkleuren.
34. De eigen plaatselijke situatie is bepalend voor de verschillende eigen karaktertrekken van de oecumenische opdracht. Van belang is dat de katholieken bij dit gezamenlijk streven elkaar overal in de wereld steunen door gebed en bemoediging, zodat het streven naar de eenheid van de christenen, in al zijn verscheiden facetten, mag doorgaan in gehoorzaamheid aan het gebod van Onze Heer.

De sekten en de nieuwe religieuze bewegingen

35. Op religieus gebied heeft in onze wereld in de laatste decennia een sterke ontwikkeling plaats gevonden. In sommige delen van de wereld is de opmerkelijkste verandering geweest de opkomst van de sekten en de nieuwe religieuze bewegingen, die soms maar zwak of in het geheel niet verlangen naar vreedzame betrekkingen met de r.-k. kerk. In 1986 hebben vier dicasteria van de Romeinse Curie gezamenlijk een rapport⁴⁹ gepubliceerd, waarin gewezen wordt op het wezenlijk verschil tussen enerzijds de sekten en de nieuwe religieuze bewegingen, en anderzijds de kerken en kerkelijke gemeenschappen. Hierover wordt nog verder studie verricht.
36. De situatie wat de sekten en de nieuwe religieuze bewegingen betreft, is zeer ingewikkeld, en verschilt al naargelang het culturele kader. In sommige landen komen er sekten op binnen een in wezen religieuze culturele omgeving. Op andere plaatsen ontluiken zij in samenlevingen die steeds meer gesecculariseerd maar tegelijkertijd lichtgelovig zijn en bijgelovig. Sommige sekten zijn van niet-christelijke oorsprong, en zeggen dat ook; andere zijn eclectisch; weer andere beweren christelijk te zijn, maar kunnen ofwel gebroken hebben met christelijke gemeenschappen, ofwel nog banden hebben met het christendom. Het is duidelijk dat het met name de taak is van de bisschop, de Bisschoppenconferentie of de Synode van de katholieke Oosterse kerken om uit te maken op welke wijze het best kan worden ingegaan op de uitdaging die in een gegeven gebied uitgaat van de sekten. Maar met nadruk moet gezegd worden dat de beginselen aangaande de geestelijke deelneming of de

⁴⁹ Vgl. *Het verschijnsel van de sekten of nieuwe religieuze bewegingen: een pastorale uitdaging*, tussenrapport gebaseerd op de ongeveer 75 antwoorden en de documentatie, die op 30 oktober 1985 was ontvangen van regionale of nationale bisschoppenconferenties, SBEC, SI 61, 1986, blz. 158-169.

praktische samenwerking die in dit Directorium gegeven worden, uitsluitend van toepassing zijn op de kerken en kerkelijke gemeenschappen waarmee de r.-k. kerk oecumenische betrekkingen is aangegaan. Het zal voor de lezer van het Directorium duidelijk blijken dat het enige fundament voor een dergelijke deelneming en samenwerking de wederzijdse erkenning is van een reeds tot op zekere hoogte bestaande, zij het onvolledige, gemeenschap, samen met de openheid voor elkaar en het wederzijds respect die de vrucht zijn van dit erkennen.

HOOFDSTUK II

De organisatie in de r.-k. kerk van de dienst voor de eenheid van de christenen

Inleiding

37. Door haar particuliere kerken is de r.-k. kerk aanwezig op vele plaatsen en in vele streken, waarin zij leeft naast andere kerken en kerkelijke gemeenschappen. Deze gebieden hebben hun eigen geestelijke, etnische, politieke en culturele kenmerken. Heel vaak bevindt zich in die gebieden het hoogste religieuze gezag van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; vaak vallen die gebieden samen met het territorium van een Synode van de katholieke Oosterse kerken of van een Bisschoppenconferentie.
38. Een particuliere katholieke kerk of verschillende particuliere kerken die nauw samenwerken, verkeren bijgevolg wellicht in een zeer gunstige positie om op dat niveau in contact te treden met andere kerken of kerkelijke gemeenschappen. Zij kunnen daarmee vruchtbare oecumenische betrekkingen aangaan, profiterend van de oecumenische beweging in haar geheel.⁵⁰
39. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft de oecumenische opdracht met name toevertrouwd "aan de bisschoppen over de gehele wereld die haar met deskundigheid moeten bevorderen en met vooruitziende blik moeten leiden".⁵¹ Deze richtlijn, die reeds vaak in praktijk is gebracht door individuele bisschoppen, door Synodes van de katholieke Oosterse kerken of door Bisschoppenconferenties, is opgenomen in de Wetboeken van Canoniek Recht. Voor de latijnse kerk stelt het *CIC*, can 755:
- "1. Het komt in de eerste plaats toe aan het gehele Bisschoppencollege en aan de apostolische Stoel om de oecumenische beweging bij de katholieken ter harte te nemen en te leiden, waarvan het doel het herstel is van de eenheid onder alle christenen, die de kerk krachtens de wil van Christus verplicht is te bevorderen."
 - "2. Eveneens komt het toe aan de bisschoppen en, volgens het recht, aan de Bisschoppenconferenties om deze eenheid te bevorderen en, naargelang de verschillende noden of gelegenheden, praktische normen te geven, rekening houdend met de voorschriften die door het hoogste gezag van de kerk uitgevaardigd zijn."
- Wat betreft de katholieke Oosterse kerken stelt het Wetboek van de Oosterse kerken (*CCEO*), can 902-904,1:
- Canon 902: "De oecumenische beweging of bevordering van de eenheid onder de christenen gaat heel de kerk aan; alle gelovigen, vooral de herders, moeten bidden om die volle eenheid die door de Heer verlangd werd, en met wijsheid daaraan werken door deel te nemen aan het oecumenisch werk dat zijn ontstaan dankt aan de genade van de heilige Geest."
 - Canon 903: "De katholieke Oosterse kerken hebben de speciale opdracht om de eenheid te bevorderen tussen alle oosterse kerken, door gebed op de eerste plaats, door het voorbeeld van hun leven, door een religieuze trouw ten opzichte van de oude tradities van de Oosterse kerken, door een betere kennis van elkaar, door samenwerking en broederlijke hoogachting voor zaken en geestelijke inspiraties."
 - Canon 904,1: "In iedere kerk van eigen recht, zullen de initiatieven van de oecumenische beweging zorgvuldig worden bevorderd door speciale bepalingen van het particulier recht, terwijl de apostolische Stoel van Rome aan deze beweging leiding geeft voor de kerk in haar geheel."
40. In het licht van deze eigen bevoegdheid om het oecumenisch werk te bevorderen en te leiden is het de individuele bevoegdheid van de diocesane bisschoppen, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferenties om de normen vast te stellen waardoor de hieronder beschreven personen of commissies zich zullen moeten laten leiden bij de hun toevertrouwde activiteiten, en zij moeten toezien dat deze normen in acht worden genomen. Bovendien moet erop worden toegezien dat degenen aan wie deze oecumenische

⁵⁰ Vgl. hieronder, nr 166-171.

⁵¹ *Unitatis redintegratio*, 4.

verantwoordelijkheden worden toevertrouwd, passende kennis hebben van de katholieke beginselen inzake de oecumenische beweging, en goed op hun taak worden voorbereid.

De diocesaan gedelegeerde voor de oecumenische beweging

41. In de diocesen zou de bisschop een deskundige moeten benoemen tot diocesaan gedelegeerde voor de oecumenische vraagstukken. Deze persoon zou tot opdracht kunnen krijgen de diocesane oecumenische commissie te stimuleren en de activiteiten van die commissie te coördineren zoals wordt aangegeven in nr 44 (of deze activiteiten te verrichten, mocht een dergelijke commissie ontbreken). Als nauwe medewerker van de bisschop moet hij, met passende hulp, de verschillende initiatieven om te bidden voor de eenheid van de christenen in het diocees, aanmoedigen, ervoor zorgen dat de oecumenische gezindheid doorwerkt in de activiteiten van het diocees, duidelijk aangeven welke de eigen behoeften van het diocees zijn, en het diocees op de hoogte houden. Deze gedelegeerde is ook de verantwoordelijke die de katholieke gemeenschap vertegenwoordigt bij haar betrekkingen met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen en hun leiders; hij zal zorgen voor soepele betrekkingen tussen deze leiders en de plaatselijke bisschop, de clerus en de leken op verschillende niveaus. Op oecumenisch gebied zal hij de raadsman zijn van de bisschop en van de andere diocesane instanties; hij zal de uitwisseling van ervaringen en initiatieven op oecumenisch gebied bevorderen tussen de pastores en de diocesane organisaties. Hij zal ervoor zorgen contacten te onderhouden met de gedelegeerden of commissies van andere diocesen. Aanbevolen wordt om zelfs daar waar katholieken in de meerderheid zijn, of in diocesen die over weinig personeel en middelen beschikken, een dergelijke mannelijke of vrouwelijke diocesaan gedelegeerde te benoemen om genoemde activiteiten te verrichten, voorzover dat mogelijk of gewenst is.

De oecumenische commissie of het oecumenische secretariaat van een diocees

42. Naast de diocesaan gedelegeerde voor de oecumenische vraagstukken zal de bisschop van het diocees een raad, commissie of secretariaat instellen, met als opdracht om zijn eventueel te geven richtlijnen of aanwijzingen uit te voeren, en meer in het algemeen de oecumenische activiteit in zijn diocees te bevorderen.⁵² Wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven, kunnen verschillende diocesen gezamenlijk een dergelijke commissie of secretariaat in het leven roepen.
43. De commissie of het secretariaat moet het diocees in zijn geheel vertegenwoordigen, en normaal gesproken bestaan uit leden van de geestelijkheid, de religieuzen en de leken, ieder met eigen deskundigheid, en met name uit personen die een bijzondere deskundigheid hebben op oecumenisch gebied. Het is wenselijk dat vertegenwoordigers van de priesterraad, de pastorale raad en de diocesane of regionale seminaries, in die commissie of dat secretariaat zitting hebben.
- Deze commissie zou moeten samenwerken met reeds bestaande of nog op te richten oecumenische instellingen of werken, en bij voorkomende gelegenheden gebruik moeten maken van hun hulp. Ze zou bereid moeten zijn om de diocesaan gedelegeerde voor de oecumenische beweging bij te staan, en zich ter beschikking moeten stellen van andere diocesane werken of persoonlijke initiatieven, om te komen tot uitwisseling van informatie en ideeën. Bijzonder belangrijk zou het zijn dat de diocesane commissie contacten zou onderhouden met de parochies en organisaties in de parochies, met de apostolische initiatieven van leden van religieuze instituten en van genootschappen van apostolisch leven en met bewegingen en verenigingen van leken.
44. Naast de haar reeds toevertrouwde taken zou het de rol van die commissie zijn:
- a) de besluiten van de bisschop van het diocees uit te voeren inzake de toepassing van leer en richtlijnen van het Tweede Vaticaans Concilie over de oecumenische beweging alsmede van de postconcliaire documenten die uitgaan van de Heilige Stoel, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties;
 - b) betrekkingen te onderhouden met de landelijke oecumenische commissie (zie verder) waarvan de adviezen en suggesties dienen te worden aangepast aan de eigen

⁵² Vgl. *CCEO*, can 904,1; *CIC*, can 755,2.

omstandigheden van het diocees. Als de situatie het vraagt, verdient het aanbeveling informatie over bepaalde experimenten en de resultaten daarvan, en ook andere nuttige inlichtingen, op te sturen naar de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen;

c) de geestelijke oecumene te bevorderen volgens de beginselen die inzake openbaar en privé gebed om de eenheid van de christenen, zijn neergelegd in het Conciliedecreet over de oecumenische beweging en elders in dit Directorium;

d) door geëigende middelen als werk- en studiebijeenkomsten hulp en steun te bieden - voor de oecumenische vorming van de geestelijkheid en de leken - om op juiste wijze de oecumenische dimensie op alle aspecten van het leven toe te passen, waarbij vooral aandacht dient te worden besteed aan de wijze waarop de priesterstudenten worden voorbereid om in prediking, catechese en andere vormen van onderricht de oecumenische dimensie tot haar recht te doen komen, en voor de pastorale activiteiten (bijvoorbeeld het pastoraat inzake de gemengde huwelijken) enzovoorts;

e) de welwillendheid en liefde te bevorderen tussen de katholieken en de andere christenen met wie de volle kerkelijke gemeenschap nog niet bestaat, daarbij de suggesties en richtlijnen volgend die verderop worden gegeven (met name nr 205-218);

f) te zorgen dat het gesprek en overleg met hen op gang komt en in juiste banen wordt geleid, daarbij bedenkend dat ze aangepast moeten worden al naargelang de deelnemers aan de dialoog en de te bespreken onderwerpen verschillen;⁵³

g) een voorstel te doen omtrent deskundigen die binnen het bisdom belast worden met de dialoog met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen;

h) in samenwerking met andere diocesane organisaties en met de andere christenen een gemeenschappelijk christelijk geloofsgetuigenis te bevorderen, en ook gemeenschappelijke activiteit te ontplooien op bepaalde terreinen, zoals die van de opvoeding, de openbare en persoonlijke moraal, de sociale rechtvaardigheid, al wat samenhangt met cultuur, wetenschap en kunst;⁵⁴

i) aan de bisschoppen de uitwisseling voor te stellen van waarnemers en gasten bij belangrijke conferenties, synoden, de installatie van religieuze leiders en andere soortgelijke gelegenheden.

45. In de bisdommen zouden de parochies moeten worden gestimuleerd om mee te doen met oecumenische initiatieven op hun niveau, en om zo mogelijk groepen te vormen met als opdracht deze activiteiten tot stand te brengen (zie verder, nr 67). Zij zouden in nauw contact moeten blijven met de diocesane autoriteiten, en met hen en met de andere parochies en groepen hun informatie en experimenten moeten uitwisselen.

De oecumenische commissie van de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en van de Bisschoppenconferenties

46. Iedere Synode van de katholieke Oosterse kerken en iedere Bisschoppenconferentie zal volgens de eigen methoden een bisschoppelijke commissie voor de oecumenische aangelegenheden in het leven roepen, die wordt bijgestaan door mannelijke en vrouwelijke deskundigen, gekozen uit de geestelijkheid, de religieuzen en de leken. Voor zover dat mogelijk is zal deze commissie geassisteerd worden door een permanent secretariaat. De werkmethode van deze commissie zal worden vastgesteld door de statuten van de synode of de conferentie; de opdracht van de commissie zal zijn richtlijnen voor te stellen inzake de oecumenische beweging, en concreet aan te geven hoe te handelen overeenkomstig de wetgeving, richtlijnen en bestaande wettige kerkelijke gebruiken, en volgens de concrete mogelijkheden van een bepaalde streek. Op het betreffende territoriale niveau moeten alle omstandigheden van plaatsen en personen in aanmerking worden genomen, maar daarnaast mag de universele kerk niet buiten beschouwing worden gelaten. Mocht door het geringe aantal leden van een Bisschoppenconferentie het niet mogelijk zijn een bisschoppelijke commissie in te stellen, dan zou althans een bisschop verantwoordelijk moeten worden gesteld voor de hieronder bij nr 47 genoemde oecumenische taken.

⁵³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 9 en 11; vgl. *Overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot de oecumenische dialoog*, t.a.p.

⁵⁴ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 12; *Ad Gentes*, 12 en *De oecumenische samenwerking op regionaal, nationaal en plaatselijk niveau*, 3.

47. Deze commissie zal zich hebben bezig te houden met de in nr 44 genoemde taken in zoverre deze vallen onder de bevoegdheid van de Synoden van de katholieke Oosterse kerken of van de Bisschoppenconferenties. Maar zij zal ook andere taken hebben te vervullen waarvan hieronder enkele voorbeelden volgen:
- a) de normen en instructies van de Heilige Stoel over deze materie uitvoeren;
 - b) raad en hulp bieden aan de bisschoppen die in hun diocees een oecumenische commissie in het leven roepen, en de samenwerking bevorderen tussen degenen die in het bisdom verantwoordelijk zijn voor het oecumenisme en de betreffende commissies; dat kan gebeuren door op vaste tijden bijeenkomsten te organiseren van de diocesaan gedelegeerden en de vertegenwoordigers van de diocesane commissies;
 - c) de andere commissies van de Bisschoppenconferenties en van de Synoden van de katholieke Oosterse kerken aanmoedigen, en zo nodig helpen, om rekening te houden met de oecumenische dimensie van het werk, de publieke verklaringen en dergelijke, van genoemde conferentie;
 - d) de samenwerking bevorderen onder de christenen, bijvoorbeeld door daar waar het mogelijk is, geestelijke en materiële hulp te verlenen zowel aan de bestaande oecumenische organisaties als aan te ontwikkelen oecumenische initiatieven op het gebied van onderwijs en wetenschap, of van pastoraat en van verdieping van het christelijk leven, volgens de beginselen van het conciliair decreet over de oecumenische beweging, nr 9-12;
 - e) een dialoog en een beraad tot stand brengen met de leiders en oecumenische raden van de kerken die buiten de grenzen van de afzonderlijke bisdommen maar binnen het gebied van een natie of land bestaan en voorzien in geëigende structuren voor deze dialogen;
 - f) deskundigen aanwijzen met een officieel mandaat van de kerk, om deel te nemen aan het beraad en de dialoog met de deskundigen van bovengenoemde kerken, kerkelijke gemeenschappen en organisaties;
 - g) contact onderhouden en actief samenwerken met door religieuze instituten en genootschappen voor apostolisch leven opgezette oecumenische structuren, en ook met dergelijke structuren van andere katholieke organisaties binnen het territorium;
 - h) zorgen voor de uitwisseling van waarnemers en gasten bij gelegenheid van belangrijke kerkelijke bijeenkomsten en andere soortgelijke belangrijke gebeurtenissen op nationaal of territoriaal niveau;
 - i) de bisschoppen van de conferentie en de synode op de hoogte houden van de voortgang in de dialogen die plaats vinden op het territorium; deze informatie doen doorgeven aan de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, en wel zo dat de wederzijdse uitwisseling van raadgevingen en experimenten, alsmede de resultaten van de dialoog, kunnen bijdragen tot andere dialogen op verschillende niveaus in het leven van de kerk.
 - j) in het algemeen, inzake de oecumenische vraagstukken de betrekkingen verzorgen van de Synoden van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferenties met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, te Rome, en ook met de oecumenische commissies van andere territoriale conferenties.

Oecumenische structuren in andere kerkelijke verbanden

48. De structuur van de verschillende vormen van supranationale organisaties die voor samenwerking en ondersteuning zorgen tussen de Bisschoppenconferenties onderling, zal zodanig zijn dat hun werk ook een oecumenische dimensie heeft. De reikwijdte en vorm van hun bezigheden zouden moeten worden vastgesteld door de statuten en reglementen van ieder van die organen en volgens de concrete mogelijkheden van het territorium.
49. In de katholieke kerk bestaan gemeenschappen en organisaties die op een specifieke wijze bijdragen tot het apostolisch leven van de kerk. Zij maken weliswaar niet rechtstreeks deel uit van de hierboven beschreven oecumenische structuren, maar hun werk heeft vaak een belangrijke oecumenische dimensie en zou georganiseerd moeten worden in adequate structuren die passen bij het doel van de organisatie. Tot die gemeenschappen en organisaties horen onder meer de instituten van gewijd leven en de sociëteiten van apostolisch leven, en verschillende organisaties van katholieke gelovigen.

Instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven

50. De zorg voor het herstel van de eenheid gaat de hele kerk aan, de geestelijkheid evengoed als de leken⁵⁵; daarom zijn de religieuze ordes en congregaties en de sociëteiten van apostolisch leven, vanuit de aard zelf van hun kerkbetrokkenheid, en gezien het verband waarin zij leven, heel speciaal in de gelegenheid om de oecumenische gedachte en arbeid te bevorderen. Overeenkomstig hun eigen charisma's en constituties - waarvan sommige dateren uit een tijd die voorafging aan de verdeeldheden onder de christenen - en in het licht van de geest en doelstelling van hun instituut worden zij aangespoord om, binnen de concrete mogelijkheden en de beperkingen van hun leefregel, de volgende gedragswijzen en werkzaamheden te praktiseren:
- a) de bewustwording bevorderen van het belang dat hun eigen levenswijze heeft voor het oecumenisme, gezien het feit dat de bekering van het hart, de heiligheid van leven, het persoonlijk en openbaar gebed, de onbaatzuchtige dienst aan de kerk en de wereld, de kern zijn van de oecumenische beweging;
 - b) bijdragen tot inzicht in de oecumenische dimensie van de roeping van alle christenen tot heiligheid van leven, door gelegenheid te bieden tot verdere geestelijke vorming, beschouwing, aanbidding en lofprijzing van God, dienst van de naaste;
 - c) rekening houdend met de omstandigheden van plaats en personen, met christenen van verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen bijeenkomsten organiseren voor liturgisch gebed, recollecties, geestelijke oefeningen, en voor een dieper verstaan van de christelijke spirituele tradities;
 - d) betrekkingen onderhouden met kloosters of religieuze leefgemeenschappen van andere christelijke gemeenschappen, om te komen tot een uitwisseling van spirituele en intellectuele rijkdommen, en van ervaringen in het apostolisch leven; de bloei van de religieuze charisma's van die gemeenschappen kan een werkelijke bijdrage betekenen voor heel de oecumenische beweging. Zo zou er een prikkel groeien tot vruchtbare onderlinge geestelijke wedijver;
 - e) hun vele en zeer verscheidene onderwijsinstellingen stimuleren tot oecumenische werkzaamheid volgens de beginselen die in dit Directorium verderop gegeven worden;
 - f) gezamenlijk met de andere christenen werken aan sociale gerechtigheid, economische ontwikkeling, verbeterde gezondheidszorg en onderwijs, beheer van de schepping, en aan vrede en verzoening onder de volkeren en gemeenschappen;
 - g) "in zoverre de godsdienstige omstandigheden het toelaten moet de oecumenische beweging zo worden bevorderd dat de katholieken, met uitsluiting van iedere schijn zowel van indifferentisme en verwarring als van ongezonde naijver, overeenkomstig de richtlijnen van het decreet over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging met de van hen gescheiden broeders, broederlijk samenwerken door een gemeenschappelijke belijdenis, voor zover aanwezig, van het geloof in God en in Jezus Christus ten overstaan van de volkeren en door samenwerking zowel op sociaal en technisch als op cultureel en godsdienstig gebied. Laat hen vooral samenwerken omwille van Christus hun gemeenschappelijke Heer: zijn naam moge hen samenbrengen!"⁵⁶
- Bij het verrichten van deze activiteiten moeten zij de door de bisschop van het diocees, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferenties vastgestelde normen in acht nemen inzake de oecumenische arbeid, die te beschouwen is als een element van de medewerking die zij verlenen aan het geheel van het apostolaat binnen een bepaald territorium. Zij moeten nauwe betrekkingen onderhouden met de verschillende diocesane of nationale oecumenische commissies en, waar dit raadzaam is, met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen.
51. Voor de praktijk van deze oecumenische arbeid is het aan te bevelen dat de verschillende instituten voor gewijd leven en de sociëteiten voor apostolisch leven binnen hun centraal bestuur een gedelegeerde benoemen of een commissie instellen, met als taak om hun betrokkenheid bij de oecumenische beweging te bevorderen en te verzekeren. Deze gedelegeerden of commissies zullen tot taak hebben de oecumenische vorming van alle leden te bevorderen, hulp te bieden bij de gespecialiseerde oecumenische vorming van hen die

⁵⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 5.

⁵⁶ *Ad gentes*, 15; vgl. *a.u.*, 5 en 29; vgl. *Evangelii nuntiandi*, 23, 28 en 77; vgl. hieronder, nr 205-209.

inzake oecumenische vraagstukken raadsman zullen worden van het plaatselijk of algemeen bestuur van de instituten en genootschappen, in het bijzonder om de in nr 50 beschreven activiteiten in praktijk te brengen en te garanderen.

Organisaties van gelovigen

52. De organisaties van de katholieke gelovigen binnen een bepaald territorium of natie, en ook de internationale organisaties met hun verschillende doelstellingen, zoals geestelijke vernieuwing, actie voor vrede en sociale gerechtigheid, onderwijs op verschillende niveaus, economische hulp aan landen en instellingen, enzovoorts, moeten de oecumenische aspecten van hun arbeid verder uitbouwen. Ze zullen erop toezien dat voldoende aandacht besteed wordt aan de oecumenische dimensies van hun werk, en zelfs, zo nodig, dat deze in hun statuten en structuren worden opgenomen. Laten zij bij het verrichten van hun oecumenische activiteiten contact onderhouden met de territoriale en plaatselijke oecumenische commissies, en, waar de omstandigheden daartoe aanleiding geven, met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, om ervaringen en adviezen op vruchtbare wijze uit te wisselen.

De Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen

53. Op het niveau van de universele kerk heeft de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, die een dicasterium is van de Romeinse Curie, de bevoegdheid en de opdracht om de volle *communio* van alle christenen te bevorderen. De apostolische constitutie *Pastor bonus* (zie terug, nr 6) stelt dat deze Raad enerzijds de oecumenische geest en activiteit bevordert binnen de r.-k. kerk en anderzijds de betrekkingen verzorgt met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.
- a) De Pauselijke Raad houdt zich bezig met de adequate interpretatie van de beginselen van de oecumenische beweging, en van de middelen om deze in praktijk te brengen; hij voert de besluiten uit van het Tweede Vaticaans Concilie met betrekking tot de oecumene; hij stimuleert en steunt de nationale en internationale groepen die zich inzetten voor de eenheid van de christenen, en is behulpzaam bij de coördinatie van hun arbeid.
- b) Hij organiseert op internationaal niveau officiële dialogen met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; hij vaardigt katholieke waarnemers af op internationaal niveau; hij vaardigt katholieke waarnemers af naar de conferenties en bijeenkomsten van deze instituten en van andere oecumenische organisaties, en nodigt waarnemers van hun kant uit bij bijeenkomsten van de r.-k. kerk, wanneer dat opportuun geacht wordt.
54. Om deze taken te vervullen publiceert de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen van tijd tot tijd aanwijzingen en richtlijnen die voor de gehele r.-k. kerk van toepassing zijn. Bovendien blijft hij in contact met de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en met de Bisschoppenconferenties, met hun oecumenische commissies, en met de bisschoppen en organisaties binnen de katholieke kerk. Voor het op elkaar afstemmen van de oecumenische activiteiten van de gehele r.-k. kerk is wederkerigheid van die contacten een vereiste. De Raad behoort dus te worden geïnformeerd over de belangrijke initiatieven die op de verschillende niveaus van het leven van de kerk worden genomen. Dat is met name noodzakelijk wanneer die initiatieven internationale consequenties hebben, zoals wanneer belangrijke dialogen op nationaal of territoriaal plan worden georganiseerd met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen. De wederkerige uitwisseling van informatie en raadgevingen is bevorderlijk voor de oecumenische activiteiten op internationaal niveau evenzeer als op de andere niveaus van het leven van de kerk. Alles wat leidt tot grotere oecumenische harmonie en op elkaar afgestemde betrokkenheid, versterkt ook de innerlijke gemeenschap van de r.-k. kerk.

HOOFDSTUK III

Oecumenische vorming in de r.-k. kerk

Noodzaak en doelstelling van de oecumenische vorming

55. "De zorg voor het herstel van de eenheid gaat de gehele kerk aan, gelovigen zowel als herders. Iedereen is daarbij naar eigen vermogen betrokken, zowel in het christelijk leven van iedere dag als bij onderzoekingen op theologisch en historisch gebied."⁵⁷ Gezien de natuur van de r.-k. kerk zullen de katholieken in hun trouw aan de aanwijzingen van het Tweede Vaticaans Concilie de middelen vinden om bij te dragen tot de oecumenische vorming zowel van ieder afzonderlijk lid als van de hele gemeenschap waartoe zij behoren. De eenheid van allen in Christus zal zo het resultaat zijn van een gemeenschappelijke groei en een gemeenschappelijk rijpingsproces, want Gods oproep tot inwendige bekering⁵⁸ en vernieuwing⁵⁹ in de kerk, die zo belangrijk zijn bij het streven naar eenheid, sluit niemand uit.
- Daarom zijn alle christenen geroepen om actief bij te dragen tot een groeiende gemeenschap met de andere christenen. Maar een bijzondere bijdrage kan worden geleverd door de leden van het Godsvolk die bij de vorming betrokken zijn, zoals de rectoren en docenten aan hogescholen en gespecialiseerde Instituten. Zij die pastorale arbeid verrichten, met name de parochiegeestelijkheid en de andere gewijde ambtsdragers, hebben ter zake een eigen taak. Iedere bisschop, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties zijn verantwoordelijk voor het geven van richtlijnen inzake de oecumenische vorming.

Afstemming van de vorming op de concrete situatie van de personen

56. De oecumenische beweging vereist een vernieuwde houding, en soepelheid in de methoden voor het streven naar de eenheid. Ook moet rekening gehouden worden met verscheidenheid van personen, functies en situaties, en zelfs met het eigen karakter van de particuliere kerken en de gemeenschappen die met die kerken zich inzetten voor het streven naar eenheid. Dat betekent dat voor de oecumenische vorming een pedagogie nodig is die is afgestemd op de concrete situatie van de personen en groepen en die bij haar werken aan voortdurende vernieuwing en mentaliteitsverandering, de noodzaak van geleidelijkheid respecteert.
57. Allen die pastorale arbeid verrichten, en niet slechts zij die onderwijs geven, zullen dus geleidelijk aan gevormd worden, volgens de volgende hoofdlijnen:
- a) Bij de aanvang van de vorming zijn voorafgaande kennis van de heilige Schrift en vorming op leerstelling gebied noodzakelijk, samen met kennis van de geschiedenis en van de oecumenische situatie van het land waarin men woont.
 - b) Wanneer men de geschiedenis kent van de verschillende afscheidingen en van de pogingen tot verzoening, alsmede de standpunten op leerstellig gebied van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, is men in staat om de problemen in hun sociale en culturele samenhang te analyseren, en kan men in de verwoording van het geloof onderscheiden wat rechtmatige verscheidenheid is, en wat niet met het katholiek geloof verenigbare divergentie is.
 - c) Met de resultaten van theologische dialogen en wetenschappelijke studies, en de verduidelijkingen die deze brengen, zal in deze zienswijze rekening worden gehouden. Het is zelfs te wensen dat de christenen gezamenlijk de geschiedenis op schrift stellen van hun verdeeldheden en van wat zij hebben ondernomen bij het streven naar de eenheid.
 - d) Aldus kan het gevaar worden vermeden van subjectieve interpretatie, zowel bij de presentatie van het katholieke geloof als bij de manier waarop de r.-k. kerk het geloof en leven verstaat van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.
 - e) In het verloop van de oecumenische vorming wordt heel duidelijk gemaakt dat de zorg voor de eenheid van de r.-k. kerk én de zorg voor de gemeenschap met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn.

⁵⁷ *Unitatis redintegratio*, 5.

⁵⁸ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 7.

⁵⁹ *Unitatis redintegratio*, 6.

f) De bekommernis om deze eenheid en gemeenschap betekent dat de katholieken er van houden tot inniger betrekkingen te komen, zowel met de Oosterse kerken als met de christenen afkomstig uit de Reformatie.

g) De methode van lesgeven houdt rekening met de noodzakelijke geleidelijkheid, en maakt het mogelijk, de materie en de respectievelijke inhouden in verschillende graden te onderscheiden en in te delen, in aanpassing aan de verschillende fasen van vorming op leerstelling gebied en van oecumenische ervaring.

Zo zullen allen die in de pastoraal werkzaam zijn, trouw zijn aan de heilige en levende traditie die, - in de kerk, bron is van initiatief. Zij zullen de waarheid, waar zij zich ook bevindt, kunnen toetsen en verwelkomen: "Iedere waarheid, van waar ook afkomstig, komt van de heilige Geest."⁶⁰

A. VORMING VAN ALLE GELOVIGEN

58. De bekommernis om de eenheid staat centraal in het kerkbegrip. De oecumenische vorming beoogt alle christenen met de oecumenische geest te bezielen, wat voor eigen taak of functie ze ook mogen hebben in de wereld en in de maatschappij. Van het allergrootste belang in het leven van de gelovige die vervuld is van de heilige Geest, is de gave waarom Christus vóór zijn lijden heeft gebeden, namelijk de "genade van de eenheid". Deze eenheid is allereerst de eenheid met Christus in een onvergelijklijk liefdesélan naar de Vader en de naaste toe. Ten tweede is zij de diepe en actieve gemeenschap van de gelovige met de universele kerk binnen de particuliere kerk waartoe hij behoort.⁶¹ Ten derde is zij de volkomenheid van de nagestreefde zichtbare eenheid met alle christenen uit de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.

De middelen voor de vorming

59. *Gods Woord beluisteren en bestuderen.* De r.-k. kerk heeft de heilige Schrift, samen met de traditie, steeds beschouwd "als haar hoogste geloofsregel; zij is voor de kinderen van de kerk de spijs voor hun ziel en de zuivere en bestendige bron van hun geestelijk leven".⁶² Onze broeders en zusters uit andere kerken en kerkelijke gemeenschappen hebben een grote eerbied en liefde voor de heilige Schrift. Dit brengt hen tot een voortdurende en grondige studie van het heilige boek.⁶³ In de mate dus dat Gods woord, dat voor alle christenen een en hetzelfde is, met religieuze aandacht en liefdevolle studie wordt benaderd, zal het de weg naar de eenheid steeds meer bevestigen.

60. *De prediking.* Bijzondere zorg moet besteed worden aan de prediking binnen of buiten de eigenlijke eredienst. Zoals paus Paulus VI het zegt: "Omdat wij predikers zijn van het evangelie, moeten wij aan de gelovigen niet de aanblik bieden van mensen die het oneens zijn of verdeeld door twistpunten die geenszins opbouwend werken, maar de aanblik van mensen die vast staan in het geloof, die ondanks nu en dan oprijzende onenigheden elkaar weten te vinden en samen op weg zijn, en dit alles op grond van een gemeenschappelijk en oprecht zoeken naar de waarheid."⁶⁴ De verschillende perioden van het liturgisch jaar bieden goede gelegenheden om de thema's van de christelijke eenheid aan de orde te stellen en om op te wekken tot studie, bezinning en gebed. De prediking moet zich erop toelagen het mysterie van de eenheid van de kerk te verkondigen en zoveel mogelijk de eenheid van de christenen op zichtbare wijze te bevorderen. Alle oneigenlijk gebruik van de heilige Schrift moet bij de prediking worden vermeden.

61. *De katechese.* De katechese onderricht niet alleen in de leer, maar leidt ook binnen in het christelijk leven in zijn geheel, en tot de deelname aan de sacramenten van de kerk. Maar dat onderricht kan ook bijdragen tot de vorming van een ware oecumenische houding, zoals dat wordt aangegeven in de apostolische exhortatie van Johannes Paulus II *Catechesi*

⁶⁰ Ambrosiaster, *PL* 17,245

⁶¹ *CIC*, can 209,1; *CCEO*, can 12,1

⁶² *Dei Verbum*, 21.

⁶³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 21.

⁶⁴ *Evangelii nuntandi*, 77.

tradendae (nr 32-33) volgens de volgende richtlijnen:

a) Allereerst moet de catechese helder, liefdevol en met de vereiste vastheid de volledige leer van de r.-k. kerk uiteen zetten, met speciale eerbiediging van de rangorde of hiërarchie van waarheden⁶⁵ en met vermindering van een manier van uitleg of van bewoordingen die de dialoog belemmeren.

b) Bij het spreken over andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, is het van belang een juist en eerlijk beeld te geven van hun leer. Van de elementen die samen de kerk opbouwen en met leven vervullen, kunnen enige of zelfs zeer vele en uiterst belangrijke ook voorkomen buiten de zichtbare grenzen van de r.-k. kerk.⁶⁶ De Geest van Christus weigert dus niet zich van die gemeenschappen te bedienen als middelen tot het heil. Wanneer dat gebeurt, komt naar voren welke geloofswaarheden gemeenschappelijk door de verschillende christelijke confessies worden beleden. Dat zal de katholieken helpen om enerzijds hun geloof te verdiepen en anderzijds om de andere christenen beter te kennen en te waarderen, en aldus het gezamenlijk zoeken vergemakkelijken naar de weg die leidt tot de volle eenheid in de gehele waarheid.⁶⁷

c) De catechese zal een oecumenische dimensie hebben als zij opwekt tot een waarachtig verlangen naar eenheid en dit verlangen ook voedt; meer nog, als zij aanzet tot het oprecht streven, - waaronder ook het nederig streven om zich te zuiveren moet worden verstaan - om de hinderpalen langs de weg op te ruimen, niet door op het gebied van de leer gemakkelijke concessies te doen en zaken weg te laten, maar door de volkomen eenheid voor ogen te houden zó als de Heer haar verlangt en met de middelen die Hij verlangt.⁶⁸

d) Ook zal de catechese deze oecumenische dimensie hebben als zij zich erop toelegt de kinderen en jonge mensen, en ook de volwassenen, voor te bereiden op een leven in contact met andere christenen waarbij zij tegelijk tot katholieken worden gevormd én het geloof van de anderen respecteren.⁶⁹

e) Dat kan gebeuren als men de mogelijkheden weet te zien die geboden worden door het onderscheid tussen de geloofswaarheden en de formulering ervan;⁷⁰ door het wederzijds streven om de waarden die aanwezig zijn in de respectievelijke theologische tradities te leren kennen en te waarderen; door duidelijk te laten zien dat de dialoog nieuwe verhoudingen heeft geschapen die, wanneer ze goed worden verstaan, kunnen leiden tot samenwerking en vrede.⁷¹

f) De apostolische exhortatie *Catechesi tradendae* zou het referentiepunt moeten zijn bij het schrijven van de nieuwe catechismussen die onder het gezag van de bisschoppen in de plaatselijke kerken worden voorbereid.

62. *De liturgie*. De liturgie is "voor de gelovigen de voornaamste en zelfs onmisbare bron voor het verwerven van de echt christelijke geest".⁷² Daarom draagt zij in belangrijke mate bij tot de eenheid van allen die in Christus geloven; zij viert de eenheid en brengt die tot stand; waar zij ten volle wordt verstaan en ieder er ten volle aan deelneemt "draagt zij er in de hoogste mate toe bij dat het leven van de gelovigen uitdrukking en openbaring wordt van het Christusmysterie en van de eigenlijke aard van de ware kerk".⁷³

a) De eucharistie is het eerbiedwaardig sacrament "waardoor de eenheid van de kerk wordt verzinnebeeld en tot stand gebracht."⁷⁴ Daarom is het zeer belangrijk erop toe te zien dat zij goed wordt gevierd, opdat de gelovigen die eraan deelnemen "zichzelf leren offeren door de aanbidding van het onbevleete Slachtoffer - niet alleen door de handen van de priester maar ook samen met hem - en van dag tot dag door Christus, de Middelaar, vollediger worden

⁶⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 11; *Adgentes*, 15; vgl. *Algemeen Directorium voor Catechese*, nr 27 en 43; zie verder, nr 75 en 176.

⁶⁶ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3-4.

⁶⁷ Vgl. *Catechesi tradendae*, 3; *CCEO*, can 625.

⁶⁸ Vgl. *Catechesi tradendae*, 32.

⁶⁹ Vgl. *t.a.p.*

⁷⁰ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 6; *Gaudium et spes*, 62.

⁷¹ Wat de oecumenische samenwerking op catechetisch gebied betreft, vgl. *Catechesi tradendae*, 33; zie verder, nr 188-190.

⁷² *Sacrosanctum Concilium*, 14.

⁷³ *A.w.*, 2.

⁷⁴ *Unitatis redintegratio*, 2.

gebracht tot de eenheid met God en onder elkaar, opdat uiteindelijk God alles in allen zij".⁷⁵

b) Het zou goed zijn de trouw aan het gebed voor de eenheid van de christenen te ondersteunen volgens de aanwijzingen uit dit Directorium, hetzij op de momenten dat de liturgie daartoe uitnodigt - zoals bijvoorbeeld bij diensten van het Woord of bij Oosterse diensten die *Litia en Moleben* heten - hetzij speciaal tijdens de mis - bij de voorbeden - hetzij tijdens de litanieën die *Ectenie* genoemd worden, of ook door het opdragen van de votiefmis voor de eenheid van de kerk, met behulp van geschikte gebedsbundels.

Bovendien heeft het grote vormende waarde om daarnaast ook bij bepaalde gelegenheden te bidden om de eenheid, zoals tijdens de bidweek om de eenheid (18-25 januari) of gedurende de dagen tussen Hemelvaart en Pinksteren, waarin gebeden wordt dat de heilige Geest de kerk moge bevestigen in haar eenheid en in de apostoliciteit van haar universele heilsopdracht.

63. *Het geestelijk leven.* In de oecumenische beweging moeten de bekering van het hart, het geestelijk leven en de vernieuwing daarvan op de eerste plaats komen. "Deze innerlijke omkeer en heiligheid van leven, tezamen met persoonlijke en openbare smeekbeden voor de eenheid van de christenen, moet men beschouwen als de ziel van de gehele oecumenische beweging. Men kan dit terecht een geestelijke oecumenische beweging noemen."⁷⁶ In de mate dus dat christenen een werkelijk geestelijk leven leiden met Christus zelf, de Heiland, als centrum, en gericht op de glorie van God de Vader, kan ieder van hen altijd en overal met zijn diepste wezen deelnemen aan de oecumenische beweging door met zijn leven te getuigen van het evangelie van Christus.⁷⁷

a) Aan bepaalde elementen en rijkdommen, bronnen van geestelijk leven, die bij de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen worden aangetroffen en die behoren tot de éne kerk van Christus, zal ook door de katholieken grote betekenis worden gehecht: heilige Schrift, sacramenten en andere gewijde handelingen, geloof, hoop en liefde, andere innerlijke gaven van de heilige Geest.⁷⁸ Deze rijkdommen hebben vrucht gedragen, bijvoorbeeld in de mystieke traditie van het christelijk Oosten en de geestelijke schatten van het monastieke leven, in de eredienst en vroomheid van de anglicanen, in het evangelisch bidden en de verschillende vormen van spiritualiteit van de protestanten.

b) Het mag niet bij een theoretische hoogachting blijven; als de bijzondere omstandigheden het toelaten, moet zij worden aangevuld met de praktische kennis van andere spiritualiteitstradities. Zo kunnen het samen bidden en een bepaalde vorm van deelneming aan de openbare eredienst of aan sommige vrome praktijken van de andere christenen, met inachtneming van de bestaande normen, een vormende waarde hebben.⁷⁹

64. *Andere initiatieven.* Samenwerking bij initiatieven op caritatief en sociaal gebied - zoals in scholen, ziekenhuizen, gevangenissen enzovoorts - hebben een aantoonbaar vormende waarde; dat geldt ook voor het werken aan vrede in de wereld of in gebieden waar zij wordt bedreigd, het opkomen voor de rechten van de mens en de godsdienstvrijheid.⁸⁰ Wanneer al deze acties goed worden geleid, kunnen zij laten zien dat de sociale vertaling van het evangelie naar de maatschappij effect sorteert, en wat het oecumenisch besef in de praktijk op verschillende plaatsen teweegbrengt. Ook een regelmatige bezinning over de christelijke grondslag van dergelijke acties om ze te toetsen en de tekortkomingen ervan te corrigeren, zal opvoedende waarde hebben en positief werken.

Plaatsen die gunstig zijn voor de vorming

65. Hiermee worden de plaatsen bedoeld waar men geleidelijk als mens en christen rijpt, en waarin maatschappelijk bewustzijn en gemeenschapsbesef tot ontwikkeling komen. Bijzonder belangrijk zijn hiervoor het gezin, de parochie, de groepen, de kerkelijke genootschappen en bewegingen.

⁷⁵ *Sancrosanctum concilium*, 48

⁷⁶ *Unitatis redintegratio*, 8.

⁷⁷ Vgl. *a.w.*, 7.

⁷⁸ Vgl. *Lumen gentium*, 15, *Unitatis redintegratio*, 3.

⁷⁹ Zie verder, nr 102-142.

⁸⁰ Zie verder, nr 161-218.

66. *Het gezin*. Het gezin, dat door het Tweede Vaticaans Concilie "een kleine kerk" genoemd wordt⁸¹, is de eerste plaats waarin de eenheid dagelijks wordt opgebouwd of verzwakt, doordat mensen elkaar ontmoeten die in veel opzichten van elkaar verschillen maar die elkaar in een gemeenschap van liefde aanvaarden. Juist daar moet men zich ervoor hoeden vooroordelen in stand te houden, maar moet men integendeel in alles de waarheid zoeken.
- a) Door het bewustzijn van zijn christelijke identiteit en zending is de familie in staat om ook een gemeenschap te zijn voor anderen, niet alleen openstaande naar de kerk toe, maar ook naar de menselijke samenleving, bereid tot gesprek en maatschappelijke betrokkenheid. Evenals de kerk moet het een milieu zijn waarin het evangelie wordt doorgegeven en naar buiten uitstraalt; de conciliaire constitutie *Lumen gentium* verklaart inderdaad: in de kleine kerk van het gezin "dienen de ouders door hun woord en hun voorbeeld voor hun kinderen de eerste geloofsverkondigers te zijn" (nr 11).
- b) De gezinnen van gemengd gehuwden moeten ernaar streven om Christus te verkondigen volgens alle eisen van het doopsel dat zij gemeen hebben; bovendien hebben zij de niet gemakkelijke taak de eenheid te bevorderen.⁸² "Het doopsel dat zij gemeen hebben en het dynamisme van de genade verschaffen aan de echtgenoten in deze huwelijken de basis en het motief hun eenheid uit te drukken in de sfeer van de morele en geestelijke waarden."⁸³
67. *De parochie*. Als kerkelijke eenheid, vergaderd om de eucharistie, moet de parochie de plaats zijn, en daarvoor ook uitkomen, van waarachtig oecumenisch getuigenis. Bijgevolg is een van de grote plichten van de parochie om de parochianen tot oecumenische gezindheid op te voeden. Dit vereist zorgvuldige aandacht voor vorm en inhoud van de prediking, vooral van de homilie, en ook van de katechese. Daarnaast vereist dit ook een pastoraal plan, hetgeen veronderstelt dat iemand belast wordt met het stimuleren en coördineren van oecumenische activiteiten, in nauwe samenwerking met de pastoor van de parochie; de pastoor zal eventueel ook de zorg op zich nemen voor de verschillende vormen van samenwerking met de overeenkomstige gemeenten van de andere christenen. Dit vereist tenslotte dat de parochie niet verscheurd wordt door inwendige twisten, ideologische polarisatie of doordat christenen elkaar wederzijds beschuldigen, maar dat ieder naar eigen geest en roeping de waarheid in liefde wil dienen.⁸⁴
68. *De school*. De school van welk type of niveau ook moet aan haar godsdienstonderwijs een oecumenische dimensie geven, en op de haar eigen wijze ernaar streven om hart en verstand te vormen naar menselijke en religieuze waarden, door op te voeden tot dialoog, vrede en intermenselijke verhoudingen.⁸⁵
- a) De geest van liefde, respect en dialoog vraagt het uitbannen van vooroordelen en woorden die een verkeerd beeld geven van de andere christenbroeders. Dat geldt vooral voor de katholieke scholen, waar de jonge mensen moeten groeien in geloof, gebed en de vaste wil om het christelijk evangelie van de eenheid in praktijk te brengen. Men zorge ervoor hen in het echte oecumenisme te onderrichten, volgens de leer van de r.-k. kerk.
- b) Wanneer dat mogelijk is, mag men niet nalaten om, in samenwerking met de andere docenten, de verschillende vakken zoals bijvoorbeeld geschiedenis en kunst, op zodanige wijze te geven dat de oecumenische vraagstukken in een geest van dialoog en eenheid duidelijk aan de orde worden gesteld. Daartoe is het te wensen dat de docenten juist en volledig zijn geïnformeerd over de oorsprong, geschiedenis en leer van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, vooral van die uit het eigen gebied.
69. *Groepen, kerkelijke genootschappen en bewegingen*. Het christelijk leven, en in het bijzonder dat van de particuliere kerken, is in de loop van de geschiedenis verrijkt met een grote verscheidenheid aan wijzen van beleving, ondernemingen, vormen van spiritualiteit, al naargelang de charisma's die de Geest voor de opbouw van de kerk schenkt; daaruit komt een duidelijk onderscheid naar voren in de taken ten dienste van de gemeenschap. De leden van deze groepen, bewegingen en genootschappen moeten bezielde zijn door een degelijke oecumenische gezindheid. Opdat zij hun door het doopsel gegeven verantwoorde-

⁸¹ *Lumen gentium*, 11.

⁸² Vgl. *Evangelii nuntiandi*, 71; zie verder, nr 143-160.

⁸³ *Familiaris consortio*, 78.

⁸⁴ Vgl. *CIC*, can 529,2.

⁸⁵ Vgl. *Gravissimum educationis*, 6-9.

lijkheid in de wereld⁸⁶ kunnen waarmaken in hun leven, strevend ofwel naar de katholieke eenheid door middel van dialoog en verbondenheid tussen de verschillende bewegingen en genootschappen, ofwel naar een ruimere gemeenschap met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen en met de daardoor geïnspireerde groepen en bewegingen, is het nodig dat dit streven gebeurt op basis van een solide vorming en in het licht van christelijke wijsheid en voorzichtigheid.

B. VORMING VAN HEN DIE WERKZAAM ZIJN IN DE PASTORAAL

1. Gewijde ambtsdragers

70. Een van de voornaamste plichten van iedere toekomstige gewijde ambtsdrager is een persoonlijkheid te worden die in de mate van het mogelijke geschikt is om anderen te helpen tot Christus te komen. Daartoe moet de ambtskandidaat voluit de menselijke eigenschappen ontwikkelen die iemand aanvaardbaar en geloofwaardig maken bij anderen; hij moet waken over zijn spreken en oog hebben voor zijn persoonlijke talenten op het gebied van de dialoog, om te komen tot een waarachtige oecumenische houding. Dit is van wezenlijk belang voor iemand die, als bisschop de taak heeft van leraar en herder in een particuliere kerk, of voor iemand die als priester belast is met de zielzorg; maar het is niet minder belangrijk voor de diaken en met name voor de permanente diakens, die geroepen zijn om de gemeenschap van de gelovigen te dienen.
71. Bij het nemen van initiatieven en het organiseren van ontmoetingen moet de ambtsdrager met helder inzicht en in trouw aan de kerk te werk gaan. Hij moet daarbij de verschillende bevoegdheden respecteren en de voorschriften nakomen die de herders van de kerk krachtens hun mandaat vaststellen voor de oecumenische beweging van de universele kerk en voor iedere particuliere kerk, opdat hij zonder vooroordelen en onbedachtzame initiatieven meewerkt aan het tot stand komen van de eenheid van de christenen.

a) Vorming op leerstellig gebied

72. De Bisschoppenconferenties moeten nagaan of in de studieprogramma's de oecumenische dimensie is aangegeven van ieder vak, en of er voorzien is in een speciale cursus over de oecumenische beweging. Zij moeten zich ervan vergewissen of deze studieprogramma's overeenstemmen met de aanwijzingen van dit Directorium.

a-1) De oecumenische dimensie van de verschillende vakken

73. De oecumenische activiteit "moet noodzakelijk geheel en al katholiek zijn, dus trouw aan de waarheid die wij van de apostelen en de vaders hebben ontvangen, in overeenstemming met het geloof dat de katholieke kerk altijd heeft beleden".⁸⁷
74. De studenten moeten leren onderscheid te maken tussen de geopenbaarde waarheden die alle dezelfde geloofsinstemming vereisen, de manier waarop deze worden geformuleerd en de theologische leerstellingen.⁸⁸ Met betrekking tot de formulering van de geopenbaarde waarheden moet rekening worden gehouden met wat gezegd wordt in, onder andere, de verklaring van de Congregatie voor de geloofsleer *Mysterium Ecclesiae*, 5: "De waarheden die de kerk werkelijk beoogt te leren met haar dogmatische formules, zijn zeer zeker onderscheiden van de wisselende opvattingen die typisch zijn voor een bepaald tijdvak; maar het is niet uitgesloten dat deze waarheden eventueel, zelfs door het Magisterium, in termen zijn geformuleerd die nog de sporen dragen van dergelijke opvattingen. Dit in aanmerking nemend moet men zeggen dat de dogmatische formuleringen van het Magisterium van den beginne af aan geschikt zijn geweest om de geopenbaarde waarheid mede te delen, en dat zij in hun nooit veranderde vorm deze geopenbaarde waarheid altijd zullen mededelen aan hen

⁸⁶ Vgl. *Lumen gentium*, 31.

⁸⁷ *Unitatis redintegratio*, 24.

⁸⁸ Vgl. *Gaudium et spes*, 62,2; *Unitatis redintegratio*, 6; *Mysterium Ecclesiae*, 5.

die de formuleringen goed weten te verstaan."⁸⁹ De studenten moeten dus leren onderscheid te maken tussen "de geloofsinhoud zelf of de waarheden van onze eerbiedwaardige leer"⁹⁰ en de wijze waarop die waarheden zijn geformuleerd; tussen de te formuleren waarheden en de verschillende manieren om deze te verstaan en in een duidelijker licht te stellen; tussen de apostolische traditie en de louter kerkelijke tradities; tegelijk moeten zij de blijvende waarde inzien en respecteren van de dogmatische formules. Reeds vanaf hun wijsgerige vorming moeten zij erop worden voorbereid om te erkennen dat er zelfs in de theologie een rechtmatige verscheidenheid aan formuleringen is vanwege de verschillende methoden en benaderingswijzen waardoor de theologen de goddelijke geheimen proberen te begrijpen en uit te drukken, zodat deze theologische formules vaak eerder complementair dan tegenstrijdig moeten worden genoemd.

75. Bovendien moet steeds de "hiërarchie van waarheden" van de katholieke leer worden geëerbiedigd; ook al vereisen deze alle de verschuldigde geloofsinstemming, toch nemen zij niet alle een even belangrijke en centrale plaats in in het openbaringsgeheim van Jezus Christus, aangezien ze niet alle dezelfde band bezitten met de grondslag van het christelijk geloof.⁹¹

a-2) Oecumenische dimensie van de theologische disciplines in het algemeen

76. Oecumenische gezindheid is een wezenlijk dimensie in de vorming van toekomstige priesters en diakens: "Het onderwijs in de theologie en in andere vakken, vooral in de geschiedenis, moet ook onder oecumenisch gezichtspunt worden gegeven, zodat het steeds nauwkeuriger met de feitelijke waarheid overeenstemt."⁹² De oecumenische dimensie van de theologische vorming mag niet beperkt blijven tot de verschillende vakken. Aangezien wij spreken over interdisciplinair - en niet enkel 'pluridisciplinair' - onderwijs, zal dit inhouden dat de betrokken docenten samenwerken en dat hun lessen op elkaar zijn afgestemd. Voor alle, zelfs de fundamentele, vakken kan men nuttig wijzen op de volgende aspecten:
- a) de elementen in het christelijk erfgoed inzake de waarheid en heiligheid die alle kerken en kerkelijke gemeenschappen gemeen hebben, zelfs als ze soms op onderling verschillende wijze theologisch geformuleerd worden;
 - b) de rijkdommen aan liturgie, spiritualiteit en leer, die typerend zijn voor iedere gemeenschap, maar die de christenen kunnen helpen om een diepere kennis te verwerven van de natuur van de kerk;
 - c) de punten die op het gebied van geloof en moraal oorzaak zijn van onenigheid, maar die een aansporing kunnen betekenen om grondiger het Woord Gods te bestuderen en ertoe kunnen leiden dat de werkelijke van de schijnbare tegenstrijdigheden worden onderscheiden.

a-3) Oecumenische dimensie van de theologische disciplines in het bijzonder

77. Bij iedere theologische discipline moet de oecumenische benaderingswijze ons ertoe brengen om na te gaan welk verband er is tussen het vak in kwestie en het geheim van de eenheid van de kerk. Daarnaast moet de docent zijn leerlingen inprenten trouw te zijn aan heel de ware christelijke traditie op het gebied van theologie, spiritualiteit en kerkelijke discipline. Wanneer de studenten hun eigen erfgoed vergelijken met de rijkdommen van de christelijke tradities uit het Oosten en het Westen, in hun oude of moderne gestalte, zullen zij deze volheid levendiger beseffen.⁹³
78. Deze vergelijkende studie is bij alle vakken van belang: voor de bestudering van de heilige Schrift, gemeenschappelijke bron van geloof voor alle christenen; voor de bestudering van de apostolische traditie die men vindt bij de kerkvaders en de andere kerkelijke schrijvers van het Oosten en het Westen; voor de liturgie, waarbij de verschillende vormen van goddelijke

⁸⁹ AAS 1973, 402-404.

⁹⁰ *Directorium ter uitvoering van de beslissingen van het Tweede Vaticaans concilie over oecumenische zaken*, 1970.

⁹¹ Vgl. *Mysterium ecclesiae*, 4; vgl. nr 61a en 176.

⁹² *Unitatis redintegratio*, 10; vgl. *CIC*, can 256,2; *CCEO*, can 350,4 en 352,3.

⁹³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 14-17.

eredienst en het belang daarvan op het gebied van de leer en de spiritualiteit, wetenschappelijk met elkaar worden vergeleken; voor de moraaltheologie en de dogmatische theologie, met name wat de problemen betreft die zijn voortgekomen uit de oecumenische dialoog; voor de kerkgeschiedenis, waarbij zorgvuldig de eenheid van de kerk en de oorzaken van de scheiding onderzocht zouden moeten worden; voor het kerkelijk recht, waarbij de elementen van goddelijk recht goed onderscheiden moeten worden van de elementen van kerkelijk recht die naargelang tijd, cultuurvorm of plaatselijke traditie aan verandering onderhevig kunnen zijn; tenslotte, voor de pastorale en missionaire vorming alsook voor de sociologische studies, waarbij men oog moet hebben voor de situatie die alle christenen in hun confrontatie met de moderne wereld gemeen hebben. Zo zal de volheid van de goddelijke openbaring beter en vollediger tot uitdrukking worden gebracht, en zullen wij beter de zending vervullen die Christus aan zijn kerk voor de wereld heeft toevertrouwd.

a-4) Speciale cursus over de oecumene

79. Ook al geldt de oecumenische dimensie voor heel de theologische vorming, toch is het van groot belang dat in het kader van de eerste leerronde een cursus wordt gegeven over de oecumenische beweging op het daarvoor meest geschikte tijdstip. Een dergelijke cursus zou zelfs als verplicht moeten worden voorgeschreven. In algemene en voor eventuele aanpassing vatbare woorden gezegd, kan deze cursus de volgende inhoud hebben:
- a) de begrippen 'katholiciteit', 'organische en zichtbare eenheid van de kerk', *oikoumenè*, oecumenische beweging, hun geschiedkundige oorsprong en hun huidige betekenis vanuit katholiek standpunt;
 - b) de leerstellige grondslagen van de oecumenische activiteit, waarbij met name zal worden gelet op de nog bestaande banden van gemeenschap tussen de kerken en kerkelijke gemeenschappen;⁹⁴
 - c) de geschiedenis van de oecumene, waarbij behandeld worden de verdeeldheden en de talrijke succesvolle of mislukte pogingen, in de loop van de eeuwen gedaan om de eenheid te herstellen; ook de huidige stand van zaken betreffende het streven naar eenheid.
 - d) doel en werkwijze van de oecumene, de verschillende vormen van vereniging en samenwerking, de hoop op het herstel van de eenheid, de voorwaarden voor de eenheid, de notie 'volledige en volmaakte eenheid';
 - e) het 'institutionele' element en het actuele leven van de verschillende christelijke gemeenschappen; doctrinele richtingen, werkelijke oorzaken van de afscheiding, missioneringspogingen, spiritualiteit, vormen van eredienst, noodzaak om de Oosterse theologie en spiritualiteit beter te leren kennen;⁹⁵
 - f) enkele meer speciale kwesties, zoals: gemeenschappelijke deelneming aan de eredienst; proselitisme en irenisme, vrijheid van godsdienst, gemengde huwelijken, de plaats van de leek en met name van de vrouw in de kerk;
 - g) de geestelijke oecumene, met name de betekenis van het gebed voor de eenheid en van de andere vormen van streven naar de eenheid waar Christus om heeft gebeden.
80. Wat betreft de indeling van het leerplan wordt het volgende aanbevolen:
- a) Het zou goed zijn al spoedig bij het begin een algemene inleiding op de oecumene te geven zodat de studenten van de aanvang van hun theologiestudie af bewust worden gemaakt van de oecumenische dimensie van hun studie.⁹⁶ In deze inleiding zouden de basiselementen van de oecumenische beweging moeten worden behandeld.
 - b) De normale plaats voor het speciale onderdeel gewijd aan onderricht over de oecumenische beweging, zou liggen aan het einde van de eerste leerkring van de theologiestudie, of tegen het einde van de studies in de seminaries, zodat de studenten door een grondige kennis van de oecumenische beweging een synthese tot stand kunnen brengen met hun theologische vorming.
 - c) De te bestuderen teksten en handboeken moeten met zorg worden gekozen; ze moeten getrouw uiteenzetten wat de andere christenen leren op het gebied van geschiedenis,

⁹⁴ Vgl. *Unitatis redintegratio*, hfdst. I.

⁹⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, hfdst. III.

⁹⁶ Zie verder, nr 76-80.

theologie en spiritualiteit, zodat een eerlijke en objectieve vergelijking mogelijk wordt en het een prikkel vormt om zich verder te verdiepen in de katholieke leer.

81. Het kan zinvol zijn sprekers en deskundigen van andere tradities uit te nodigen, binnen het kader van de regelingen betreffende de samenwerking tussen de katholieke instellingen en de centra van de andere christenen.⁹⁷ Wanneer in een seminarie of een bepaald instituut bijzondere problemen ontstaan, is het aan de bisschop van het diocees om overeenkomstig de door de Bisschoppenconferentie vastgestelde richtlijnen te beslissen welke initiatieven er, onder verantwoordelijkheid van de academische autoriteiten, genomen moeten worden, en nadat hij zich heeft vergewist van de morele en professionele kwaliteiten die voor sprekers uit de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen vereist zijn. Bij deze culturele uitwisselingen moet er altijd voor gezorgd worden dat het katholieke karakter van het betreffende instituut gewaarborgd blijft, alsmede het recht en de plicht van dat instituut om zijn eigen kandidaten op te leiden en om de katholieke leer te onderwijzen volgens de normen van de kerk.

b) Oecumenische ervaring

82. Opdat de benadering van de oecumene niet buiten het leven blijve staan, maar geworteld wordt in de levende ervaring van de gemeenschappen, is het nuttig om tijdens de vormingstijd ontmoetingen en debatten te organiseren met andere christenen. Daarbij moeten zowel op universeel als op particulier plan de normen van de r.-k. kerk in acht worden genomen, en vertegenwoordigers van de andere gemeenschappen worden uitgenodigd die over de voor een oprechte en opbouwende dialoog noodzakelijke deskundigheid, religieuze vorming en oecumenische geest beschikken. Er kan zelfs gedacht worden aan ontmoetingen met studenten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.⁹⁸ Maar er zijn zo grote onderlinge verschillen tussen de vormingsinstituten dat uniforme regels niet te geven zijn. In de werkelijkheid zijn er immers verschillende nuances die samenhangen met de verscheidenheid van landen en streken en de verscheidenheid in betrekkingen tussen de r.-k. kerk en de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen op het gebied van ecclesiologie, samenwerking en dialoog. Ook hier zijn geleidelijkheid en aanpassing een belangrijk en onmisbaar vereiste. De oversten moeten zich laten leiden door de algemene beginselen en die aanpassen aan de bijzondere omstandigheden en gelegenheden.

2. Niet-gewijde bedienaren en medewerkers

a) Vorming op leerstellig gebied

83. Om mede te arbeiden in het pastorale werk zijn er naast de gewijde ambtsdragers andere erkende medewerkers; katechisten, docenten, pastoraal werkers. Voor hun opleiding zijn er in de plaatselijke kerken instituten voor godsdienstwetenschappen, pastorale scholen en andere nascholings- en vormingscentra opgericht. Daarvoor zijn dezelfde studieprogramma's en normen van toepassing als voor de theologische instituten, maar aangepast aan het niveau van de deelnemers en van hun studies.
84. Meer in het bijzonder is het, met eerbiediging van de rechtmatige verscheidenheid in charisma's en eigen werken van kloosters, instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven, bijzonder belangrijk dat "alle instellingen deelnemen aan het leven van de kerk, en haar ondernemingen en plannen" op allerlei gebied, het oecumenisch gebied daarbij inbegrepen, "tot de hare maken en naar vermogen bevorderen, ieder volgens haar eigen aard".⁹⁹
Hun vorming moet reeds in het noviciaat en ook daarna in de volgende fasen van hun opleiding een oecumenische dimensie hebben. De *Ratio formationis* van ieder instituut moet, zoals dat voor de studieprogramma's van de gewijde ambtsdragers geldt, ervoor zorgen dat

⁹⁷ Zie verder, nr 194-195.

⁹⁸ Zie verder, nr 192-194.

⁹⁹ *Perfectae caritatis*, 2.

de oecumenische dimensie van de verschillende vakken wordt benadrukt en daarnaast ook dat er een speciale cursus over de oecumenische beweging wordt gegeven die is aangepast aan de plaatselijke omstandigheden en situatie. Daarnaast is het van belang dat het bevoegd gezag van het instituut ervoor zorgt dat er specialisten in de oecumenische beweging worden opgeleid om de oecumenische betrokkenheid van het hele instituut te begeleiden.

b) Oecumenische ervaring

85. Als overgang van de studie naar de praktijk zijn contacten en uitwisseling aan te bevelen tussen de katholieke kloosters en religieuze communiteiten en die van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; dat zou kunnen gebeuren in de vorm van wederzijdse informatie, geestelijke, en soms materiële, hulp, of in de vorm van culturele uitwisselingen.¹⁰⁰
86. Aangezien de rol van de leek in de kerk en in de maatschappij zo belangrijk is, moeten de leken die verantwoordelijk zijn voor de oecumenische activiteit, worden aangespoord tot het ontwikkelen van contacten en uitwisseling met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, met inachtneming van de normen die in dit Directorium worden gegeven.

C. GESPECIALISEERDE VORMING

87. *Belang van de vorming tot dialoog.* Gezien de invloed die de hogere cultuurcentra uitoefenen, is het duidelijk dat de kerkelijke faculteiten en de andere instituten voor wetenschappelijk onderwijs een bijzonder gewichtige rol hebben te spelen bij de voorbereiding op de oecumenische dialoog, voor het verloop van deze dialoog en voor het naderbij brengen van de eenheid van de christenen die de dialoog hen helpt realiseren. De didactische voorbereiding op de dialoog moet aan de volgende eisen beantwoorden:
- a) een persoonlijke, oprechte, in geloof beleefde betrokkenheid, want als die ontbreekt is het niet langer een dialoog tussen broeders en zusters, maar enkel een academische exercitie;
 - b) het zoeken naar nieuwe wegen en middelen om te komen tot wederzijdse betrekkingen, en om de eenheid te herstellen die berust op een grotere trouw aan het evangelie en een authentiek belijden van het christelijk geloof in waarheid en liefde;
 - c) het besef dat de oecumenische dialoog niet een zuiver private aangelegenheid is tussen particuliere personen of groepen, maar dat deze plaats heeft binnen het kader van het oecumenisch engagement van de gehele kerk; daarom moet de dialoog worden gevoerd in overeenstemming met de leer en richtlijnen van haar herders;
 - d) de bereidheid om te erkennen dat de lidmaten van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen ons kunnen helpen om de leer en het leven van hun gemeenschappen beter te begrijpen en nauwkeurig uiteen te zetten.
 - e) eerbied voor het persoonlijk geweten en de persoonlijke overtuiging van ieder die een uiteenzetting geeft over een aspect of leerstuk van zijn eigen kerk of over de wijze waarop hijzelf de goddelijke openbaring verstaat;
 - f) erkenning dat niet allen op gelijke wijze voorbereid zijn op het deelnemen aan een dialoog, gezien de verschillen in opleidingsniveau, geestelijke rijpheid en spirituele ontwikkeling.

Rol van de kerkelijke faculteiten

88. De apostolische constitutie *Sapientia christiana* zegt dat vanaf de eerste leerkring op de theologische faculteit de fundamentealtheologie moet worden bestudeerd, waarbij ook aandacht moet worden besteed aan de vraagstukken met betrekking tot de oecumenische beweging.¹⁰¹
- Eveneens moeten in de tweede leerkring "de oecumenische vraagstukken volgens de normen van het bevoegde kerkelijk gezag zorgvuldig worden bestudeerd"¹⁰²
- Met andere woorden, het zal goed zijn om aparte cursussen te geven over de oecumenische beweging; naast de reeds in nr 79 genoemde elementen zouden die over het volgende

¹⁰⁰ Zie terug, nr 50-51.

¹⁰¹ Vgl. *Sapientia christiana*, 'Bijzondere normen', Art. 51, 1e, b.

¹⁰² *Sapientia christiana*, 69.

kunnen gaan:

- a) de huidige stand van zaken inzake de betrekkingen tussen de r.-k. kerk en de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, gebaseerd op de bestudering van de gepubliceerde resultaten van de dialoog;
- b) bestudering van het erfgoed en de tradities van de andere christenen van het Oosten en het Westen;
- c) het belang van de Wereldraad van Kerken voor de oecumenische beweging, en de huidige situatie betreffende de betrekkingen tussen de r.-k. kerk en genoemde Raad;
- d) de rol van nationale en bovennationale raden van kerken, hun prestaties en moeilijkheden.

Bovendien moet er nogmaals op gewezen worden dat in het onderwijs van de theologie en het theologisch onderzoek de oecumenische dimensie haar plaats moet hebben.

Rol van de katholieke universiteiten

89. Ook deze zijn geroepen om een degelijke oecumenische vorming te geven. Bij wijze van voorbeeld volgen hier enkele geschikte maatregelen die zij zouden kunnen nemen:
- a) een oecumenische dimensie bevorderen in de methoden van onderwijs en onderzoek, als de stof zich ertoe leent;
 - b) colloquia en studiedagen organiseren die aan oecumenische vraagstukken worden gewijd;
 - c) conferenties en bijeenkomsten organiseren voor gemeenschappelijke studie, arbeid of sociaal werk, in het kader waarvan plaats zou kunnen worden ingeruimd voor een onderzoek naar de christelijke beginselen van sociale actie en naar de middelen om deze in toepassing te brengen. Deze bijeenkomsten en congressen, of zij nu uit louter katholieke deelnemers bestaan of dat ook andere christenen eraan deelnemen, dienen zoveel mogelijk te trachten met de andere instellingen van hoger onderwijs uit de streek samen te werken;
 - d) academische bladen en tijdschriften kunnen een plaats inruimen voor de kroniek van het oecumenisch leven en ook voor diepergaande studies over dit onderwerp, liefst met bespreking van de gemeenschappelijke documenten omtrent de dialoog tussen de kerken;
 - e) in de studentenhuizen die met de universiteiten zijn verbonden dienen goede relaties bevorderd te worden tussen de katholieken en de andere christelijke studenten, die, mits goed geleid, daardoor kunnen leren samen te leven in een hechtere oecumenische geest, en getrouwe getuigen te zijn van hun christelijk geloof;
 - f) een bijzondere aandacht besteden aan het gebed voor de eenheid, niet alleen tijdens de Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen, maar ook bij andere gelegenheden in de loop van het jaar. Naargelang de plaatselijke omstandigheden en de persoonlijke situaties het toelaten, en volgens de normen die zijn vastgesteld voor gemeenschappelijke vieringen, kan gedacht worden aan het organiseren van gemeenschappelijke retraites, onder leiding van een ervaren geestelijke leidsman;
 - g) een nog ruimer terrein voor gemeenschappelijk getuigenis wordt vóór alles geboden door het sociaal werk en de werken van liefdadigheid. De studenten zouden tot dergelijke vormen van samenwerking moeten worden voorbereid en aangemoedigd; niet alleen de theologanten maar ook de studenten aan andere faculteiten, bijvoorbeeld zij die rechten, sociologie, politieke economie studeren; wanneer ook zij meedoen zullen dergelijke initiatieven makkelijker gerealiseerd kunnen worden;
 - h) de pastores en de raadslieden van de studenten alsmede de docenten zullen zich bijzonder erop moeten toelagen hun taak in oecumenische geest te verrichten, met name door het organiseren van enkele van bovenvermelde initiatieven. Dit vraagt van hen een diep inzicht in de leer van de kerk, speciale deskundigheid op het gebied van de wetenschap, vastberaden bedachtzaamheid en maatgevoel; door al deze eigenschappen zullen zij hun studenten kunnen helpen om hun eigen geloofsleven in overeenstemming te brengen met een open en positieve benaderingswijze van hun medestudenten.

Rol van de speciale oecumenische instellingen

90. Om haar oecumenische taak te vervullen heeft de kerk een groot aantal mensen nodig, clerici, mannelijke en vrouwelijke religieuzen en leken, die op het gebied van de oecumenische beweging deskundig zijn. Zelfs in streken met een overwegend katholieke bevolking zijn ze nodig.
- a) Dit vereist speciale instituten die:
 - zijn voorzien van de nodige documentatie over de oecumenische beweging, met name over

de dialogen die aan de gang zijn en de plannen voor de toekomst;

- beschikken over een bekwaam lerarencorps dat goed in de katholieke leer en tegelijk in de oecumenische beweging is opgeleid.

b) De instellingen zouden zich vooral moeten bezighouden met oecumenisch onderzoek, zoveel mogelijk in samenwerking met de deskundigen uit andere theologische tradities en met hun gelovigen; ze zouden oecumenische bijeenkomsten moeten organiseren, zoals conferenties en congressen; ze zouden ook contacten moeten onderhouden met de nationale oecumenische commissies en met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, om steeds op de hoogte te blijven van de stand van zaken betreffende de interkerkelijke dialoog en de gemaakte vorderingen.

c) De aldus gevormde deskundigen zullen kunnen zorgen voor mensen die de oecumenische beweging in de r.-k. kerk gaan dienen, als lid of leider van de verantwoordelijke diocesane, nationale en internationale organen, als docent van cursussen over de oecumenische beweging in kerkelijke instituten of centra, of als inspirator van een waarachtige oecumenische gezindheid en activiteit in hun eigen omgeving.

D. PERMANENTE VORMING

91. De leerstellige en praktische vorming blijft niet beperkt tot de tijd van de opleiding, maar vraagt van de gewijde ambtsdragers en van hen die in de pastorale bediening werkzaam zijn een voortdurende bijscholing, omdat in de oecumenische beweging een ontwikkeling gaande is.

Bij het uitvoeren van het programma voor de pastorale bijscholing van de geestelijken - door middel van congressen en bijeenkomsten, retraites, recollectiedagen, studiedagen die gewijd zijn aan pastorale vraagstukken - zouden de bisschoppen en de hogere oversten van de religieuzen bijzondere aandacht moeten besteden aan de oecumenische beweging, met de volgende aanwijzingen als leidraad:

a) Systematisch de priesters, diakens, religieuzen en leken op de hoogte brengen van de huidige stand van zaken betreffende de oecumenische beweging zodat zij de oecumenische dimensie kunnen integreren in hun prediking, katechese, gebed en het gehele christelijk leven. Wanneer het mogelijk en opportuun is, zou van tijd tot tijd een bedienaar van een andere kerk moeten worden uitgenodigd om te spreken over zijn eigen traditie of over pastorale kwesties, die allen vaak gemeen hebben.

b) Als de gelegenheid zich voordoet en met toestemming van de bisschop van het diocees, zullen de geestelijkheid en zij die in het diocees pastoraal werkzaam zijn, kunnen deelnemen aan interkerkelijke bijeenkomsten, met de bedoeling de onderlinge betrekkingen te verbeteren en door ieders inbreng de gemeenschappelijke pastorale problemen op te lossen. Dergelijke initiatieven zullen vaak makkelijker tot stand komen als er voor de geestelijken plaatselijke raden of verenigingen in het leven worden geroepen, of als men toetreedt tot dergelijke verenigingen, wanneer zij reeds bestaan.

c) De theologische faculteiten, de instellingen van hoger onderwijs, de seminaries en andere opleidingsinstituten kunnen veel bijdragen tot de permanente vorming, hetzij door het organiseren van cursussen voor hen die in de pastorale bediening werkzaam zijn, hetzij door docenten en materiaal te leveren voor door anderen opgezette cursussen.

d) Zeer nuttig zijn ook de volgende middelen: een nauwkeurige voorlichting door de media van de plaatselijke kerk, en zo mogelijk, ook door die van de staat; uitwisseling van informatie met de mediadienst van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; systematische en permanente contacten met de diocesane of nationale commissies, zodat alle katholieken die betrokken zijn bij de pastoraal nauwkeurig gedocumenteerd worden over de ontwikkelingen in de oecumenische beweging.

e) Bovendien kunnen de verschillende soorten geestelijke ontmoetingen dienen om dieper in te gaan op de gemeenschappelijke en op de eigen elementen in de spiritualiteit. Deze ontmoetingen zijn aanleiding tot bezinning over de eenheid en tot gebed om de verzoening van alle christenen. Wanneer aan soortgelijke bijeenkomsten wordt deelgenomen door lidmaten van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen, kan dit het wederzijds begrip bevorderen en voeren tot een grotere geestelijke gemeenschap.

f) Tenslotte: het is wenselijk dat van tijd tot tijd er een evaluatie plaats heeft van wat er op oecumenisch terrein gedaan wordt.

HOOFDSTUK IV

Gemeenschap van leven en van spirituele activiteit tussen gedoopten

A. HET SACRAMENT VAN HET DOOPSEL

92. Door het sacrament van het doopsel wordt de mens waarachtig ingelijfd bij Christus en zijn kerk, en herboren tot deelgenootschap aan het leven van God.¹⁰³ Het doopsel brengt dus de sacramentele band tot stand van de eenheid die bestaat onder allen die door het doopsel zijn herboren. Uit zichzelf is het doopsel een begin, want het is gericht op het verwerven van de volheid van leven in Christus. Daarom is het gericht op de belijdenis van het geloof, op de volledige integratie in de heilseconomie en op de eucharistische gemeenschap.¹⁰⁴ Het door Jezus zelf ingestelde doopsel, waardoor men in zijn dood en opstanding deelt, omvat de bekering, het geloof, de vergeving van de zonde en de gave van de genade.
93. Het doopsel wordt toegediend met water en een formule die duidelijk aangeeft dat gedoopt wordt in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Het is bijgevolg van het grootste belang voor alle volgelingen van Christus dat het doopsel door allen op die wijze wordt toegediend, en dat de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen zoveel mogelijk tot overeenstemming komen over zijn betekenis en geldige bediening.
94. Het verdient sterke aanbeveling dat het gesprek tussen de katholieke gezagdragers en die van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen omtrent de betekenis en geldige bediening van het doopsel plaats heeft op diocesaan niveau of op dat van de Bisschoppenconferenties. Zo zou men kunnen komen tot gemeenschappelijke verklaringen waarin de wederzijdse erkenning van de doopsels wordt uitgesproken, en ook wordt aangegeven hoe te handelen in de gevallen dat er twijfel mogelijk zou zijn over de geldigheid van een of ander doopsel.
95. Om tot dat soort overeenstemming te komen, zou men de volgende punten voor ogen moeten houden:
- a) Het doopsel dat is toegediend door onderdompeling of begieting met gebruik van de trinitaire doopformule is per se geldig. Als dus de rituele en liturgische boeken of de gewoonten van een kerk of kerkelijke gemeenschap een van deze wijzen van dopen opleggen, moet het sacrament als geldig worden beschouwd, tenzij er ernstige redenen zijn om te betwijfelen of de bedienaar de voorschriften van zijn eigen gemeenschap of kerk heeft opgevolgd.
 - b) Het onvoldoende geloof van een bedienaar met betrekking tot het doopsel heeft uit zichzelf het doopsel nooit ongeldig gemaakt. Een voldoende intentie bij de bedienaar van het doopsel moet verondersteld worden, tenzij er een ernstige twijfel is over zijn intentie om te doen wat de kerk doet.
 - c) Als er twijfels rijzen over het feit zelf of er water is gebruikt en over de wijze waarop,¹⁰⁵ eist de eerbied voor het sacrament en voor die kerkelijke gemeenschappen dat een ernstig onderzoek wordt ingesteld naar de praktijk van de betreffende gemeenschap, voordat een oordeel wordt uitgesproken over de ongeldigheid van haar doopsel.
96. Al naargelang de plaatselijke situatie zich ertoe leent en de gelegenheid zich ertoe voordoet, kunnen de katholieken in een gemeenschappelijke viering met de andere christenen het doopsel herdenken dat hen verenigt, door samen met hen de zonde af te zweren en het voornemen te hernieuwen om een echt christelijk leven te leiden zoals zij dat bij het doopsel hebben beloofd, en door te beloven dat zij met de genade van de heilige Geest zullen meewerken om te trachten de verdeeldheden onder de christenen te helen.

¹⁰³ vgl. *Unitatis redintegratio*, 22.

¹⁰⁴ Vgl. *t.a.p.*

¹⁰⁵ Voor alle christenen geldt dat men rekening moet houden met het gevaar dat het doopsel, toegediend door besprenkeling en met name collectieve besprenkeling, ongeldig is.

97. Hoewel de mens door het doopsel ingelijfd wordt bij Christus en zijn kerk, gebeurt dat in concreto binnen een bepaalde kerk of kerkelijke gemeenschap. Een doopsel mag dus niet gezamenlijk worden toegediend door twee bedienaren die tot verschillende kerken of kerkelijke gemeenschappen behoren. Trouwens, volgens de katholieke liturgische en theologische traditie wordt het door één bedienaar toegediend. Om pastorale redenen echter kan de plaatselijke ordinaris in uitzonderlijke omstandigheden verlof geven dat een bedienaar van een kerk of kerkelijke gemeenschap aan de doopviering deelneemt door een lezing te verrichten of een gebed uit te spreken, of anderszins. Wederkerigheid is slechts mogelijk als het binnen een andere gemeenschap gevierde doopsel niet in strijd is met de katholieke beginselen en kerkorde.¹⁰⁶
98. Volgens de katholieke opvatting moeten de peter en meter, in de liturgische en canonieke betekenis van het woord, zelf lid zijn van de kerk of kerkelijke gemeenschap waarbinnen het doopsel wordt gevierd. Zij nemen niet alleen als bloedverwant of vriend de verantwoordelijkheid op zich voor de christelijke opvoeding van de dopeling (of vormeling), maar zijn daar ook aanwezig als vertegenwoordigers van een geloofsgemeenschap, borg staande voor het geloof en het verlangen naar gemeenschap met de kerk van degene die gedoopt gaat worden.
- a) Evenwel kan een gedoopte die tot een andere kerkelijke gemeenschap hoort, op grond van het gemeenschappelijk doopsel en vanwege familie- of vriendschapsbanden, als *getuige* bij het doopsel worden toegelaten, maar alleen samen met een katholieke peetouder.¹⁰⁷ Een katholiek kan dezelfde rol vervullen bij iemand die gedoopt zal worden in een andere kerkelijke gemeenschap.
- b) Vanwege de nauwe verbondenheid tussen de r.-k. kerk en de orthodoxe Oosterse kerken is het om een goede reden toegestaan een Oosterse gelovige als *peetouder* samen met een katholieke peetouder toe te laten bij het doopsel van een katholiek kind of katholieke volwassene, op voorwaarde dat de katholieke opvoeding van de dopeling voldoende wordt gewaarborgd en de geschiktheid van de peetouder vaststaat. Wanneer hij daarvoor gevraagd wordt, is het voor een katholiek niet verboden om als peetouder op te treden bij een doopsel dat wordt toegediend in een orthodoxe Oosterse kerk. In dat geval berust de verplichting om over de christelijke opvoeding te waken op de eerste plaats bij de peetouder van de kerk waarin het kind wordt gedoopt.¹⁰⁸
99. Iedere christen heeft het recht om op grond van zijn geweten te besluiten toe te treden tot de volledige katholieke gemeenschap.¹⁰⁹ Het werk waardoor iemand die de volledige katholieke gemeenschap verlangt, wordt voorbereid tot opnemning in de r.-k. kerk onderscheidt zich duidelijk van de oecumenische activiteit.¹¹⁰ In de ritus van de christelijke initiatie van de volwassenen is, een eigen formule om deze mensen op te nemen in de volledige katholieke gemeenschap. Bij dergelijke gevallen, zoals ook bij gemengde huwelijken, kan echter de katholieke gezagsdrager de noodzaak gevoelen om na te gaan of het reeds ontvangen doopsel op geldige wijze is toegediend. Bij dat onderzoek behoren de volgende aanbevelingen in acht te worden genomen:
- a) Omtrent de geldigheid van het doopsel zoals het wordt toegediend in de verschillende Oosterse kerken, bestaat geen enkele twijfel. Er kan dus worden volstaan met te constateren dat het doopsel heeft plaats gevonden. In deze kerken wordt het sacrament van het vormsel (zalving met chrisma) wettig door de priester toegediend tegelijk met het doopsel; het komt dus vaak voor dat in het canoniek voorgeschreven doopbewijs geen melding wordt gemaakt van het vormsel. Dit is in geen enkel opzicht reden om te twijfelen dat ook het vormsel is toegediend.
- b) Ten aanzien van de christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen moet

¹⁰⁶ Vgl. *Directorium ter uitvoering van de beslissingen van het Tweede Vaticaans concilie over oecumenische zaken*, 1967.

¹⁰⁷ Vgl. *CIC*, can 874,2. Volgens de uitleg die staat in de *Acta Commissionis (Communicationes 5, 1983, blz. 182)* zijn in de uitdrukking 'communitas ecclesialis' niet inbegrepen de Oosterse kerken die niet in volledige gemeenschap zijn met de r.-k. kerk ("notatur insuper Ecclesias Orientales Orthodoxas in schemate sub nomine communitatis ecclesialis non venire").

¹⁰⁸ Vgl. *Directorium ter uitvoering van de beslissingen van het Tweede Vaticaans concilie over oecumenische zaken 1967*; *CCEO*, can 685,3.

¹⁰⁹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 4; *CCEO*, can 896-901.

¹¹⁰ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 4.

men, voorafgaande aan het onderzoek naar de geldigheid van het doopsel van een christen, eerst weten of er een akkoord tot stand is gekomen omtrent het doopsel (zoals hierboven werd vermeld in nr 94) door de kerken en kerkelijke gemeenschappen van het gebied of de plaats in kwestie, en of het doopsel inderdaad volgens dat akkoord is toegediend. Toch moet worden opgemerkt dat het ontbreken van een formeel akkoord niet automatisch hoeft te leiden tot twijfel aan de geldigheid van het doopsel.

c) Wanneer er voor deze christenen een officiële kerkelijke verklaring is afgegeven, is er geen enkele reden om te twijfelen aan de geldigheid van het doopsel dat is toegediend in hun kerken en kerkelijke gemeenschappen, tenzij in een bepaald geval onderzoek uitwijst dat er ernstige reden is tot twijfel over de materie, de gebruikte doopformule, de intentie van de gedoopte volwassene en van de bedienaar van het doopsel.¹¹¹

d) Als ook na ernstig onderzoek twijfel blijft bestaan of het doopsel op de juiste wijze is toegediend, en het nodig wordt geacht onder voorwaarde te dopen, moet de katholieke bedienaar zijn respect doen blijken voor de leer die zegt dat het doopsel maar één keer kan worden toegediend, door aan de betrokkene uit te leggen waarom hij onder voorwaarde wordt gedoopt, en ook wat de betekenis is van het doopsel onder voorwaarde; bovendien moet de ritus van het doopsel onder voorwaarde in besloten kring en niet in het openbaar worden voltrokken.¹¹²

e) Het is te wensen dat de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties richtlijnen geven voor de opname in de volledige katholieke gemeenschap van christenen die in andere kerken en kerkelijke gemeenschappen zijn gedoopt; daarbij moet in aanmerking worden genomen dat zij geen catechumenen zijn, en ook moet rekening worden gehouden met de vraag in hoeverre zij wellicht het christelijk geloof kennen en praktiseren.

100. Volgens de ritus met betrekking tot de christelijke initiatie van volwassenen worden zij die voor de eerste maal zich aan Christus binden, in normale gevallen gedoopt tijdens de paaswake. Als bij die plechtigheid ook mensen die reeds gedoopt zijn, in de volledige gemeenschap van de kerk worden opgenomen, moet er tussen hen en de nog niet-gedoopten een duidelijk onderscheid zichtbaar zijn.

101. In onze betrekkingen, zoals deze zich tot dusver met de uit de Reformatie van de zestiende eeuw voortgekomen kerkelijke gemeenschappen hebben ontwikkeld, is men nog niet tot een akkoord gekomen over de betekenis, het sacramenteel karakter, noch zelfs over de toediening van het sacrament van het vormsel. Dit betekent dat mensen die willen toetreden tot de volledige gemeenschap van de r.-k. kerk en afkomstig zijn uit deze gemeenschappen, het sacrament van het vormsel zouden moeten ontvangen volgens de leer en de ritus van de r.-k. kerk alvorens tot de eucharistische tafelgemeenschap te worden toegelaten.

B. DEELNEMING AAN ELKAARS GEESTELIJKE ACTIVITEITEN EN RIJKDOMMEN

Algemene beginselen

102. De christenen kunnen worden aangemoedigd tot deelneming aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen, dat wil zeggen om het geestelijk erfgoed dat zij gemeen hebben, te delen op een wijze en in een mate die aangepast is bij hun huidige situatie van verdeeldheid.¹¹³

103. Met de woorden "deelneming aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen" worden zaken bedoeld als gemeenschappelijk verricht gebed, deelneming aan de liturgische eredienst in strikte zin, zoals dat verderop in nr 116 wordt beschreven, alsook het gemeenschappelijk gebruik van plaatsen en van alle benodigde liturgische voorwerpen.

104. De beginselen die leidraad behoren te zijn bij geestelijke deelneming, zijn de volgende:

a) Ondanks de ernstige verschillen die volledige kerkelijke gemeenschap verhinderen,

¹¹¹ Vgl. *CIC*, can 869,2; hierboven nr 95.

¹¹² Vgl. *CIC*, can 869,1 en 869,3.

¹¹³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 8.

hebben al degenen die door het doopsel bij Christus zijn ingelijfd, natuurlijk vele elementen van het christelijk leven gemeen. Onder christenen bestaat dus een werkelijke gemeenschap die, al is zij onvolkomen, op vele wijzen tot uiting kan komen, ook door het gemeenschappelijk gebed en de liturgische eredienst,¹¹⁴ zoals dat in de volgende paragraaf nader wordt aangegeven.

b) Volgens het katholiek geloof is de r.-k. kerk begiftigd met heel de door God geopenbaarde waarheid en met alle genademiddelen als een onverliesbare gave.¹¹⁵ Maar onder deze elementen en gaven die tot de r.-k. kerk behoren (bijvoorbeeld het geschreven Woord Gods, het leven van genade, geloof, hoop en liefde, enzovoorts) zijn er vele die ook buiten haar zichtbare grenzen kunnen bestaan. De kerken en kerkelijke gemeenschappen die niet in volledige gemeenschap leven met de r.-k. kerk, zijn in het heilsmysterie geenszins van betekenis en waarde verstoken, want de Geest van Christus weigert niet ze als heilsmiddelen te gebruiken.¹¹⁶ Op een wijze die verschilt naargelang de omstandigheden van een bepaalde kerk of kerkelijke gemeenschap, kunnen de vieringen die erin plaats hebben, het genadeleven van hun daaraan deelnemende lidmaten voeden, en toegang geven tot de heilsgemeenschap.¹¹⁷

c) Deelneming aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen moet dus de volgende tweevoudige feitelijkheid weerspiegelen: 1) de werkelijke gemeenschap in het leven van de Geest die reeds onder christenen bestaat en die tot uiting komt in hun gebed en liturgische eredienst; 2) het onvolkomen karakter van deze gemeenschap vanwege de verschillen in geloof en denkwijze die niet te verenigen zijn met het zonder voorbehoud delen van de geestelijke gaven.

d) De trouw aan deze complexe werkelijkheid vereist dat er normen worden vastgesteld voor geestelijke deelneming, waarbij de verscheidenheid van kerkelijke situaties in aanmerking wordt genomen die bestaat tussen de erbij betrokken kerken en kerkelijke gemeenschappen, zodat de christenen de geestelijke rijkdommen die ze gemeen hebben, naar waarde schatten en zich erover verheugen, maar ook de noodzaak beseffen om de nog bestaande scheidingen te overwinnen.

e) Omdat de gezamenlijke viering van de eucharistie een door de bedienaren van de r.-k. kerk vertolkte zichtbare uitdrukking is van de volledige gemeenschap in geloof, eredienst en gemeenschappelijk leven van die kerk, is het niet toegestaan samen met bedienaren van andere kerken of kerkelijke gemeenschappen de eucharistie te vieren.¹¹⁸

105. Er moet een zekere 'wederkerigheid' bestaan aangezien het deelnemen aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen, zelfs binnen omschreven grenzen, in een geest van goede wil en liefde bijdraagt tot een gezonde ontwikkeling van de eensgezindheid onder de christenen.
106. Beraadslagingen hierover tussen de bevoegde katholieke gezagsdragers en de gezagsdragers van de andere gemeenschappen worden sterk aanbevolen om de mogelijkheden te onderzoeken van een geoorloofde wederkerigheid volgens de leer en tradities van de verschillende gemeenschappen.
107. Van de katholieken wordt gevraagd oprecht respect te betonen voor de liturgische en sacramentele kerkorde van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; eenzelfde respect wordt van deze gevraagd voor de katholieke kerkorde. Een van de oogmerken van de beraadslagingen waarover hierboven werd gesproken, zou moeten zijn te komen tot een beter wederzijds verstaan van ieders kerkorde, en zelfs tot een akkoord over de wijze waarop een situatie moet worden geregeld waarbij de kerkorde van de ene kerk die van de andere kerk raakt of ertegen ingaat.

Gemeenschappelijk gebed

108. Waar dit passend is moeten de katholieken worden aangemoedigd om zich volgens de door de kerk gegeven normen in gebed te verenigen met de christenen uit andere kerken en

¹¹⁴ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3 en 8; zie verder nr 116.

¹¹⁵ Vgl. *Lumen gentium*, 8; *Unitatis redintegratio*, 4.

¹¹⁶ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3.

¹¹⁷ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3, 15, 22.

¹¹⁸ Vgl. *CIC*, can 908; *CCEO*, can 702.

kerkelijke gemeenschappen. Dergelijke gemeenschappelijke gebeden zijn zeker een doeltreffend middel om de genade van eenheid te vragen en vormen een authentiek bewijs van de banden die de katholieken nog steeds met de andere christenen verbinden.¹¹⁹ In zichzelf is gemeenschappelijk gebed een weg die leidt tot geestelijke verzoening.

109. Het is aan te bevelen dat de katholieken zich met de andere christenen in gebed verenigen om tezamen de noden en zorgen die zij delen, aan God voor te leggen, bijvoorbeeld de vrede, maatschappelijke vraagstukken, liefde onder de mensen, waardigheid van het gezin, gevolgen van armoede, honger en geweld, en dergelijke. Met deze gevallen kunnen de gelegenheden gelijk worden gesteld waarbij al naar de omstandigheden een natie, streek of gemeenschap God gezamenlijk wil danken of zijn hulp wil afsmeaken; zo is dat het geval op een nationale feestdag, soms ook bij een ramp of openbare rouw, op de gedenkdag voor hen die voor het vaderland zijn gestorven, enzovoorts. Dit gemeenschappelijk gebed wordt ook aanbevolen wanneer de christenen een gezamenlijke studie- of werkbijeenkomst houden.
110. De gemeenschappelijke gebedsoefeningen moeten echter vooral betrekking hebben op het herstel van de eenheid onder de christenen. Het thema van zulk een gezamenlijke viering kan bijvoorbeeld zijn: het mysterie van de kerk en van haar eenheid, het doopsel als sacramentele band van de eenheid, de hernieuwing van het persoonlijke en gemeenschappelijke leven als noodzakelijke weg tot de eenheid. Dit gemeenschappelijk gebed wordt in het bijzonder aanbevolen tijdens de 'Bidweek voor de Eenheid van de Christenen' of tijdens de dagen tussen Hemelvaart en Pinksteren.
111. Een dergelijke gebedsoefening zou moeten worden voorbereid in gemeenschappelijk overleg met vertegenwoordigers van de kerken, kerkelijke gemeenschappen of andere groepen. In gezamenlijk overleg zou ieders taak moeten worden vastgesteld, en een keuze moeten worden gemaakt van de geschikte onderwerpen en te gebruiken schriftlezingen, liederen en gebeden.
 - a) In deze viering kan er plaats zijn voor iedere lezing, ieder gebed en gezang, waarin tot uiting komt wat alle christenen op het gebied van geloof en geestelijk leven gemeen hebben. Het is bovendien geoorloofd een aansporing, toespraak of bijbeloverweging te houden die, puttend uit het gemeenschappelijk christelijk erfgoed, de wederzijdse welwillende gezindheid en eenheid kan bevorderen.
 - b) Er moet op worden toegezien dat de te gebruiken versie van de heilige Schrift voor allen aanvaardbaar is, en een getrouwe vertaling is van de oorspronkelijke tekst.
 - e) Het is wenselijk dat de structuur van deze vieringen rekening houdt met de verschillende modellen voor gemeenschapsgebed, in goede overeenstemming met de liturgische vernieuwing van veel kerken en kerkelijke gemeenschappen, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan hun gemeenschappelijk erfgoed aan gezangen, teksten uit de lectionaria en liturgische gebeden.
 - d) Wanneer gebedsoefeningen tussen katholieken en lidmaten van een oosterse kerk worden voorbereid, moet de liturgische kerkorde van ieder van de kerken nauwkeurig in het oog worden gehouden, overeenkomstig hetgeen hieronder in nr 115 wordt gezegd.
112. Hoewel de kerk de plaats is waar een gemeenschap in het algemeen gewoon is haar eigen liturgie te vieren, kunnen de gemeenschappelijke vieringen waarover zojuist is gesproken, plaats hebben in de kerk van de ene of de andere betrokken gemeenschap, met instemming van alle deelnemers. Welke de plaats ook moge zijn die gebruikt wordt, ze moet aller goedkeuring wegdragen, behoorlijk kunnen worden ingericht en geschikt zijn om een religieuze sfeer te bevorderen.
113. Met algemeen goedvinden van de deelnemers kunnen zij die een bepaalde functie hebben tijdens de plechtigheid, het gewaad gebruiken dat hoort bij hun kerkelijke rang en dat past bij de aard van de viering.
114. In sommige gevallen kan het nuttig zijn om als vorm van geestelijk met elkaar delen, onder leiding van mensen met een bijzondere vorming en ervaring, gebruik te maken van

¹¹⁹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 8.

recollecties, geestelijke oefeningen, groepen voor studie en gesprek over elkaars spiritualiteitstradities, en ook van meer duurzame verenigingen tot verdieping van het gemeenschappelijke geestelijke leven. Steeds moet serieuze aandacht worden geschonken zowel aan wat is gezegd over het erkennen van de werkelijke verschillen die er op leerstelling gebied zijn, als aan het onderricht en de kerkorde van de r.-k. kerk inzake sacramentele deelneming.

115. De viering van de eucharistie op de dag des Heren is het fundament en centrum van het hele liturgisch jaar;¹²⁰ vandaar dat de katholieken, onverkort het recht van de Oosterse kerken,¹²¹ op zondagen en voorgeschreven feestdagen de mis moeten bijwonen.¹²² Het is daarom af te raden om op zondagen oecumenische diensten te organiseren, en er wordt aan herinnerd dat de verplichting om op die dagen de mis bij te wonen blijft staan, zelfs als katholieken aan oecumenische diensten en diensten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen deelnemen.

Deelneming aan elkaars niet-sacramentele liturgie

116. Onder liturgische eredienst wordt de eredienst verstaan die verricht wordt volgens de boeken, voorschriften en gewoonten van een kerk of kerkelijke gemeenschap, en waarin een bedienaar of gedelegeerde van die kerk of kerkelijke gemeenschap voorgaat. Deze liturgische eredienst kan niet-sacramenteel van karakter zijn, maar kan ook de viering zijn van een of meer christelijke sacramenten. Wij spreken hier over de niet-sacramentele liturgische eredienst.

117. Bij bepaalde gelegenheden kan aan het officiële gebed van een kerk de voorkeur gegeven worden boven vormen van oecumenische viering die voor de gelegenheid zijn gemaakt. Door deelneming aan vieringen zoals ochtend- of avondgebed, speciale avondwaken en dergelijke, zullen mensen met verschillende liturgische traditie - katholieken, oosters, anglicanen, protestanten - beter het gebed van de andere gemeenschappen kunnen verstaan, en op een dieper vlak deelnemen aan tradities die zich vaak vanuit gemeenschappelijke wortels hebben ontwikkeld.

118. In de liturgische vieringen bij andere kerken en kerkelijke gemeenschappen wordt de katholieken aangeraden mee te doen met de gemeenschappelijke psalmen, responsoria, gezangen en handelingen van de kerk waar zij te gast zijn. Worden zij door de gastheer daartoe uitgenodigd, dan kunnen zij een lezing verrichten of preken.

119. Wat betreft het assisteren bij een dergelijke liturgische viering: men behoort met grote zorg de gevoeligheden te ontzien van geestelijkheid en gelovigen van alle erbij betrokken christelijke gemeenschappen, en evenzeer zorgvuldig zich te richten naar de plaatselijke gebruiken, die naar tijd, plaats, personen en omstandigheden kunnen variëren. Bij een katholieke liturgische viering kunnen, wanneer dat wenselijk is, de bedienaren van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen de aan hun rang en functie toekomende plaats en liturgische eerbewijzen ontvangen. Worden katholieke geestelijken uitgenodigd bij de viering van een andere kerk of kerkelijke gemeenschap, dan kunnen zij, als degenen die hen ontvangen dat graag zien, het gewaad en de tekenen dragen van hun kerkelijke functie.

120. Volgens het wijs oordeel van de plaatselijke ordinaris kan de begrafenisrite van de r.-k. kerk worden toegestaan aan lidmaten van een niet-katholieke kerk of kerkelijke gemeenschap, tenzij het vaststaat dat zij dit niet wilden, en mits een eigen bedienaar niet beschikbaar is¹²³ en de algemene bepalingen van het recht zich er niet tegen verzetten.¹²⁴

121. De zegeningen die normaal gegeven worden ten bate van de katholieken, kunnen op hun verzoek ook aan de andere christenen worden gegeven, overeenkomstig de aard en het object van de zegening. Openbare gebeden voor andere, levende of gestorven, christenen, en voor

¹²⁰ Vgl. *Sancrosanctum Concilium*, 106.

¹²¹ Vgl. *CCEO*, can 881,1, *CIC*, can 1247.

¹²² Vgl. *CIC*, can 1247; *CCEO*, can 881,1.

¹²³ Vgl. *CIC*, can 1183,3; *CCEO*, can 876,1.

¹²⁴ Vgl. *CIC*, can 1184, *CCEO*, can 887.

de noden en intenties van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen en hun geestelijke leiders kunnen worden verricht tijdens de litanieën en andere aanroepingen van een liturgische dienst, maar niet tijdens een eucharistische anafora. De oude christelijke liturgische en ecclesiologische traditie staat bij de eucharistische anafora slechts toe, de namen te noemen van degenen die in volledige gemeenschap zijn met de kerk die deze eucharistie viert.

Deelneming aan het sacramentele leven, in het bijzonder aan de eucharistie

a) Deelneming aan het sacramentele leven met de lidmaten van de verschillende Oosterse kerken

122. Tussen de r.-k. kerk en de gescheiden Oosterse kerken bestaat nog steeds een zeer nauwe gemeenschap in geloofszaken.¹²⁵ Bovendien "wordt door de viering van de eucharistie des Heren in deze afzonderlijke kerken de kerk van God opgebouwd en uitgebreid" en "deze kerken hebben ondanks de scheiding ware sacramenten en op grond van de apostolische successie met name het priesterschap en de eucharistie".¹²⁶ Daarom wordt daarmee de kerkelijke en sacramentele grondslag gelegd voor het feit dat een zekere deelneming aan de heilige diensten van deze kerken, de eucharistie niet uitgesloten, "in geschikte omstandigheden en met toestemming van het kerkelijk gezag" niet alleen wordt toegestaan, maar zelfs wordt aangeraden.¹²⁷ Maar erkend wordt dat de Oosterse kerken vanwege hun eigen kerkopvatting wellicht een meer restrictieve kerkorde in deze huldigen, en dat de anderen dit moeten eerbiedigen. De herders moeten de gelovigen zorgvuldig inlichten, opdat zij een helder inzicht hebben in de bijzondere redenen voor dit deelnemen aan de heilige diensten, en opdat zij de verschillen in kerkorde hieromtrent goed kennen.
123. Telkens als de nood het vereist of echt geestelijk nut het wenselijk maakt, en mits gevaar voor dwaling of indifferentisme vermeden wordt, is het iedere katholiek voor wie het fysiek of moreel onmogelijk is zich te wenden tot een katholieke bedienaar, geoorloofd de sacramenten van boete, eucharistie en ziekenzalving te ontvangen van een bedienaar uit een Oosterse kerk.¹²⁸
124. Daar bij de katholieken en de Oosterse christenen de gebruiken van het veel of weinig communiceren, de biecht vóór de communie en het eucharistisch vasten verschillend zijn, moeten de katholieken, als zij de gewoonten van de oosterlingen niet volgen, ervoor oppassen geen ergernis en achterdocht te wekken bij de Oosterse christenen. Een katholiek die rechtmatig de communie wil ontvangen bij de Oosterse christenen, dient zich zoveel mogelijk aan de oosterse gewoonten aan te passen, en zich van het communiceren te onthouden als die kerk de sacramentele communie aan haar eigen gelovigen voorbehoudt met uitsluiting van alle anderen.
125. Katholieke bedienaren dienen geoorloofd de sacramenten van boete, eucharistie en ziekenzalving toe aan de lidmaten van de Oosterse kerken die daarom uit eigen beweging vragen en die de juiste gesteldheid daarvoor hebben. Ook in deze gevallen moet gelet worden op de kerkorde van de Oosterse kerken voor hun eigen gelovigen, en dient men ervoor te zorgen dat er geen verdenking van proselitisme kan ontstaan.¹²⁹
126. Tijdens een sacramentele liturgische viering in een Oosterse kerk kunnen katholieken lezingen verrichten, als zij daartoe worden uitgenodigd. Een Oosterse christen mag worden uitgenodigd om lezingen te verrichten tijdens soortgelijke vieringen in r.-k. kerken.
127. Een katholieke bedienaar mag aanwezig zijn bij en deelnemen aan een volgens de regels voltrokken huwelijksplechtigheid in een Oosterse kerk tussen Oosterse christenen of tussen

¹²⁵ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 14.

¹²⁶ *Unitatis redintegratio*, 15.

¹²⁷ *T.a.p.*

¹²⁸ Vgl. *CIC*, can 844,2; *CCEO*, can 671,2.

¹²⁹ Vgl. *CIC*, can 844,3; *CCEO*, can 671,3; zie boven, nr 106.

twee personen waarvan de een katholiek en de ander Oosterse christen is, indien hij daartoe wordt uitgenodigd door de gezagdragers van de Oosterse kerk en hij zich houdt aan de hieronder gegeven normen met betrekking tot de gemengde huwelijken, wanneer deze van toepassing zijn.

128. Iemand die lid is van een Oosterse kerk, mag getuige zijn bij een huwelijk in een r.-k. kerk; zo mag ook iemand die tot de r.-k. kerk behoort getuige zijn bij een volgens de regels voltrokken huwelijk in een Oosterse kerk. In alle gevallen dient dit te gebeuren overeenkomstig de algemene kerkorde van de beide kerken met betrekking tot het deelnemen aan dergelijke huwelijken.

b) Deelneming aan het sacramentele leven met de christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen

129. Het sacrament is een handeling van Christus en de kerk door de Geest.¹³⁰ De viering ervan binnen een concrete gemeenschap is het teken van haar reële eenheid in geloof, eredienst en gemeenschapsleven. Evenzeer als de sacramenten tekenen zijn, zijn ze, vooral de eucharistie, bronnen van eenheid van de christelijke gemeenschap en van geestelijk leven, en middelen tot verdere groei daarvan. Vandaar dat de eucharistische tafelgemeenschap onverbrekkelijk verbonden is met de volledige kerkelijke gemeenschap en met de zichtbare uitdrukking daarvan.

Tegelijk leert de r.-k. kerk dat de lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen door het doopsel in een werkelijke, zij het niet volkomen, gemeenschap verkeren met de r.-k. kerk¹³¹ en dat "het doopsel de sacramentele band van de eenheid" is "tussen allen die erdoor zijn wedergeboren..., geheel gericht op het verkrijgen van de volheid van het leven in Christus".¹³² De eucharistie is voor de gedoopten een geestelijk voedsel dat hen in staat stelt de zonde te overwinnen en het leven zelf van Christus te leiden, intiemer in Hem te worden ingelijfd, en intenser te delen in het heilsbestel van het Christusgeheim.

In het licht van deze twee grondbeginselen die altijd samen moeten worden gezien, laat de r.-k. kerk in het algemeen alleen hen die staan binnen haar eenheid van geloof, eredienst en kerkelijk leven, toe tot de eucharistische tafelgemeenschap en tot de sacramenten van boete en ziekenzalving.¹³³ Om dezelfde redenen erkent zij dat in bepaalde omstandigheden, bij wijze van uitzondering en op bepaalde voorwaarden het kan worden toegestaan of het zelfs is aan te bevelen om christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen toe te laten tot deze sacramenten.¹³⁴

130. Als stervensgevaar aanwezig is, kunnen de katholieke bedienaren deze sacramenten toedienen onder de verderop (nr 131) genoemde voorwaarden. In andere gevallen is het zeer aan te bevelen dat de bisschop van het diocees, rekening houdend met de normen die hieromtrent wellicht zijn vastgesteld door de Bisschoppenconferentie of de Synoden van de Oosterse kerken, algemene normen vaststelt aan de hand waarvan de ernst en dringende noodzaak van bepaalde situaties kunnen worden beoordeeld, en de verderop (nr 131) te noemen voorwaarden kunnen worden gecontroleerd.¹³⁵ Overeenkomstig het canoniek recht¹³⁶ mogen dergelijke normen pas worden vastgesteld na overleg met ten minste de plaatselijke bevoegde overheid van de andere betrokken kerk of kerkelijke gemeenschap. De katholieke bedienaren moeten de afzonderlijke gevallen beoordelen, en mogen alleen in overeenstemming met die normen, zo deze bestaan, het sacrament toedienen. Anders zullen zij oordelen volgens de normen van dit Directorium.

¹³⁰ Vgl. *CIC*, can 840 en *CCEO*, can 667.

¹³¹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3.

¹³² *Unitatis redintegratio*, 22.

¹³³ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 8; *CIC*, can 844,1, *CCEO*, can 671,1.

¹³⁴ Vgl. *CIC*, can 844,4; vgl. *CCEO*, can 671,1.

¹³⁵ Voor het vaststellen van deze normen kan men de volgende documenten raadplegen: *Instructie over de gevallen waarin andere christenen worden toegelaten tot de eucharistische gemeenschap in de katholieke kerk* (1972) en *Notitie over sommige interpretaties van de 'instructie over de gevallen waarin andere christenen worden toegelaten tot de eucharistische gemeenschap in de katholieke kerk'* (1973).

¹³⁶ Vgl. *CIC*, can 844,5; vgl. *CCEO*, can 671,5.

131. De voorwaarden volgens welke een katholieke bedienaar de sacramenten van eucharistie, boete en ziekenzalving kan toedienen aan een gedoopte die in de bovengenoemde (nr 130) omstandigheden verkeert, zijn: het is voor deze persoon met betrekking tot het verlangde sacrament onmogelijk zich te wenden tot een bedienaar van zijn kerk of kerkelijke gemeenschap, hij vraagt erom uit eigen beweging, geeft blijk van het katholieke geloof wat betreft dat sacrament, en bezit de juiste gesteltnis.¹³⁷
132. Uitgaande van de katholieke leer over de sacramenten en de geldigheid ervan, kan een katholiek in de bovenvermelde omstandigheden (nr 130-131) deze sacramenten slechts vragen aan de bedienaar van een kerk waarvan de sacramenten geldig zijn of aan een bedienaar die volgens de katholieke leer omtrent de wijding, geldig gewijd is.
133. Het voorlezen van de heilige Schrift tijdens een eucharistieviering van de katholieke kerk geschiedt door lidmaten van deze kerk. In buitengewone gevallen en vanwege een goede reden kan de bisschop van het diocees toestaan dat een lid van een andere kerk of kerkelijke gemeenschap de taak van lector vervult.
134. Wat de katholieke eucharistieviering betreft is de homilie, die deel uitmaakt van de liturgie zelf, aan de priester of diaken voorbehouden, want daarin worden de geloofsmysteriën en de normen van christelijk leven in overeenstemming met de katholieke leer en traditie uiteengezet.¹³⁸
135. Wat de lezing van de heilige Schrift en de prediking tijdens andere dan eucharistische vieringen betreft, behoren de boven (nr 118) gegeven normen in acht te worden genomen.
136. Lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen kunnen als getuige optreden bij een huwelijksviering in een r.-k. kerk. Katholieken kunnen ook getuige zijn bij huwelijken die in andere kerken en kerkelijke gemeenschappen worden gevierd.

Gemeenschappelijk gebruik van andere voor het geestelijk leven en de geestelijke activiteit bestemde middelen

137. R.-k. kerken zijn gewijde of ingezegende gebouwen die een belangrijke theologische en liturgische betekenis hebben voor de katholieke gemeenschap. Daarom blijft het gebruik ervan in het algemeen voorbehouden aan de katholieke eredienst. Maar als priesters, bedienaren of gemeenten die niet in volledige gemeenschap leven met de katholieke kerk, niet beschikken over een plaats of over de liturgische voorwerpen die nodig zijn om op waardige wijze hun religieuze plechtigheden te vieren, kan de bisschop aan hen toestaan gebruik te maken van een kerk of ander gebouw van katholieken, en kan hij hun ook die voor hun diensten noodzakelijke voorwerpen lenen. In soortgelijke omstandigheden kan aan hen verlof worden gegeven om op katholieke kerkhoven de begrafenisplechtigheid of de uitvaartdienst te verrichten.
138. Vanwege de maatschappelijke ontwikkelingen, de snelle bevolkingsgroei en verstedelijking, en om financiële redenen, kan op plaatsen waar tussen de gemeenschappen goede oecumenische betrekkingen bestaan en wederzijds begrip heerst, het gedurende langere tijd voortgezette gemeenschappelijk eigendom of gebruiken van voor de eredienst bestemde plaatsen een zaak worden van praktisch belang.
139. Wanneer de bisschop van het diocees hiertoe verlof heeft gegeven overeenkomstig de eventueel bestaande normen van de Bisschoppenconferentie of van de Heilige Stoel, moet zorgvuldig aandacht worden geschonken aan het vraagstuk van het bewaren van de allerheiligste Eucharistie, zodat deze kwestie wordt opgelost conform een gezonde sacramententheologie en met de eraan verschuldigde eerbied; daarbij moet ook rekening worden gehouden met de verschillende gevoeligheden van hen die het gebouw gaan gebruiken, door bijvoorbeeld een aparte ruimte of kapel in te richten.

¹³⁷ Vgl. *CIC*, can 844,4; vgl. *CCEO*, can 671,4.

¹³⁸ Vgl. *CIC*, can 767; vgl. *CCEO*, can 614,4.

140. Alvorens plannen te maken voor een gemeenschappelijk gebouw zouden de autoriteiten van de betrokken gemeenschappen tot overeenstemming moeten komen over de wijze waarop hun respectievelijke kerkorde zal worden gerespecteerd, met name wat de sacramenten betreft. Bovendien zou er een schriftelijke overeenkomst moeten worden opgemaakt waarin duidelijk en helder alle kwesties worden behandeld die kunnen ontstaan op het gebied van de financiën en de verplichtingen ten overstaan van de kerkelijke en burgerlijke wetten.
141. In de katholieke scholen en instellingen moet er zorgvuldig op worden toegezien dat het geloof en het geweten worden gerespecteerd van de studenten of docenten die behoren tot andere kerken of kerkelijke gemeenschappen. Overeenkomstig hun eigen goedgekeurde statuten dient de leiding van deze scholen en instellingen ervoor te zorgen dat de geestelijken van de andere gemeenschappen over alle faciliteiten kunnen beschikken die nodig zijn om hun geestelijke en sacramentele dienst te verrichten ten behoeve van hun gelovigen die deze scholen en instellingen bezoeken. In zoverre de omstandigheden het toelaten kan, met verloop van de bisschop, hun de mogelijkheid daartoe worden geboden in ruimten van de katholieken, een kerk of kapel daarbij inbegrepen.
142. In door katholieken geleide ziekenhuizen, bejaardenoorden en soortgelijke instellingen moet de leiding ervoor zorgen de priesters en bedienaren van de andere gemeenschappen terstond te verwittigen van de aanwezigheid van hun gelovigen, en hun de gelegenheid geven om hen te bezoeken en hun de geestelijke en sacramentele hulp te verlenen in een waardige en respectvolle omgeving, wat ook het gebruik van de kapel kan betekenen.

C. GEMENGDE HUWELIJKEN

143. Deze sectie van het *Oecumenisch Directorium* wil niet tot in detail ingaan op alle pastorale en canonieke vraagstukken die ofwel verband houden met de viering zelf van het christelijk huwelijkssacrament, ofwel betrekking hebben op de pastorale gedragslijn die jegens de christelijke gezinnen moet worden gevolgd; dat zijn immers vraagstukken die onderdeel uitmaken van het gehele pastorale beleid van iedere bisschop of regionale Bisschoppenconferentie.
In hetgeen hierna volgt, wordt de nadruk gelegd op de specifieke kwesties met betrekking tot de gemengde huwelijken, en het moet in die samenhang worden verstaan. Met de term 'gemengd huwelijk' wordt ieder huwelijk aangeduid tussen een katholieke partij en iedere andere gedoopte christelijke partij die niet in volledige gemeenschap leeft met de r.-k. kerk.¹³⁹
144. Bij ieder huwelijk is de eerste zorg van de kerk de hechtheid te handhaven van de onverbreekelijke huwelijksband en van het gezinsleven dat daaruit resulteert. De volmaakte eenheid tussen de echtgenoten en het volledig met elkaar delen van het leven zijn de fundamentele van de huwelijkse staat, en zijn het best gewaarborgd als beiden behoren tot dezelfde geloofsgemeenschap. Bovendien blijkt uit de praktijk en uit hetgeen in de verschillende dialogen tussen vertegenwoordigers van kerken en kerkelijke gemeenschappen naar voren komt, dat gemengde huwelijken vaak voor het echtpaar zelf en voor hun kinderen moeilijkheden opleveren zowel voor het bewaren van hun geloof en de trouw aan hun godsdienstige verplichtingen alsook voor de goede verstandhouding in het gezin. Om al deze redenen blijft het aan te bevelen en te bevorderen dat het huwelijk gesloten wordt tussen mensen van dezelfde kerkelijke gemeenschap.
145. Daar de kerk echter constateert dat het aantal gemengde huwelijken in veel delen van de wereld toeneemt, strekt zij haar warme pastorale zorg uit tot hen die een dergelijk huwelijk willen aangaan en tot de echtparen die reeds aldus zijn getrouwd. Deze huwelijken mogen dan wel hun eigen moeilijkheden met zich mee brengen, toch "vertonen zij talrijke elementen die correct geschat en ontwikkeld moeten worden, hetzij vanwege hun innerlijke waarde, hetzij vanwege de bijdrage die zij kunnen leveren aan de oecumenische beweging. Dit is vooral waar, als beide echtgenoten trouw zijn aan hun godsdienstige verplichtingen. Het doopsel dat zij gemeen hebben, en de dynamiek van de genade verschaffen aan de

¹³⁹ Vgl. *CIC*, can 1124; vgl. *CCEO*, can 813.

echtgenoten in deze huwelijken de basis en het motief hun eenheid uit te drukken in de sfeer van morele en geestelijke waarden."¹⁴⁰

146. Allen, maar in het bijzonder de priesters, diakens en de medewerkers in de pastorale bediening, hebben de blijvende plicht om bijzondere steun en onderrichting te geven aan de katholieke huwelijkspartner bij zijn geloofsleven, en aan de gemengd huwendende bij hun voorbereiding op het huwelijk, bij de sacramentele viering ervan, en bij het daaruit resulterende gemeenschappelijk leven. Bij deze pastorale zorg moet rekening worden gehouden met de concrete geestelijke situatie alsmede met de gelovige vorming en praktijk van ieder van beide echtgenoten. Men zou tegelijk de speciale situatie van ieder echtpaar, het geweten van ieder van beide echtgenoten en de heiligheid van het sacramentele huwelijk zelf moeten eerbiedigen. Waar dit nuttig wordt geoordeeld, zouden de diocesane bisschoppen, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferenties meer nauwkeurige richtlijnen kunnen geven voor deze pastorale dienst.
147. Om zich van deze verantwoordelijkheid te kwijten zou men, wanneer de situatie het vereist, moeten trachten zo mogelijk contact op te nemen met de bedienaar van de andere kerk of kerkelijke gemeenschap, ook al blijkt dat niet altijd gemakkelijk te zijn. In het algemeen kan het met elkaar contact opnemen om deze huwelijken steun te bieden en de waarden ervan levend te houden, voor de christenherders een uitstekend terrein zijn voor oecumenische samenwerking.
148. Bij het opstellen van het programma voor de noodzakelijke huwelijksvoorbereiding zouden de priester of de diaken en hun medewerkers veel nadruk moeten leggen op de positieve aspecten van hetgeen de echtgenoten, omdat ze christenen zijn, gemeen hebben aan genadeleven, geloof, hoop en andere inwendige gaven van de heilige Geest.¹⁴¹ Ieder van beide echtgenoten zou trouw moeten blijven aan zijn of haar christenplicht en die moeten vervullen, maar tegelijk moeten streven naar wat tot eenheid en onderling verstaan kan leiden; daarbij zouden ze de werkelijke verschillen niet mogen bagatelliseren en moeten vermijden te vervallen tot een houding van godsdienstige onverschilligheid.
149. Om elkaar beter te verstaan en tot grotere eenheid te komen, zou ieder van beiden de godsdienstige overtuigingen van de ander beter moeten leren kennen, en ook de leer en praktijken van de kerk of kerkelijke gemeenschap waartoe die ander behoort. Om de beide echtgenoten te helpen hun gemeenschappelijk christelijk erfgoed te beleven, moet men hen erop wijzen dat samen bidden van wezenlijk belang is voor hun geestelijke eendracht, en dat dit ook geldt voor het lezen en bestuderen van de heilige Schrift. Wanneer in de voorbereidingstijd het bruidspaar ernaar streeft om elkanders godsdienstige en kerkelijke tradities te begrijpen, en de bestaande verschillen ernstig onder ogen te zien, kan dit leiden tot een grotere oprechtheid, liefde en begrip ten overstaan van dat alles, maar ook ten overstaan van het huwelijk zelf.
150. Wanneer om een gerechtvaardigde reden verlof wordt aangevraagd voor een gemengd huwelijk, moeten de twee partijen worden onderricht over de doeleinden en wezenlijke eigenschappen van het huwelijk, die door geen van beide partijen mogen worden uitgesloten. Bovendien zal aan de katholieke partij gevraagd worden, op de wijze die is vastgesteld door het eigen recht van de katholieke Oosterse kerken of door de Bisschoppenconferentie, te verklaren bereid te zijn gevaar voor geloofsafval te vermijden, en de oprechte belofte af te leggen naar vermogen alles te zullen doen opdat alle kinderen in de r.-k. kerk gedoopt en opgevoed worden. De andere partij moet op de hoogte worden gebracht van deze beloften en verplichtingen.¹⁴² Tegelijk moet geconstateerd worden dat de niet-katholieke partij een soortgelijke verplichting kan gevoelen vanwege de betrokkenheid bij de eigen kerk. Opgemerkt moet worden dat van deze partij, in het kerkelijk recht, geen enkele schriftelijke of mondelinge belofte wordt gevraagd. In de gesprekken met hen die een gemengd huwelijk willen aangaan zal men een discussie

¹⁴⁰ Vgl. *Familiaris consortio*, 78.

¹⁴¹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 3.

¹⁴² Vgl. *CIC*, can 1125, 1126; vgl. *CCEO*, can 814-815.

voorstellen en bevorderen over de kwestie van het doopsel en de katholieke opvoeding van de kinderen die zij zullen krijgen; zo mogelijk zal men suggereren hierover vóór het huwelijk een beslissing te nemen.

De plaatselijke ordinaris die moet nagaan of er een "gerechtvaardigd en redelijk motief" aanwezig is om verlof te geven voor dit gemengde huwelijk, dient daarbij onder meer een uitdrukkelijke weigering van de niet-katholieke partij in aanmerking te nemen.

151. Bij het vervullen van zijn plicht om het katholieke geloof over te dragen aan zijn kinderen, dient de katholieke ouder de godsdienstvrijheid en het geweten van de andere ouder te respecteren, en zorg te dragen dat de eenheid en bestendigheid van het huwelijk en ook de eensgezindheid in het gezin bewaard blijven. Als ondanks alle inspanningen de kinderen niet gedoopt of opgevoed worden in de r.-k. kerk, valt de katholieke ouder niet onder de censuur van het kerkelijk recht.¹⁴³ Maar zijn verplichting om met zijn kinderen het katholieke geloof te delen vervalt niet. Deze eis blijft bestaan en kan bijvoorbeeld met zich meebrengen dat hij actief bijdraagt tot het scheppen van een christelijke sfeer in het gezin, dat hij door woord en voorbeeld doet wat in zijn vermogen is om de andere gezinsleden achting bij te brengen voor de specifieke waarden van de katholieke traditie; dat hij alle noodzakelijke maatregelen neemt om, goed op de hoogte van zijn eigen geloof, in staat te zijn dit geloof uiteen te zetten en met anderen erover te discussiëren; dat hij met zijn gezin bidt om de genade van de eenheid onder de christenen zoals de Heer die wil.
152. Terwijl men goed voor ogen moet houden dat er leerstellige verschillen zijn die de volledige sacramentele en kerkrechtelijke gemeenschap tussen de r.-k. kerk en de verschillende Oosterse kerken in de weg staan, moet men bij de pastorale begeleiding van de huwelijken tussen katholieken en Oosterse christenen bijzondere aandacht besteden aan juist en degelijk onderricht over het geloof dat door de echtgenoten gedeeld wordt, en aan het feit dat men in de Oosterse kerken "ware sacramenten heeft en op grond van de apostolische successie met name het priesterschap en de eucharistie, waardoor zij met ons in zeer nauwe verbinding staan".¹⁴⁴ Een werkelijk pastorale aandacht voor mensen die door een dergelijk huwelijk met elkaar verbonden zijn, kan hen helpen om beter te begrijpen hoe hun kinderen zullen worden ingewijd in de sacramentele geheimen van Christus en erdoor zullen worden gevoed. De wijze waarop zij tot de echte christelijke leer en tot het leven als christen worden gevormd zal voor het grootste deel in ieder van de kerken gelijk zijn. De verschillen op het gebied van het liturgisch leven en de persoonlijke vroomheid kunnen voor het bidden in het gezin eerder een stimulans dan een belemmering zijn.
153. Het huwelijk tussen een katholieke partij en een lid van een Oosterse kerk is geldig, als het door tussenkomst van een gewijde bedienaar gevierd wordt in een religieuze plechtigheid, op voorwaarde dat de andere voor de geldigheid vereiste rechtsregels in acht zijn genomen. In dat geval is de canonieke vorm van huwelijksviering vereist voor de geoorloofdheid.¹⁴⁵ De canonieke vorm is vereist voor de geldigheid van de huwelijken tussen katholieken en christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.¹⁴⁶
154. Om ernstige redenen kan de plaatselijke ordinaris van de katholieke partij, onverkort het recht van de Oosterse kerken,¹⁴⁷ na raadpleging van de ordinaris van de plaats waar het huwelijk gevierd wordt, de katholieke partij dispensereren van het in acht nemen van de canonieke vorm van het huwelijk.¹⁴⁸ Redenen om dispensatie te overwegen kunnen onder meer zijn: het bewaren van de goede onderlinge verstandhouding in het gezin, het verkrijgen van de toestemming van de ouders voor het huwelijk, de erkenning van de bijzondere religieuze betrokkenheid van de niet-katholieke partij of van diens band van verwantschap met een bedienaar van een andere kerk of kerkelijke gemeenschap. De Bisschoppenconferenties zouden normen moeten vaststellen opdat een gemeenschappelijke praktijk gevolgd kan worden bij het geven van een dergelijke dispensatie.

¹⁴³ Vgl. *CIC*, can 1366, vgl. *CCEO*, can 1439.

¹⁴⁴ *Unitatis redintegratio*, 15.

¹⁴⁵ Vgl. *CIC*, can 1127,1; vgl. *CCEO*, can 834,2.

¹⁴⁶ Vgl. *CIC*, can 1127,1; vgl. *CCEO*, can 834,1.

¹⁴⁷ Vgl. *CCEO*, can 835.

¹⁴⁸ Vgl. *CIC*, can 1127,2.

155. Bij sommige kerken of kerkelijke gemeenschappen is het in acht nemen van hun eigen huwelijksvorm verplicht; deze verplichting is niet automatisch een reden voor dispensatie van de katholieke canonieke vorm. Soortgelijke bijzondere situaties moeten onderwerp zijn van dialoog tussen de kerken, minstens op plaatselijk niveau.
156. Men dient voor ogen te houden dat een of andere vorm van publieke viering vereist is voor de geldigheid,¹⁴⁹ als het huwelijk gevierd wordt met dispensatie van de canonieke vorm. Om de eenheid van het huwelijk te benadrukken is het niet geoorloofd dat er twee afzonderlijke religieuze vieringen worden gehouden waarin de huwelijksconsensus twee maal zou worden uitgesproken noch dat er één dienst wordt gehouden waarin tegelijk of na elkaar een dergelijke wederzijdse consensus wordt gegeven.¹⁵⁰
157. Met voorafgaande toestemming van de plaatselijke ordinaris mag een daartoe uitgenodigde katholieke priester of diaken aanwezig zijn bij en op een of andere manier deelnemen aan de viering van gemengde huwelijken, wanneer dispensatie is verleend van de canonieke vorm. In dat geval kan er slechts één plechtigheid plaats vinden, waarin de voorganger de consensus van de partijen aanvaardt. Op uitnodiging van de celebrant kan de r.-k. priester of diaken aanvullende en aangepaste gebeden uitspreken, de Schriftlezing doen, een korte toespraak houden en het bruidspaar zegenen.
158. Als het bruidspaar dit vraagt, kan de plaatselijke ordinaris toestaan dat de r.-k. priester de bedienaar van de kerk of kerkelijke gemeenschap waartoe de niet-katholieke partij behoort, uitnodigt om deel te nemen aan de huwelijksviering, de Schriftlezing te doen, een korte toespraak te houden en het bruidspaar te zegenen.
159. Omdat door de aanwezigheid van niet-katholieke getuigen of gasten er problemen kunnen rijzen met betrekking tot de eucharistische deelneming, vindt een gemengd huwelijk dat volgens de katholieke vorm gevierd wordt, in het algemeen plaats buiten de eucharistische liturgie. Maar de bisschop van het diocees kan om een goede reden de viering van de eucharistie toestaan.¹⁵¹ In dit geval moet de beslissing om de niet-katholieke partij al dan niet toe te laten tot de eucharistische tafelgemeenschap genomen worden overeenkomstig de algemene normen die hierover bestaan, zowel voor de Oosterse christenen¹⁵² als voor de andere christenen,¹⁵³ waarbij men rekening houdt met deze bijzondere situatie dat twee gedoopte christenen het christelijk huwelijks sacrament ontvangen.
160. Hoewel de echtgenoten in een gemengd huwelijk de sacramenten van doopsel en huwelijk gemeen hebben, kan de deelneming aan de eucharistie slechts een uitzondering zijn, en men moet bij ieder geval de hierboven vermelde normen in acht nemen omtrent de toelating van een niet-katholieke christen tot de eucharistische tafelgemeenschap,¹⁵⁴ alsmede de normen met betrekking tot de deelneming van een katholiek aan de eucharistische tafelgemeenschap in een andere kerk.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Vgl. *CIC*, can 1127,2.

¹⁵⁰ Vgl. *CIC*, can 1127,3; vgl. *CCEO*, can 839.

¹⁵¹ *Ordo celebrandi Matrimonium*, 8.

¹⁵² Zie terug, nr 125.

¹⁵³ Zie terug, nr 129-131.

¹⁵⁴ Zie terug, nr 125, 130 en 131.

¹⁵⁵ Zie terug, nr 132.

HOOFDSTUK V

Oecumenische samenwerking, dialoog en gemeenschappelijk getuigenis

161. Als de christenen samen leven en bidden op de wijze die beschreven werd in hoofdstuk IV, leggen zij getuigenis af van het geloof dat zij delen en van hun doopsel in de Naam van God, de Vader van allen, en van zijn Zoon Jezus Christus, de Verlosser van allen, en in de heilige Geest, die door de macht van zijn liefde alles omvormt en verenigt. Met deze gemeenschap van leven en geestelijke gaven als basis zijn er veel andere vormen van oecumenische samenwerking die de eenheid tot uitdrukking brengen en haar bevorderen, en waardoor de christenen aan de wereld een duidelijk getuigenis geven van de heilbrengende kracht van het evangelie. Wanneer christenen samenwerken bij de bestudering en verspreiding van de bijbel, bij de bestudering van de liturgie, bij catechese en hoger onderwijs, pastoraal en evangelisatie, bij het in liefde dienen van een wereld die strijdt om haar idealen van gerechtigheid, vrede en liefde, dan brengen zij datgene in praktijk wat in het decreet over het oecumenisme wordt voorgesteld: "Moge de gehele christenheid ten aanschouwen van alle volkeren haar geloof belijden in de ene en drievuldige God en in de mens geworden Zoon van God, onze Verlosser en Heer, en laat zij in wederzijdse achting trachten gemeenschappelijk getuigenis af te leggen van onze hoop die niet teleurstelt. Omdat tegenwoordig op zeer ruime schaal een samenwerking op sociaal gebied tot stand komt, worden werkelijk alle mensen tot een gemeenschappelijke inspanning geroepen, maar heel speciaal zij die in God geloven en vooral christenen, die immers met de naam van Christus zijn getekend. De samenwerking van alle christenen is een levendige uitdrukking van de band die hen reeds met elkaar verbindt en stelt het gelaat van de dienende Christus meer in het licht."¹⁵⁶
162. De christenen mogen hun hart niet sluiten voor de noodkreten van de moderne wereld. Hun bijdrage op alle terreinen van het menselijk leven waar de behoefte aan heil het meest dringend is, heeft meer effect als deze van allen tezamen komt, en als hun onderlinge eenheid daarbij zichtbaar is. Zij verlangen dus alles wat hun geloof hun toestaat, samen te doen. Het ontbreken van de volle gemeenschap tussen de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen, de nog bestaande divergenties in de leer omtrent geloof en moraal, de pijnlijke herinneringen aan en de erfenis van een gescheiden verleden, zijn evenzovele elementen die een beperking vormen voor wat de christenen op het ogenblik gezamenlijk kunnen doen. Hun samenwerking kan hen helpen om zich niet te laten weerhouden door wat een belemmering vormt voor de volle gemeenschap, om hun krachten te bundelen tot opbouw van een christelijk en dienstbaar leven en het daarvan uitgaande gemeenschappelijk getuigenis, gericht op de zending die zij gemeen hebben: "In deze verbondenheid van de zending waarover allereerst Christus zelf beslist, moeten alle christenen ontdekken wat hen reeds verbindt, nog vóór hun volle vereniging verwezenlijkt wordt."¹⁵⁷

Vormen en structuren van de oecumenische samenwerking

163. De oecumenische samenwerking kan gestalte krijgen in de deelname van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen aan projecten die door een van hun leden reeds zijn opgezet, of in het coördineren van op zichzelf staande acties waardoor onnodige doublures van bestuurlijke structuren worden vermeden, of in het nemen van gezamenlijke initiatieven en het opzetten van gezamenlijke projecten. Er kunnen verschillende soorten van min of meer permanente raden of comités worden opgericht om de betrekkingen tussen de kerken en kerkelijke gemeenschappen te vergemakkelijken, en om hun onderlinge samenwerking en getuigenis te bevorderen.
164. Bij de katholieke deelname aan alle soorten van oecumenische bijeenkomsten en samenwerkingsprojecten dienen de normen in acht te worden genomen die door het plaatselijk kerkelijk gezag zijn vastgesteld. In laatste instantie zal de bisschop hebben te oordelen over de opportuniteit en geschiktheid van alle vormen van plaatselijke oecumenische actie, daarbij rekening houdend met hetgeen op regionaal of nationaal niveau is beslist. De bisschoppen, de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en de

¹⁵⁶ *Unitatis redintegratio*, 12.

¹⁵⁷ *Redemptor hominis*, 12.

Bisschoppenconferenties dienen te handelen overeenkomstig de richtlijnen van de Heilige Stoel, en in het bijzonder van de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen.

165. Wanneer de door de kerken en kerkelijke gemeenschappen gemachtigde vertegenwoordigers elkaar regelmatig of bij speciale gelegenheden ontmoeten, kan dit zeer veel bijdragen tot de oecumenische samenwerking. Niet alleen bewijzen deze bijeenkomsten duidelijk hoe groot de betrokkenheid is van hen die samenwerken om de eenheid van de christenen te bevorderen, maar ze kunnen ook officieel de activiteiten bekrachtigen die in gezamenlijkheid door de lidmaten van de door hen vertegenwoordigde kerken en kerkelijke gemeenschappen zijn ondernomen. Ze kunnen ook de gelegenheid bieden om na te gaan welke bijzondere vraagstukken op het gebied van de oecumenische samenwerking onder ogen moeten worden gezien en voor welke opgaven men op dat gebied nog staat, en om de nodige beslissingen te nemen voor het oprichten van werkgroepen of het opstellen van programma's die daarin kunnen voorzien.

Raden van kerken en raden van christenen

166. De raden van kerken en de raden van christenen behoren tot de meest hechte structuren die in het leven zijn geroepen ter bevordering van de oecumenische eenheid en samenwerking. Een raad van kerken¹⁵⁸ is samengesteld uit kerken en is verantwoording schuldig aan die kerken. Een raad van christenen is samengesteld zowel uit andere christelijke organisaties en groeperingen als uit kerken. Daarnaast bestaan nog andere samenwerkingsverbanden, die op deze raden gelijken maar een ander uitgangspunt hebben. In het algemeen trachten de raden en soortgelijke instellingen aan hun leden de mogelijkheid te bieden om samen te werken, tot een dialoog te komen, de verdeeldheden en misverstanden uit de weg te ruimen, gebed en arbeid voor de eenheid te steunen, en in de mate van het mogelijke gemeenschappelijk een christelijk getuigenis te geven en christelijk dienstbetoon te bewijzen. Ze moeten worden beoordeeld op hun activiteiten en op hetgeen zij in hun grondregels over zichzelf zeggen. Ze hebben geen andere bevoegdheid dan die welke hun door de leden waaruit ze zijn gevormd, wordt toegekend. In het algemeen hebben ze geen verantwoordelijkheid bij de onderhandelingen over de eenwording tussen de kerken.
167. Omdat het wenselijk is dat de katholieke kerk, op verschillende niveaus, een eigen vorm vindt voor haar betrekkingen met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen, en omdat de raden van kerken en de raden van christenen tot de belangrijkste vormen van oecumenische samenwerking behoren, strekt het tot voldoening dat in veel delen van de wereld de r.-k. kerk steeds nauwere contacten aangaat met die raden.
168. Het besluit om lid te worden van een raad, komt toe aan de bisschoppen van de regio waar de raad werkzaam is; het is dus hun verantwoordelijkheid toe te zien op de katholieke deelname aan die raden. Wat betreft de nationale raden zal dat meestal de Synode zijn van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferentie (behalve als er in een land maar één diocees is). Wanneer de ter zake bevoegde gezagdragers de kwestie bestuderen van het lidmaatschap van een raad, zouden zij bij het voorbereiden van hun beslissing contact moeten opnemen met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen.
169. Een van de talrijke factoren waaraan aandacht moet worden geschonken bij de beslissing om zich aan te sluiten bij een raad, is de vraag in hoeverre een dergelijke stap opportuun is. Voor alles moet men zeker zijn dat deelname aan de activiteiten van de raad te verenigen is met de leer van de r.-k. kerk en geen afbreuk doet aan haar specifieke en unieke identiteit. De eerste zorg moet zijn dat er duidelijkheid is op leerstelling gebied, vooral op dat van de ecclesiologie. In zichzelf noch uit zichzelf bevatten de raden van kerken en de raden van christenen de kiem van een nieuwe kerk die in de plaats zou komen van de gemeenschap die nu bestaat in de r.-k. kerk. Ze beweren niet dat ze kerken zijn noch eisen ze voor zich een gezag op waardoor ze iemand de bediening van woord of sacrament zouden kunnen

¹⁵⁸ In deze samenhang moet het woord 'kerk' in het algemeen meer in sociologische dan in strikt theologische betekenis worden verstaan.

toekennen.¹⁵⁹ Bijzondere aandacht zou moeten worden geschonken aan het vertegenwoordigingssysteem van die raden en aan het stemrecht, aan hun wijze van besluitvorming, aan de wijze waarop zij publieke verklaringen afleggen en de mate van gezag dat aan die verklaringen wordt toegekend. Over deze punten zou een duidelijk en goed omschreven akkoord moeten worden afgesloten alvorens te besluiten als lid toe te treden.¹⁶⁰

170. Het katholiek lidmaatschap van een plaatselijke, nationale of regionale raad is een totaal andere figuur dan die van de betrekkingen tussen de r.-k. kerk en de Wereldraad van Kerken. De Wereldraad kan immers bepaalde raden uitnodigen "om als geassocieerde raden een werkgemeenschap aan te gaan", maar heeft over deze raden of de daarin vertegenwoordigde kerken geen enkel gezag en evenmin controle.
171. De toetreding tot een raad zou moeten worden beschouwd als de aanvaarding van zware verantwoordelijkheden. De r.-k. kerk moet worden vertegenwoordigd door deskundige mensen die zich werkelijk willen inzetten. Bij het uitoefenen van hun mandaat zouden zij duidelijk de grenzen moeten kennen waarbuiten zij geen verbintenis voor de kerk mogen aangaan zonder voorafgaande raadpleging van het gezag dat hen heeft benoemd. Hoe aandachtiger het werk van die raden gevolgd wordt door de erin vertegenwoordigde kerken, hoe belangrijker en doeltreffender hun bijdrage zal zijn aan de oecumenische beweging.

De oecumenische dialoog

172. De dialoog is het hart van de oecumenische samenwerking en begeleidt deze in al haar vormen. Dialoog eist dat men luistert en antwoord geeft, dat men tracht te begrijpen en zich te doen verstaan. Het betekent bereidheid om vragen te stellen en op zijn beurt te worden ondervraagd. Het is iets van zichzelf meedelen en vertrouwen hebben in wat anderen over zichzelf zeggen. Geleid door een oprechte liefde voor de waarheid moet ieder van de gesprekspartners bereid zijn om eigen inzichten en wijze van leven steeds meer te verduidelijken en te veranderen. Wederkerigheid en betrokkenheid op elkaar zijn wezenlijke elementen in de dialoog, alsmede het gevoel dat de deelnemers op voet van gelijkheid met elkaar verkeren.¹⁶¹ Door de oecumenische dialoog kunnen de lidmaten van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen elkaar leren kennen en vaststellen welke punten van geloof en praktijk zij gemeen hebben en op welke punten zij van elkaar verschillen. Zij trachten te begrijpen wat de wortel is van die verschillen, en na te gaan in hoeverre deze een werkelijk obstakel zijn voor gemeenschappelijk geloof. Wanneer zij tot het inzicht komen dat de verschillen onderlinge gemeenschap werkelijk in de weg staan, trachten zij middelen te vinden om ze te overwinnen in het licht van die punten van geloof die zij reeds gemeen hebben.
173. De r.-k. kerk kan de dialoog aangaan op het niveau van een diocees, op dat van de Bisschoppenconferentie of de Synoden van de katholieke Oosterse kerken, en op het niveau van de universele kerk. Daar de r.-k. kerk een universele gemeenschap vormt van geloof en sacramenteel leven, kan zij op ieder van die niveaus een samenhangend en eenduidig standpunt innemen. Wanneer er slechts één kerk of gemeenschap als gesprekspartner is, spreekt men van een bilaterale dialoog; zijn het er meer, dan wordt hij multilateraal genoemd.
174. Op plaatselijk niveau hebben christenen talloze gelegenheden om met elkaar van gedachten te wisselen; dat kunnen gewone alledaagse gesprekken zijn, maar evengoed vergaderingen waarin men vanuit christelijk perspectief tezamen praat over plaatselijke kwesties, of problemen bespreekt van bepaalde beroepsgroepen (artsen, sociale werkers, ouders, mensen in het onderwijs); ook groepen die zich bezig houden met het bestuderen van typisch oecumenische onderwerpen, bieden een dergelijke gelegenheid. De gesprekken kunnen worden gevoerd door groepen waarvan de deelnemers leken, leden van de geestelijkheid of vaktheologen zijn, of door een groep die is samengesteld uit leden die uit dergelijke groepen

¹⁵⁹ *De oecumenische samenwerking op regionaal, nationaal en plaatselijk niveau*, 4 Ac.

¹⁶⁰ De Bisschoppenconferenties en de Synoden van de katholieke Oosterse kerken zullen ervoor zorgen dat zij de katholieken niet machtigen om zitting te nemen in raden waarbinnen groeperingen zijn die niet werkelijk als kerkelijke gemeenschap worden beschouwd.

¹⁶¹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 9.

afkomstig zijn. Of nu die gedachtewisselingen, doordat ze formeel door het kerkelijk gezag zijn ingesteld of bekrachtigd, een officiële status hebben of dat dit niet het geval is, steeds zullen ze gekenmerkt moeten worden door een zeer krachtig kerkbesef. De eraan deelnemende katholieken dienen te beseffen hoe nodig het is dat zij hun geloof goed kennen en dat het vast in hun leven verankerd is, en zij dienen ervoor te zorgen dat zij in hun denken en willen in gemeenschap blijven met hun kerk.

175. Bij sommige dialogen hebben de deelnemers een mandaat van de hiërarchie om niet op persoonlijke titel maar als afgevaardigde vertegenwoordiger eraan deel te nemen. Een dergelijk mandaat kan worden verleend door de plaatselijke ordinaris, door de Synode van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferentie voor het eigen territorium, of door de Heilige Stoel. In dat geval hebben de katholieke deelnemers een speciale verantwoordelijkheid ten opzichte van het gezag dat hen heeft gezonden. Ook is de instemming van dat gezag nodig voordat een bepaalde uitkomst van de dialoog officieel bindend is voor de kerk.
176. De katholieke deelnemers aan de dialoog dienen de beginselen betreffende de katholieke leer te volgen zoals die in *Unitatis redintegratio* zijn neergelegd: "De wijze waarop men het katholiek geloof formuleert, mag niet in het minst de dialoog met onze broeders in de weg staan. Het is beslist nodig, dat de volledige leer helder wordt uiteengezet. Niets staat zo ver af van het oecumenisme als een vals irenisme, dat de zuiverheid van de katholieke leer schaadt en de authentieke, vaststaande zin ervan verduistert. Tegelijk moet men het katholieke geloof met nog meer diepte en nauwkeurigheid uitleggen, en wel op een wijze en in een taal die ook voor onze gescheiden broeders begrijpelijk zijn. Verder moeten de katholieke theologen, wanneer zij bij alle gehechtheid aan de leer van de kerk in de oecumenische dialoog samen met onze gescheiden broeders dieper trachten door te dringen in de goddelijke mysteries, waarheidsgetrouw, in liefde en in nederigheid verder zoeken. Bij het vergelijken van leerstellingen moeten zij bedenken dat er in de katholieke leer wegens het verschil in verhouding tot het fundament van het christelijk geloof een rangorde of hiërarchie van waarheden bestaat. Zo wordt de weg gebaad tot een broederlijke wedijver die allen aanzet om de ondoorgrondelijke rijkdom van Christus dieper te leren kennen en duidelijker in het licht te stellen."¹⁶² De kwestie van de hiërarchie van waarheden wordt ook behandeld in het document dat getiteld is: *Overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot de oecumenische dialoog*: "Niet alles staat op hetzelfde plan in het leven van de kerk noch in wat haar verplicht; natuurlijk, alle geopenbaarde waarheden eisen dezelfde geloofsinstemming, maar naargelang ze meer of minder dicht staan bij het fundament van het geopenbaarde mysterie, verkeren zij ten opzichte van elkaar in onderscheiden situaties en is hun onderlinge verhouding verschillend."¹⁶³
177. De dialoog kan een breed terrein van leerstellige vraagstukken bestrijken en gespreid zijn over langere tijd, of zich bezighouden met een enkele kwestie die tot een duidelijk bepaald tijdstip beperkt blijft; hij kan gaan over een pastoraal of missionair probleem waarover de kerken tot een gemeenschappelijk standpunt willen komen om de conflicten uit de weg te ruimen die er tussen hen rijzen, en om wederzijdse steun en gemeenschappelijk getuigenis te bevorderen. Voor sommige kwesties zal een bilaterale dialoog meer doeltreffend blijken te zijn, voor andere zal een multilaterale dialoog de beste resultaten opleveren. Uit ervaring blijkt dat bij de ingewikkelde opdracht om de eenheid van de christenen te bevorderen, beide vormen van dialoog elkaar aanvullen. De resultaten van een bilaterale dialoog zouden meteen aan alle andere betrokken kerken en kerkelijke gemeenschappen moeten worden meegedeeld.
178. Een commissie of een comité, ingesteld op verzoek van twee of meer kerken of kerkelijke gemeenschappen om de dialoog te beginnen, kan over het behandelde onderwerp tot verschillende graden van overeenstemming komen, en kan in een verklaring bepaalde

¹⁶² Vgl. *Unitatis redintegratio*, 11.

¹⁶³ *Overwegingen en aanbevelingen met betrekking tot de oecumenische dialoog*, 4; vgl. *Unitatis redintegratio*, 11; vgl. *Mysterium Ecclesiae*, 4; zie boven, nr 61a, 74-75; zie verder, nr 181.

conclusies formuleren. Reeds voordat een dergelijke overeenstemming is bereikt, kan een commissie het soms nuttig oordelen om een verklaring of rapport te publiceren waarin wordt aangegeven welke convergenties zijn bereikt en welke kwesties nog niet zijn opgelost, waarin voorstellen worden gedaan over de richting waarin een komende dialoog zal kunnen gaan. Alle verklaringen of rapporten van de betreffende commissies worden ter goedkeuring voorgelegd aan de betrokken kerken. De verklaringen van deze commissies hebben een innerlijke waarde vanwege de deskundigheid en de status van de opstellers. Toch zijn ze niet bindend voor de katholieke kerk zolang ze niet zijn goedgekeurd door de ter zake bevoegde kerkelijke gezagdragers.

179. Als de bevoegde gezagdragers van oordeel zijn dat de resultaten van een dialoog voor een nadere beoordeling in aanmerking komen, moeten de leden van het Godsvolk, overeenkomstig hun rol en charisma, in het beoordelingsproces worden betrokken. De gelovigen zijn immers geroepen tot het uitoefenen van 'de bovennatuurlijke geloofszin (*sensus fidei*)' die het hele Godsvolk eigen is wanneer het "van bisschop tot gelovige leek" inzake geloof en zeden zijn algemene overeenstemming doet blijken. Dankzij deze geloofszin die door de Geest van waarheid wordt opgewekt en gevoed, en onder leiding van het leergezag (*magisterium*) dat, als het trouw gehoorzaamd wordt, mogelijk maakt niet een mensenwoord te ontvangen maar, zoals het in werkelijkheid is, het woord van God,¹⁶⁴ blijft het Godsvolk onwrikbaar gehecht aan het geloof dat eens voor al aan de heiligen werd overgeleverd,¹⁶⁵ om er door een juiste uitleg dieper in door te dringen en het vollediger in zijn leven toe te passen.¹⁶⁶ Er moet alles aan worden gedaan om de resultaten van de dialoog zo goed mogelijk onder de aandacht te brengen van alle lidmaten van de kerk. De nieuwe weergave van het geloof, de nieuwe getuigenissen van haar waarheid en de nieuwe wijze van spreken, die in de dialoog zijn ontwikkeld, zouden hun zoveel mogelijk moeten worden uitgelegd, en daarnaast ook de reikwijdte van de akkoorden die worden voorgesteld. Daardoor zou het mogelijk zijn de reacties van allen goed te beoordelen, en hun trouw na te gaan aan de geloofstraditie die ontvangen is van de apostelen en doorgegeven aan de gemeenschap van de gelovigen onder leiding van haar daartoe aangewezen leermeesters. Men mag hopen dat deze procedure wordt overgenomen door iedere aan de dialoog deelnemende kerk of kerkelijke gemeenschap, en ook door alle kerken en kerkelijke gemeenschappen die de roep om eenheid verstaan, en dat de kerken zullen samenwerken om dit te bereiken.
180. Het gelovig leven en gebed maken, evenzeer als het nadenken over de geloofsleer, deel uit van dit integratieproces; onder ingeving van de heilige Geest "die onder de gelovigen van elke rang bijzondere genaden verspreidt"¹⁶⁷ en die meer in het bijzonder hen die onderrichten, in hun bediening leiding geeft, maakt de hele kerk de vruchten van een dialoog tot haar eigen bezit, in een proces van luisteren, experimenteren, oordelen en leven.
181. Bij het toetsen en zich eigen maken van nieuwe vormen van geloofsvertolking die soms verschijnen in verklaringen, afkomstig uit de oecumenische dialoog, of van oude vormen van spreken die men weer is gaan gebruiken omdat men daaraan de voorkeur geeft boven bepaalde theologische termen van jongere datum, dienen de katholieken het onderscheid voor ogen te houden dat in het decreet over de oecumenische beweging gemaakt wordt tussen de "formulering van de leer van de kerk" en "de schat van het geloof zelf".¹⁶⁸ Zij dienen echter termen die voor verschillende uitleg vatbaar zijn, te vermijden, met name bij het zoeken naar een akkoord over omstreden leerstellige kwesties. Daarnaast dienen zij ook rekening te houden met de manier waarop het Tweede Vaticaans Concilie zelf dit onderscheid heeft toegepast toen zij het katholieke geloof formuleerde; ook de 'hiërarchie van de waarheden' in de katholieke leer waarover het Decreet over het oecumenisme spreekt,¹⁶⁹ dienen zij te aanvaarden.

¹⁶⁴ Vgl. 1 Tes 2,13.

¹⁶⁵ Jud 3.

¹⁶⁶ Vgl. *Lumen gentium*, 12.

¹⁶⁷ *T.a.p.*

¹⁶⁸ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 6; vgl. *Gaudium et spes*, 62.

¹⁶⁹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 11.

182. Onderdeel van het integratieproces is een theologische reflectie van technische aard op de geloofstraditie en op de concrete pastoraal en liturgie van de kerk in onze tijd. Belangrijke bijdragen voor dit proces worden geleverd door de eigen deskundigheid van de theologische faculteiten. Het hele proces wordt begeleid door het officiële leergezag van de kerk bij wie de verantwoordelijkheid berust om een uiteindelijk oordeel uit te spreken over de oecumenische verklaringen. De aldus aanvaarde nieuwe inzichten worden deel van het leven van de kerk en zijn in zeker opzicht vernieuwend, hetgeen bevorderlijk is voor de verzoening met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.

De gemeenschappelijke arbeid met betrekking tot de bijbel

183. Het Woord Gods, neergelegd in de heilige Schrift, voedt het leven van de kerk op verschillende wijzen¹⁷⁰ en is "een uitstekend hulpmiddel in Gods machtige hand voor het verkrijgen van die eenheid die onze Verlosser alle mensen aanbiedt".¹⁷¹ De eerbied voor de heilige Schrift is een fundamentele eenheidsband tussen de christenen, en deze band blijft bestaan zelfs wanneer er onder de kerken en kerkelijke gemeenschappen waartoe zij behoren, geen volledige gemeenschap bestaat. Alles wat gedaan kan worden opdat de lidmaten van de kerken en kerkelijke gemeenschappen het Woord Gods lezen en dat zo mogelijk tezamen doen (bijvoorbeeld de 'Bijbelweken'), maakt deze eenheidsband die hen reeds samenbindt, nog sterker, maakt hen toegankelijk voor het eenheidscheppend werken van God, en versterkt het gezamenlijk getuigenis dat zij over het heilbrengend Woord van God aan de wereld geven.

De publicatie en verspreiding van geëigende bijbeluitgaven zijn een voorwaarde die voorafgaat aan het luisteren naar het Woord. Terwijl de r.-k. kerk bijbeluitgaven blijft publiceren die voldoen aan haar eigen normen en eisen, werkt zij ook gaarne met de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen mee aan het maken van vertalingen en het publiceren van gemeenschappelijke uitgaven, zoals dit door het Tweede Vaticaans Concilie is voorzien, en in het kerkelijk recht is vastgelegd.¹⁷² Zij beschouwt de oecumenische samenwerking op dit gebied als een belangrijke vorm van gemeenschappelijke dienst en gemeenschappelijk getuigenis in de kerk en voor de wereld.

184. De r.-k. kerk is op vele wijzen en op veel niveaus bij deze samenwerking betrokken. De Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen heeft in 1969 de aanzet gegeven tot de stichting van de Katholieke Wereldfederatie voor het Bijbelapostolaat (Katholieke Bijbelfederatie), een Internationale katholieke organisatie van openbare aard, die tot doel heeft om het zesde hoofdstuk van *Dei Verbum* concrete pastorale vorm te geven. Daartoe zou het te wensen zijn dat, waar de omstandigheden het toelaten, zowel binnen de particuliere kerken als op regionaal niveau gestreefd wordt naar een doeltreffende samenwerking tussen de gedelegeerde voor de oecumenische beweging en de plaatselijke afdelingen van de federatie.

185. Door bemiddeling van het algemeen secretariaat van de Katholieke Bijbelfederatie onderhoudt de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen in toenemende mate betrekkingen met het Algemeen Bijbelverbond; samen met deze internationale christelijke organisatie heeft het Secretariaat de *Richtlijnen voor interconfessionele samenwerking bij het vertalen van de bijbel*.¹⁷³ In dit document vindt men de beginselen, middelen en praktische richtlijnen voor dit bijzondere soort van samenwerking op bijbels terrein, dat reeds overtuigende resultaten heeft geboekt. Soortgelijke betrekkingen en een dergelijke samenwerking met instellingen die het publiceren en gebruiken van de bijbel tot doel hebben, worden op alle niveaus van het kerkelijk leven aanbevolen. Ze kunnen de samenwerking tussen de kerken en kerkelijke gemeenschappen bevorderen ten dienste van de missionaire arbeid, de katechese en het godsdienstonderwijs, evenzeer als van gemeenschappelijk gebed en studie. Het resultaat ervan zal vaak een gemeenschappelijke bijbeluitgave zijn die gebruikt kan worden door veel kerken en kerkelijke gemeenschappen in een bepaald cultureel gebied; ook kunnen ze tot

¹⁷⁰ Vgl. *Dei Verbum*, hfdst 6.

¹⁷¹ *Unitatis redintegratio*, 21.

¹⁷² Vgl. *CIC*, can 824,2; vgl. *CCEO*, can 655,1.

¹⁷³ Herzienne uitgave in 1987 van dit document uit 1968 in *SI* van het SBEC, nr 65, blz. 150-156.

meer bepaalde doeleinden leiden zoals bestudering en beleving van de liturgie.¹⁷⁴ Een dergelijke samenwerking kan een tegengif zijn tegen het hanteren van de bijbel in fundamentalistisch perspectief of met sektarische oogmerken.

186. De katholieken kunnen de heilige Schrift samen met lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen op velerlei wijze en op verschillende niveaus bestuderen; voorbeelden hiervan zijn wat er op dit punt gedaan wordt in buurt- of parochiegroepen, maar evengoed het wetenschappelijk onderzoek door vakexegeten. Wil deze studie op welk niveau ook oecumenische waarde hebben, dan moet zij gefundeerd zijn op het geloof en het geloof voeden. Voor de deelnemers zal het vaak bij hun studie duidelijk worden hoezeer de standpunten op leerstellig gebied van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen en de verschillen in de wijze waarop zij het gebruik en de exegese van de bijbel benaderen, leiden tot verschillen in de uitleg van bepaalde passages. Wat de katholieken betreft is het nuttig als de bijbeluitgaven die zij gebruiken, de aandacht vestigen op passages waarmee de leer van de kerk is gemoeid. De katholieken moeten de moeilijkheden en verschillen, die het oecumenisch gebruiken van de heilige Schrift meebrengt, met begrip en loyaliteit ten opzichte van de leer van de kerk onder ogen durven zien. Maar dit belet hen niet te erkennen hoe dicht zij staan bij de andere christenen in de uitleg van de heilige Schrift. Daardoor zullen zij met vreugde zien hoe de ervaring en traditie van de verschillende kerken een nieuw licht kunnen werpen op passages uit de heilige Schrift die voor hen van bijzondere betekenis zijn. Ze dienen open te staan voor de mogelijkheid dat zij in de heilige Schrift nieuwe uitgangspunten zullen vinden voor de discussie omtrent bepaalde strijdfragen. Zij zullen erdoor beter de betekenis ontdekken van het Gods Woord met betrekking tot de situatie van de mensen in onze tijd die zij met hun gescheiden christenbroeders gemeen hebben. En met vreugde zullen zij de eenmakende kracht ervaren van het Woord van God.

Gemeenschappelijke liturgische teksten

187. De kerken en kerkelijke gemeenschappen waarvan de lidmaten in eenzelfde cultureel milieu leven, zouden zo mogelijk samen een bundel moeten samenstellen van de belangrijkste christelijke teksten (Onze Vader, apostolische Geloofbelijdenis, het Credo van Nicea-Constantinopel, een trinitaire Doxologie, het Gloria). Die bundel zou bedoeld zijn voor regelmatig gebruik door alle kerken en kerkelijke gemeenschappen, minstens als ze gezamenlijk bidden bij gelegenheden van oecumenische aard. Zeer wenselijk is ook een akkoord over een voor liturgisch gebruik bestemde vertaling van het boek van de psalmen, of althans een akkoord over enkele van de meest gebruikte psalmen. Het zou goed zijn dat men tot een soortgelijke overeenkomst tracht te komen omtrent de gemeenschappelijke voor liturgisch gebruik bestemde Schriftlezingen. Het gebruikmaken van liturgische en andere gebeden uit de tijd dat de kerk nog ongedeeld was, kan bijdragen tot het bevorderen van de oecumenische gezindheid. Aan te bevelen zijn een gemeenschappelijk gezangboek of minstens een verzameling van gemeenschappelijke gezangen die in de zangboeken van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen kan worden ingevoegd; ook samenwerking bij het scheppen van liturgische muziek dient bevorderd te worden. Wanneer de christenen met één stem samen bidden, dringt hun getuigenis door tot in de hemel, maar wordt het tegelijk verstaan op aarde.

Oecumenische samenwerking op het gebied van de katechese

188. Wanneer verschillende godsdiensten in een bepaalde situatie naast elkaar leven, erkent de r.-k. kerk dat samenwerking op katechetisch gebied als aanvulling op de normale katechese die de katholieken hoe dan ook moeten ontvangen, een verrijking kan betekenen voor haarzelf en de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; dat deze samenwerking haar ook beter in staat zal stellen om temidden van de wereld, voor zover het in de huidige situatie mogelijk is, een gemeenschappelijk getuigenis te geven van de waarheid van het evangelie. De basis, de voorwaarden en de beperkingen van deze samenwerking zijn uiteengezet in de apostolische exhortatie *Catechesi tradendae*: "Deze experimenten hebben

¹⁷⁴ In overeenstemming met de normen zoals deze zijn vastgesteld in het *CIC*, can 825-827, 838, in *CCEO*, can 655-659, 668 en in het decreet van de Congregatie voor de Geloofsleer, *Ecclesiae pastorum de Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros* (19 maart 1975) in AAS 1975, 281-284.

hun theologische grondslag in de elementen die aan alle christenen gemeenschappelijk zijn. Maar omdat de gemeenschap in geloof tussen katholieken en andere christenen niet volledig en volmaakt is en er op sommige punten zelfs sprake is van diepgaande verschillen, is deze oecumenische samenwerking uit haar eigen aard beperkt; nooit mag zij neerkomen op een herleiding tot het gemeenschappelijk minimum. Katechese bestaat bovendien niet alleen in het onderrichten van de leer, maar houdt ook een inwijding in heel het christelijk leven door volledige deelneming aan de sacramenten van de kerk. Vandaar de noodzaak om, waar sprake is van een experiment van oecumenische samenwerking op het gebied van de catechese, ervoor te waken, dat de vorming van de katholieken in de r.-k. kerk wordt gewaarborgd, zowel wat betreft de leer als het christelijk leven."¹⁷⁵

189. In sommige landen wordt een voor de katholieken en de andere christenen gemeenschappelijke vorm van christelijk onderwijs door de staat opgelegd of door de omstandigheden afgedwongen; daarbij zijn de handboeken en de inhoud van de lessen reeds vastgesteld. In dergelijke gevallen kan niet van een echte catechese worden gesproken, en kunnen de boeken niet als catechismus worden gebruikt. Maar wanneer een dergelijk onderwijs loyaal een aantal elementen uit de christelijke leer uiteenzet, heeft het een echte oecumenische betekenis. Met alle waardering die men kan hebben voor de eventuele waarde van een dergelijk onderwijs, blijft het toch noodzakelijk ervoor te zorgen dat de katholieke kinderen een specifiek katholiek catechetisch onderricht krijgen.
190. Wanneer het godsdienstonderwijs in de scholen gebeurt in samenwerking met lidmaten van niet-christelijke godsdiensten, is een extra inspanning vereist om na te gaan of de christelijke boodschap op zodanige wijze wordt uiteengezet dat de eenheid die er onder christenen over fundamentele onderwerpen bestaat, duidelijk naar voren komt, doordat de bestaande verdeeldheden worden verklaard en tegelijk wordt aangegeven welke stappen zijn ondernomen om deze verdeeldheden te overwinnen.

Samenwerking in instellingen voor hoger onderwijs

191. Er zijn heel wat gelegenheden voor oecumenische samenwerking en gemeenschappelijk getuigenis in de wetenschappelijke beoefening van de theologie en van de daarmee samenhangende vakken. Een dergelijke samenwerking is gunstig voor de theologische wetenschap. Ze verhoogt de kwaliteit van het theologisch onderwijs doordat ze de docenten helpt om aan het oecumenisch aspect van theologische vraagstukken de aandacht te geven die, in de r.-k. kerk, gevraagd wordt in het conciliedecreet *Unitatis redintegratio*.¹⁷⁶ Ze vergemakkelijkt de oecumenische vorming van allen die in de pastoraal werkzaam zijn (zie boven, hoofdstuk III). Ze helpt de christenen om samen, vanuit een gemeenschappelijk bezit aan christelijke wijsheid en ervaring, de grote intellectuele vraagstukken onder ogen te zien waarvoor mannen en vrouwen in onze tijd komen te staan. Liever dan hun verschillen te benadrukken zullen zij aandacht geven aan de diepe overeenstemming in geloof en verstaan die wellicht bestaat in hun uiteenlopende theologische verwoording daarvan.

In de seminaries en in de eerste leerkring van de theologische faculteiten

192. Oecumenische samenwerking op het gebied van studie en onderricht is ook wenselijk in de programma's die betrekking hebben op de beginfase van het onderwijs in de theologie, zoals die zijn opgesteld voor de seminaries en de eerste leerkring van de theologische faculteiten; ook al is het waar dat die studie en dat onderwijs nog niet de vorm hebben die mogelijk is op wetenschappelijk niveau en bij degenen die hun algemene theologische opleiding reeds hebben voltooid. Basisvoorwaarde voor oecumenische samenwerking op deze hogere niveaus, die ter sprake komen in de nr 196-203, is dat de deelnemers grondige vorming bezitten in hun eigen geloof en in de traditie van hun eigen kerk. Het onderricht op het seminarie of in de eerste leerkring van de theologiestudie is bedoeld om aan de student die basisvorming te geven. Evenals de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen geeft de r.-k. kerk een nadere invulling aan het programma en aan de lessen die zij voor dit doel geschikt acht, en zij kiest de geschikte leidinggevendenden en docenten. De regel is dat cursussen over de leer door katholieke docenten worden gegeven. Aangezien de inleiding in

¹⁷⁵ *Catechesi tradendae*, 33.

¹⁷⁶ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 10-11.

de oecumenische beweging en in de oecumenische theologie een verplicht onderdeel is van de theologische basisvorming,¹⁷⁷ worden bijgevolg de eerste beginselen daarvan door katholieke docenten onderwezen. Wanneer eenmaal deze fundamentele belangen van de kerk aangaande doelstelling, waarde en eisen van de theologische opleiding worden geëerbiedigd - veel andere kerken en kerkelijke gemeenschappen hebben er begrip voor en delen ze - kunnen de studenten en docenten van de katholieke seminaries en theologische faculteiten op verschillende wijzen deelnemen aan de oecumenische samenwerking.

193. De normen voor het bevorderen en regelen van de samenwerking tussen katholieken en andere christenen, op het niveau van het seminarie en de eerste leerkring van de theologiestudie, moeten worden vastgesteld door de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en de Bisschoppenconferenties, met name bij alles wat betrekking heeft op het onderricht aan toekomstige wijdelingen. De daarvoor aangewezen oecumenische commissie moet hierover worden geraadpleegd. De vereiste richtlijnen moeten worden opgenomen in het programma voor de priesteropleiding dat is opgesteld in overeenstemming met het decreet over de vorming van de priester *Optatam totius*. Aangezien wellicht ook opleidingsinstituten voor ordesleden bij deze vorm van oecumenische samenwerking in de theologische vorming zijn betrokken, moeten de hogere oversten of hun gedelegeerden bijdragen tot het opstellen van reglementen overeenkomstig het conciliedecreet *Christus Dominus*.¹⁷⁸
194. Katholieke studenten kunnen speciale colleges volgen die door christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen in de instellingen, de seminaries daarbij inbegrepen, worden gegeven, overeenkomstig de algemene criteria voor de oecumenische vorming van de katholieke studenten, en met inachtneming van alle normen die de Synode van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferentie eventueel heeft vastgesteld. Bij het beoordelen van de vraag of ze werkelijk al dan niet speciale lessen moeten volgen, dient te worden nagegaan wat het nut ervan is binnen het geheel van hun opleiding, wat de kwaliteit is van de docent en hoe oecumenisch hij is ingesteld, hoe het staat met de voorafgaande voorbereiding van de studenten zelf en met hun geestelijke en psychologische rijpheid. Naarmate de conferenties of colleges meer direct betrekking hebben op leerstellige onderwerpen, zal men met groter zorgvuldigheid moeten nagaan in hoeverre het voor de studenten goed is om ze bij te wonen. Bij het vormen van de studenten en het hun bijbrengen van een oecumenische gezindheid dienen de wetten van de geleidelijkheid in acht te worden genomen.
195. In de tweede en derde leerkring van de faculteiten, en, wat de seminaries betreft, na de voltooiing door de studenten van de basisvorming, kunnen docenten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen worden uitgenodigd om de standpunten op leerstellig gebied te komen uiteenzetten van de door hen vertegenwoordigde kerken en gemeenschappen, als aanvulling op de oecumenische vorming die de studenten al van hun katholieke docenten ontvangen. Deze docenten kunnen ook colleges van technische aard geven zoals talencursussen, colleges over sociale communicatie, over godsdienstsociologie, enzovoorts. Wanneer de Bisschoppenconferenties en de Synoden van de katholieke Oosterse kerken de normen hieromtrent vaststellen, dienen zij rekening te houden met de ontwikkelingsgraad van de oecumenische beweging in hun land en met de concrete relaties tussen de katholieken en de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.¹⁷⁹ Zij dienen met name nader aan te geven hoe in hun gebied de katholieke criteria moeten worden toegepast ten aanzien van de bevoegdheid van de docenten, de duur van hun onderricht en hun verantwoordelijkheid met betrekking tot de inhoud van de colleges.¹⁸⁰ Ook moeten zij aangeven op welke wijze het onderwijs dat de katholieke studenten in die colleges ontvangen, geïntegreerd kan worden in het geheel van hun studieprogramma. De docenten die worden uitgenodigd, zullen als 'gastprekers' worden aangeduid. Wanneer dat nodig is zullen de katholieke instellingen werkbijeenkomsten of colleges organiseren om het verband

¹⁷⁷ Zie terug, nr 70 en de circulaire van het SBEC aan de bisschoppen over het oecumenisch onderwijs, 6, in *SI*, nr 62, 1986, blz. 214.

¹⁷⁸ Vgl. *a.w.*, 35, 5-6.

¹⁷⁹ Vgl. SBEC, circulaire over het oecumenisch onderwijs, 10a.

¹⁸⁰ Vgl. *t.a.p.*

aan te geven van hetgeen door de sprekers van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen is onderwezen. Wanneer katholieke docenten in soortgelijke omstandigheden worden uitgenodigd om conferenties te geven in de seminaries en theologische opleidingen van andere kerken, zullen zij zich van harte aan dezelfde voorwaarden onderwerpen. Een dergelijke uitwisseling van docenten, die de belangen eerbiedigt van iedere kerk op het gebied van de theologische basisvorming van de eigen lidmaten en met name van hen die geroepen zijn haar bedienaren te worden, is een doeltreffende vorm van oecumenische samenwerking en een goed gemeenschappelijk christelijk getuigenis van het belang dat de christenen hechten aan authentiek onderwijs in de kerk van Christus.

In de instellingen van hoger onderwijs en theologisch onderzoek

196. Voor degenen die zich bezig houden met het theologische onderzoek en voor hen die doceren op meer wetenschappelijk niveau ligt een ruimer terrein open voor oecumenische samenwerking dan voor mensen op het niveau van het seminarie of van een middelbare instelling. Vanwege de rijpheid van de deelnemers (wetenschappers, docenten, studenten), en omdat zij de hogere studies over het geloof en de theologie van hun eigen kerk reeds hebben afgerond, krijgt hun samenwerking een betrouwbaarheid en rijkdom, die men niet kan verwachten van hen die nog opgeleid worden op een middelbare instelling of op het seminarie.
197. Op het niveau van de hogere studies wordt de samenwerking verzorgd door specialisten die met deskundigen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen gegevens over hun onderzoek uitwisselen en hen er deelgenoot van maken. De samenwerking vindt plaats in oecumenische groepen en in verenigingen van daartoe aangewezen deskundigen. Ze gebeurt op speciale wijze binnen de verschillende soorten betrekkingen tussen instellingen die tot verschillende kerken behoren en de bestudering van de theologie tot doel hebben. Dergelijke betrekkingen en de daardoor bevorderde samenwerking kunnen ertoe bijdragen dat heel het werk van de deelnemende instellingen een oecumenisch karakter krijgt. Ze kunnen leiden tot een gezamenlijk gebruik van personeel, bibliotheken, colleges, lokalen en andere middelen, waarmee wetenschappers, docenten en studenten het meest gebaat zijn.
198. Oecumenische samenwerking is met name van belang voor instituten die binnen reeds bestaande theologische faculteiten zijn opgericht om wetenschappelijk onderzoek te doen en specialistische vorming te geven op het gebied van de oecumenische theologie, of die de pastorale beoefening van de oecumene beogen; dat geldt ook voor onafhankelijke instituten die met hetzelfde doel zijn opgericht. Hoewel laatstgenoemde instituten wellicht horen tot particuliere kerken of kerkelijke gemeenschappen, zal hun werk veel doeltreffender zijn als het gebeurt in actieve samenwerking met soortgelijke instituten van andere kerken. Vanuit oecumenisch standpunt bezien zou het goed zijn als de oecumenische instituten in hun docentencorps en onder hun studenten lidmaten tellen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen.
199. Het oprichten en beheren van dergelijke instellingen en structuren voor oecumenische samenwerking op het gebied van de studie van de theologie, zal in het algemeen moeten worden toevertrouwd aan hen die de leiding hebben van bedoelde instellingen en aan hen die erin werkzaam zijn terwijl zij een rechtmatige academische vrijheid genieten. Opdat hun werk oecumenisch effect heeft, is het noodzakelijk dat zij nauw samenwerken met de autoriteiten van de kerken en kerkelijke gemeenschappen waartoe hun leden behoren. Als het instituut dat zich bezighoudt met dergelijke samenwerkingsstructuren, onderdeel uitmaakt van een theologische faculteit die reeds toebehoort aan de r.-k. kerk, of door de kerk is gesticht als een zelfstandige instelling onder haar gezag, dient in de artikelen van de samenwerkingsovereenkomst te worden vastgesteld hoe de verhouding is van het instituut tot de kerkelijke autoriteiten met betrekking tot de oecumenische activiteiten.
200. Interconfessionele instituten, gezamenlijk door sommige kerken en kerkelijke gemeenschappen opgericht en beheerd, zijn bijzonder geschikt om vraagstukken te behandelen die van gemeenschappelijk belang zijn voor alle christenen. Gemeenschappelijke bestudering van onderwerpen als missiearbeid, betrekkingen met de niet-christelijke godsdiensten, atheïsme en ongelovigheid, gebruik van media, architectuur en gewijde kunst,

en, op het gebied van de theologie, uitleg van de heilige Schrift, de heilsgeschiedenis en de pastoraal-theologie, al die studies zullen bijdragen tot het oplossen van vraagstukken en tot het aannemen van programma's die kunnen helpen om de eenheid van de christenen te bevorderen. De verantwoordelijkheid van deze instituten ten overstaan van de autoriteiten van de betrokken kerken en kerkelijke gemeenschappen moet duidelijk in hun statuten worden vastgesteld.

201. Er kunnen genootschappen of instituten worden opgericht voor het gemeenschappelijk bestuderen van theologische en pastorale vraagstukken door bedienaren van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen. Onder leiding van verschillende soorten deskundigen en met hun hulp bespreken en analyseren deze bedienaren gezamenlijk de theoretische en praktische aspecten van hun bediening, binnen hun eigen gemeenschappen, aangaande de oecumenische dimensie ervan en de bijdrage die zij geeft aan het gemeenschappelijk christelijk getuigenis.
202. De studie en het wetenschappelijk onderzoek in de instituten die bestemd zijn voor oecumenische activiteit en samenwerking, kunnen betrekking hebben op alles wat met het oecumenisch streven te maken heeft, of zich beperken tot bepaalde kwesties die diepgaand worden bestudeerd. Wanneer instituten zich specialiseren in de bestudering van een bepaalde tak van het oecumenisme (de orthodoxe traditie, het protestantisme, de anglicaanse communio, en ook de verschillende vraagstukken waarover in nr 200 werd gesproken) is het van belang dat zij deze kunnen behandelen in de samenhang van de gehele oecumenische beweging en van alle andere kwesties die daarmee samenhangen.
203. Aan katholieke instellingen wordt aanbevolen om lid te worden van oecumenische genootschappen die tot doel hebben het peil van het theologieonderwijs te verhogen, te zorgen voor een betere vorming van degenen die zich voorbereiden op de pastorale bediening, en een betere samenwerking tot stand te brengen tussen de instellingen voor hoger onderwijs. Zij dienen ook bereid te zijn in te gaan op de voorstellen die tegenwoordig steeds veelvuldiger gedaan worden door de leiding van openbare en niet-confessionele universiteiten, om voor de godsdienststudie een samenwerkingsverband tot stand te brengen tussen de verschillende instituten die aan hun instellingen verbonden zijn. Bij het lidmaatschap van deze oecumenische genootschappen en de deelname aan het onderwijs van de geassocieerde instituten moet de rechtmatige zelfstandigheid van de katholieke instituten gerespecteerd worden op het gebied van de studieprogramma's, de leerstelling inhoud van de onderwezen onderwerpen, de geestelijke en priesterlijke vorming van de studenten die zich op de wijding voorbereiden.

Pastorale samenwerking in bepaalde gevallen

204. Iedere kerk en kerkelijke gemeenschap neemt de pastorale zorg op zich voor haar eigen lidmaten en wordt op onvervangbare wijze opgebouwd door de bedienaren van haar plaatselijke gemeenschappen; maar toch zijn er bepaalde situaties waarin in de religieuze noden van de christenen veel efficiënter zou kunnen worden voorzien als de al dan niet gewijde zielzorgers van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen tezamen hun werk verrichten. Dit soort oecumenische samenwerking kan heel goed gebeuren in de zielzorg van ziekenhuizen, gevangenissen, leger, universiteiten en grote industriële complexen. Ook is zij een doeltreffend middel om de stem van het Christendom te doen horen in de wereld van de media. Deze speciale oecumenische bedieningen zouden zorgvuldig gecoördineerd moeten worden met de plaatselijke pastorale structuren van iedere kerk en kerkelijke gemeenschap. Zoiets kan veel gemakkelijker gerealiseerd worden, wanneer deze structuren zelf een echte oecumenische geest ademen, en daarin een oecumenische samenwerking plaatsvindt met de corresponderende plaatselijke afdelingen van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen. De bediening van de liturgie, vooral die van de eucharistie en de andere sacramenten, geschiedt in dergelijke samenwerkings-situaties in overeenstemming met de normen die iedere kerk en kerkelijke gemeenschap voor haar lidmaten vaststelt; voor de katholieken staan deze normen in hoofdstuk IV van dit Directorium.

Samenwerking bij de missiearbeid

205. Het gemeenschappelijk getuigenis dat uitgaat van alle vormen van oecumenische samenwerking heeft reeds een missionair karakter. Mede door de oecumenische beweging is inderdaad door veel gemeenschappen het missionair karakter van de kerk opnieuw ontdekt. De oecumenische beweging laat aan de wereld zien dat mensen die in Christus geloven en uit zijn Geest leven, en die kinderen zijn geworden van God, de Vader van allen, zich kunnen wijden aan de taak om moedig en vol hoop de onderlinge verdeeldheid, zelfs in zo gevoelige zaken als geloof en godsdienstige praktijk, te overwinnen. De bestaande verdeeldheid onder de christenen is zeer zeker een belangrijke belemmering voor het effectief verkondigen van het evangelie.¹⁸¹ Maar de vele inspanningen om ze te overwinnen dragen er veel toe bij om de gegeven ergernis goed te maken en om geloofwaardigheid te schenken aan de christenen, die verkondigen dat Christus degene is in wie allen en alles in eenheid worden verzameld: "Omdat wij predikers zijn van het evangelie, moeten wij aan de gelovigen niet de aanblik bieden van mensen die het oneens zijn of verdeeld door twistpunten die geenszins opbouwend werken, maar de aanblik van mensen die vast staan in het geloof, die ondanks nu en dan oprijzende onenigheden elkaar weten te vinden en samen op weg zijn, en dit alles op grond van een gemeenschappelijk en oprecht zoeken naar de waarheid. Zo is het: het lot van de evangelisatie is nauw verbonden met het getuigenis van de eenheid dat door de kerk wordt gegeven; daar ligt de ernst en het gewicht van onze taak, maar ook de vertroosting ervan."¹⁸²
206. Het oecumenisch getuigenis kan gegeven worden in de missiearbeid zelf. De katholieken baseren de samenwerking met de andere christenen in de missie "op de grondslag van het doopsel en het erfgoed van het geloof dat wij met hen gemeen hebben".¹⁸³ De andere kerken en kerkelijke gemeenschappen die de gelovigen brengen tot het geloof in Christus de Heiland en tot het doopsel in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, leiden hen in in de werkelijke, zij het onvolmaakte, gemeenschap die er tussen hen en de r.-k. kerk bestaat. De katholieken zouden graag willen dat allen die tot het christelijk geloof geroepen worden, zich bij hen zouden aansluiten in die volheid van gemeenschap die volgens hun geloof in de r.-k. kerk bestaat; toch erkennen zij dat naar Gods voorzienigheid velen heel hun leven zullen doorbrengen binnen kerken en kerkelijke gemeenschappen die deze volle gemeenschap niet verwezenlijken. Zij dienen het levende geloof van de andere kerken en kerkelijke gemeenschappen die het evangelie verkondigen, zorgvuldig te eerbiedigen, en zij zullen zich verheugen dat Gods genade onder hen werkzaam is.
207. Op voorwaarde dat het evangelisatiewerk van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen niet sektarisch van aard is of een bewust anti-katholiek karakter heeft, kunnen de katholieken met hen samengaan in organisaties en projecten die gemeenschappelijke steun geven aan de missiearbeid van alle deelnemende kerken. Een dergelijke samenwerking zal met name tot doel hebben te voorkomen dat de menselijke, culturele en politieke factoren die een rol hebben gespeeld bij de oorspronkelijke verdeeldheid tussen de kerken en die hun stempel hebben gedrukt op historische traditie van scheiding, worden overgebracht naar plaatsen waar het evangelie gepredikt wordt en waar kerken worden gesticht. Degenen die door missiegenootschappen zijn uitgezonden om bij de stichting en uitbouw van nieuwe kerken behulpzaam te zijn, zullen de noodzaak hiervan bijzonder goed inzien. De bisschoppen zouden er speciale aandacht aan kunnen besteden. Bij de bisschoppen berust de taak om te bepalen of het noodzakelijk zal zijn bijzondere nadruk te leggen op punten in leer of moraal waarover de katholieken verschillen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen; van hun kant zullen deze het wellicht nodig achten hetzelfde te doen ten opzichte van het katholicisme. Maar dat moet in wederzijdse liefde en respect gebeuren, en niet in een geest van vijandigheid en sektarisme.¹⁸⁴ Aan hen die pas tot het geloof bekeerd zijn, dient zorgvuldig een oecumenische mentaliteit te worden bijgebracht, op zodanige wijze "dat de katholieken, met uitsluiting van iedere schijn zowel van onverschilligheid en

¹⁸¹ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 1.

¹⁸² *Evangelii nuntiandi*, 77.

¹⁸³ *T.a.p.*

¹⁸⁴ Vgl. *Ad gentes*, 6.

verwarring als van ongezonde naijver, overeenkomstig de richtlijnen van het decreet over de katholieke deelneming aan de oecumenische beweging met de van hen gescheiden broeders broederlijk samenwerken door een gemeenschappelijke belijdenis, voor zover aanwezig, van het geloof in God en in Jezus Christus ten overstaan van de volkeren en door samenwerking zowel op sociaal en technisch als op cultureel en godsdienstig gebied".¹⁸⁵

208. De oecumenische samenwerking is in het bijzonder noodzakelijk bij de missie onder de ontkerstende menigten van onze huidige wereld. Wanneer thans nog verdeelde christenen in staat zijn om reeds nu gemeenschappelijk te getuigen van de kernwaarden van het evangelie,¹⁸⁶ kan dit een krachtige impuls geven aan een herwaardering van het christelijk geloof in een gesecculariseerde maatschappij. De christelijke zending in de moderne wereld zou zeer gebaat zijn met een gemeenschappelijke evaluatie van de in die wereld voorkomende vormen van atheïsme, secularisatie en materialisme, en met een gemeenschappelijke manier van ermee omgaan.
209. Speciale samenwerking is gewenst tussen de lidmaten van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen bij de steeds nodige bezinning op de betekenis van de christelijke zending, op de manier om de heilsdialoog aan te gaan met de leden van de andere godsdiensten, en op het algemene vraagstuk van de relatie tussen de verkondiging van Christus' evangelie en de culturen en denkwijzen van de moderne wereld.

Oecumenische samenwerking in de dialoog met andere godsdiensten

210. In de moderne wereld is er een groeiend aantal contacten tussen christenen en mensen met een andere godsdienst. Deze contacten verschillen wezenlijk van de contacten tussen de kerken en kerkelijke gemeenschappen, waarvan het doel is de door Christus gewilde eenheid te herstellen onder al zijn volgelingen, en die terecht oecumenisch genoemd worden. Maar in de praktijk worden zij heel sterk door laatstgenoemde contacten beïnvloed, en op hun beurt beïnvloeden zij de oecumenische betrekkingen, waardoor de christenen de onder hen tot op zekere hoogte bestaande gemeenschap kunnen verdiepen. Deze contacten vormen een belangrijk onderdeel van de oecumenische samenwerking. Dat geldt met name voor alles wat gebeurt om de heel bijzondere religieuze betrekkingen die de christenen hebben met het joodse volk, verder te ontwikkelen.

De richtlijnen aangaande de betrekkingen van de katholieken met de joden zijn het werk van de Commissie voor de Religieuze Betrekkingen met het Jodendom, en wat de betrekkingen met de leden van andere godsdiensten betreft, van de Pauselijke Raad voor de Interreligieuze Dialoog. Wanneer de katholieken religieuze betrekkingen aangaan met de joden, en ook in hun betrekkingen met leden van andere godsdiensten in overeenstemming met de daarvoor gegeven richtlijnen, kunnen zij veel gelegenheden vinden voor samenwerking met lidmaten van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen. Er zijn veel terreinen waarop de christenen in een gemeenschappelijke dialoog en actie met de joden kunnen samenwerken, zoals bijvoorbeeld door gezamenlijke bestrijding van antisemitisme, godsdienstig fanatisme en sektarisme. De samenwerking met andere gelovigen kan erop gericht zijn om de vraagstukken van gerechtigheid en vrede, steun voor het gezinsleven, eerbied voor minderheidsgroepen sterker in religieus perspectief te plaatsen; maar zij kan ook naar een antwoord zoeken voor de talrijke en nieuwe problemen van onze tijd. Bij deze interreligieuze contacten kunnen de christenen gezamenlijk zich beroepen op hun gemeenschappelijke bijbelse en theologische bronnen; daardoor wordt tegelijk een christelijke visie in een wijder verband gegeven, en wel zo dat tegelijk de christelijke eenheid erdoor bevorderd wordt.

Oecumenische samenwerking in het sociale en culturele leven

211. De katholieke kerk beschouwt oecumenische samenwerking in het sociale en culturele leven als een belangrijk aspect van het werken aan de eenheid. Volgens het Decreet over het oecumenisme maakt een dergelijke samenwerking de band duidelijk zichtbaar die alle gedoopten met elkaar verbindt.¹⁸⁷ Daarom stimuleert en ondersteunt dit decreet zeer

¹⁸⁵ *Ad gentes*, 15.

¹⁸⁶ Vgl. *Redemptor hominis*, 11.

¹⁸⁷ Vgl. *Unitatis redintegratio*, 12.

duidelijk omschreven vormen van samenwerking: "Deze samenwerking, die in veel landen reeds is begonnen, moet steeds worden opgevoerd, vooral in gebieden waar zich een sociale of technische ontwikkeling voltrekt: dit geldt waar het gaat om de waardigheid van de menselijke persoon, het bevorderen van de vrede, de toepassing van het evangelie op sociaal gebied, de bevordering van wetenschap en kunst in een christelijke geest en alle vormen van hulpverlening in de noden van onze tijd, zoals hongersnood en natuurrampen, analfabetisme en armoede, woningnood en ongelijke verdeling van de welvaart."¹⁸⁸

212. Als algemeen beginsel voor de oecumenische samenwerking in het sociale en culturele leven geldt dat deze moet gebeuren binnen het grotere geheel van het streven naar de eenheid van de christenen. Gaat zij niet gepaard met andere vormen van oecumene, met name met gebed en geestelijk delen, dan kan deze samenwerking gemakkelijk met ideologische of puur politieke belangenbehartiging verward worden, en zo een belemmering worden voor groeiende eenheid. Zoals dat geldt voor alle andere vormen van de oecumene, moet zij onder supervisie staan van de plaatselijke bisschop, de Synode van de katholieke Oosterse kerken of de Bisschoppenconferentie.
213. Dankzij deze samenwerking kunnen allen die in Christus geloven, elkaar gemakkelijk beter leren kennen, meer leren waarderen en de weg leren banen naar de eenheid van de christenen.¹⁸⁹ Bij talrijke gelegenheden heeft paus Johannes Paulus II gewezen op de betrokkenheid van de r.-k. kerk bij de samenwerking in oecumenisch verband.¹⁹⁰ Hetzelfde wordt gesteld in de gemeenschappelijke verklaring van kardinaal Johannes Willebrands en dr Philip Potter, secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken, bij gelegenheid van het bezoek van de paus aan het Centraal Bureau van de Wereldraad te Geneve, in 1984.¹⁹¹ In het verlengde hiervan geeft het *Oecumenisch Directorium* enige voorbeelden van oecumenische samenwerking op verschillende niveaus, zonder de pretentie te hebben dat de opsomming volledig is.¹⁹²

a) Samenwerking bij de gemeenschappelijke bestudering van sociale en ethische vraagstukken

214. Regionale of nationale Bisschoppenconferenties zouden in samenwerking met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen en ook met Raden van kerken groepen kunnen vormen om de fundamentele christelijke en menselijke waarden gemeenschappelijk te vertolken. Door dit soort gemeenschappelijk verricht onderzoek zou men een belangrijk uitgangspunt kunnen krijgen om sociale en ethische vraagstukken oecumenisch te benaderen; dit zou de morele en sociale dimensie vergroten van de reeds bestaande gedeeltelijke gemeenschap onder de christenen van de verschillende kerken en kerkelijke gemeenschappen. Een dergelijke gemeenschappelijke studie heeft de bevordering tot doel van een christelijke cultuur, een 'beschaving van liefde', het christelijk humanisme waarover Paulus VI en Johannes Paulus II vaak hebben gesproken. Om een dergelijke cultuur tot stand te brengen moeten we duidelijk vaststellen wat de dragende waarden daarvan zijn, en door welke waarden zij wordt bedreigd. Het is bijgevolg duidelijk dat die studie zich onder andere zal bezighouden met onderwerpen als de eerbied voor het leven, de betekenis van de menselijke arbeid, vraagstukken van gerechtigheid en vrede, godsdienstvrijheid, mensenrechten, recht op grondbezit. Zij zal ook wijzen op de factoren die in de samenleving fundamentele waarden bedreigen, zoals armoede, racisme, overconsumptie, terrorisme, en alles wat het menselijk leven, in welke fase van ontwikkeling ook, bedreigt. De r.-k. kerk heeft een lange traditie van onderricht over sociale vraagstukken, die voor dit soort samenwerking een overvloed aan richtlijnen en inspiratie kan bieden.

¹⁸⁸ *Unitatis redintegratio*, 12.

¹⁸⁹ Vgl. *t.a.p.*

¹⁹⁰ Toespraak tot de Romeinse Curie op 28 juni 1985, AAS 1985, 1148-1159; vgl. *Sollicitudo rei socialis*, 32.

¹⁹¹ Vgl. SBEC, *SI*, nr 55, 1984, blz. 46-48.

¹⁹² *De oecumenische samenwerking op regionaal, nationaal en plaatselijk niveau*, 3.

b) Samenwerking op ontwikkelingsgebied, op het gebied van menselijke noden en op dat van de zorg voor de schepping

215. Er is een innerlijke band tussen de gebieden van ontwikkeling, menselijke noden en zorg voor de schepping. Ervaring leert dat een ontwikkeling die ingaat op de menselijke noden, geen verkeerd gebruik mag maken van de natuurlijke rijkdommen, noch ze mag misbruiken, willen er geen ernstige gevolgen uit voortkomen.
- De verantwoordelijkheid voor het beschermen van de schepping, die haar eigen waardigheid bezit, is door de Schepper zelf toevertrouwd aan alle volkeren als hoeders van de schepping.¹⁹³ Aan de katholieken wordt dringend aanbevolen om op allerlei niveaus mee te doen met gemeenschappelijke initiatieven tot het ondernemen van studie en actie met betrekking tot de vraagstukken die de waardigheid van de schepping bedreigen en heel de mensheid belagen. Dergelijke studie en actie zouden ook gericht kunnen zijn op bijvoorbeeld bepaalde vormen van snelle industrialisatie en ongebreidelde technologie, die het milieu vervuilen en ernstige gevolgen hebben voor het ecologisch evenwicht zoals ontbossing, kernproeven en het onnadenkend of slecht benutten van al dan niet vervangbare natuurlijke rijkdommen. Een belangrijk aspect van gemeenschappelijke actie op dat gebied is de mensen te leren niet alleen om die rijkdommen te benutten maar tegelijk ook om plannen op te stellen voor het toekomstig verstandig gebruik ervan, en om de schepping te beschermen. Op ontwikkelingsgebied, vooral met betrekking tot de menselijke noden, is er een grote verscheidenheid van mogelijkheden tot onderlinge samenwerking van de r.-k. kerk en de kerken en kerkelijke gemeenschappen op regionaal, nationaal en plaatselijk vlak. Een dergelijke samenwerking zou onder andere actie moeten omvatten voor een rechtvaardiger samenleving, voor vrede, voor bevordering van de rechten en waardigheid van de vrouw, en voor een eerlijker verdeling van de rijkdommen. Zo zou men ook gemeenschappelijk een dienst kunnen beheren ten behoeve van armen, zieken, gehandicapten, bejaarden en van allen die te lijden hebben onder "zondige structuren".¹⁹⁴ Samenwerking op dit gebied wordt bijzonder aanbevolen op plaatsen waar veel mensen dicht opeen wonen, met ernstige consequenties voor huisvesting, voedsel, water, kleding, hygiëne en medische verzorging. Een belangrijk aspect van samenwerking op ontwikkelingsgebied zou de zorg moeten zijn voor migranten, vluchtelingen en slachtoffers van natuurrampen. De r.-k. kerk dringt erop aan, bij noodgevallen op wereldschaal terwille van doeltreffendheid en kosten de middelen en diensten te bundelen met internationale organisaties van kerken. Ook wordt aangeraden in oecumenisch verband samen te werken met internationale organisaties die op dat gebied gespecialiseerd zijn.

c) Samenwerking op het gebied van de medische wetenschap

216. Een zeer belangrijk terrein voor oecumenische samenwerking is alles wat met gezondheid te maken heeft. In sommige landen is de oecumenische samenwerking van de kerken bij projecten op het gebied van gezondheidszorg van levensbelang om de juiste zorg te kunnen garanderen. Maar in toenemende mate ontstaan bij de samenwerking op dat gebied, of het nu gaat over samenwerking op het gebied van de wetenschap of op dat van de gezondheidszorg zelf, problemen van medische ethiek die tegelijk een uitdaging zijn en een gelegenheid voor oecumenische samenwerking. In het voorafgaande werd gesproken over de plicht om fundamentele waarden vast te stellen die onlosmakelijk deel uitmaken van het christelijk leven; dit is bijzonder actueel vanwege de snelle ontwikkelingen op bepaalde gebieden zoals op dat van de genetica. Wat dit betreft zijn de directieven uit het document van 1975 over de 'oecumenische samenwerking' bijzonder van toepassing: "Met name wanneer het morele wetten betreft moet het leerstellig standpunt van de r.-k. kerk ondubbelzinnig worden uiteengezet, en men moet de moeilijkheden die er voor de oecumenische samenwerking uit kunnen voortvloeien, in alle eerlijkheid en loyaliteit ten opzichte van de katholieke leer in overweging nemen."¹⁹⁵

¹⁹³ Vgl. *Redemptor hominis*, 8, 15 en 16; *Sollicitudo rei socialis*, 26,34.

¹⁹⁴ *Sollicitudo rei socialis*, 36.

¹⁹⁵ *A.w.*, 3g.

d) Samenwerking in de media

217. Op dit terrein kan er worden samengewerkt bij het verstaan van de aard van de moderne media, en met name van de uitdaging die zij betekenen voor de christen van vandaag. De samenwerking kan betrekking hebben op alles wat ertoe kan bijdragen om de christelijke beginselen ingang te doen vinden in de media, op het bestuderen van de problemen die er op dat gebied zijn, en ook waar het erom gaat de mensen te leren kritisch gebruik te maken van de media. Interconfessionele groepen kunnen zeer doeltreffend werken als raadgevende comités voor de openbare media, met name als het religieuze onderwerpen betreft. Ze kunnen in het bijzonder nuttig zijn in landen waar de meerderheid van de kijkers, luisteraars of lezers tot één enkele kerk of kerkelijke gemeenschap behoort. "Deze samenwerking kan op allerlei manieren in praktijk worden gebracht. Het kost geen moeite er enige van op te sommen: gezamenlijke radio- en televisie-uitzendingen; een gezamenlijke vorming, met name voor de ouders en de jongeren; ontmoetingen en samenspraken tussen het publiek en de communicatieleiders; ... gemeenschappelijke centra van wetenschappelijk onderzoek, dit alles met het oog op een zo feilloos mogelijk functioneren van de communicatiemiddelen".¹⁹⁶ Waar interconfessionele structuren met volledige deelneming van de katholieken reeds bestaan, zouden deze verstevigd moeten worden, in het bijzonder met het oog op het gebruikmaken van radio, televisie, en voor publicitaire en audiovisuele activiteiten. Elk van de deelnemende organen zou de mogelijkheid moeten hebben om over de eigen leer en het eigen concrete leven te spreken.¹⁹⁷
218. Soms zou het van belang kunnen zijn dat het werk in wederzijdse samenwerking verricht wordt, doordat in de media werkzame katholieken meedoen met initiatieven van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen of omgekeerd. De oecumenische samenwerking zou uitwisselingen kunnen omvatten tussen internationale katholieke organisaties en media-organisaties van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen (zoals bijvoorbeeld voor de viering van de Werelddag van de sociale communicatie). Gemeenschappelijk gebruik van satellieten en kabeltelevisienetten zou ook een voorbeeld kunnen zijn van oecumenische samenwerking.¹⁹⁸ Het is duidelijk dat dit soort samenwerking op regionaal niveau zou moeten gebeuren in contact met de oecumenische commissies, en op internationaal niveau met de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen. Een gedegen oecumenische voorbereiding behoort onderdeel uit te maken van de opleiding van katholieken voor het werk in de media.

Paus Johannes Paulus II heeft dit Directorium op 25 maart 1993 goedgekeurd. Hij heeft het met zijn gezag bevestigd en de publicatie ervan bevolen. Al hetgeen hiermee in strijd is ten spijt.

Kardinaal Edward Idris Cassidy
President

Pierre Duprey
Tit. bisschop van Thibar, secretaris

Vertaling: F. van Voorst tot Voorst s.j.
© Utrecht 1993, Secretariaat Rooms-Katholiek Kerkgenootschap in Nederland. (*Kerkelijke Documentatie*, jaargang 21 1993/7.)

¹⁹⁶ *Communio et progressio*, 99.

¹⁹⁷ *De oecumenische samenwerking op regionaal, nationaal en plaatselijk niveau*, 3f.

¹⁹⁸ Vgl. Pauselijke Raad voor de Media, *Criteria voor de oecumenische en interreligieuze samenwerking in de media*, 11 en 14, *Documentation Catholique* nr 1195 (1989), blz. 1038-1039.

Voorwoord (1)

- Redenen voor deze herziening (1)
- Voor wie het Directorium bestemd is (1)
- Doel van het Directorium (2)
- Indeling van het Directorium (3)

Hoofdstuk I

Het streven naar de eenheid van de christenen (4)

- De kerk en haar eenheid naar Gods plan (4)
- De kerk als *communio* (5)
- De verdeeldheden onder de christenen en het herstel van de eenheid (6)
- De oecumene in het leven van de christenen (7)
- De verschillende niveaus van de oecumenische activiteit (8)
- Complexiteit en verscheidenheid van de oecumenische situatie (9)
- De sekten en de nieuwe religieuze bewegingen (10)

Hoofdstuk II

De organisatie in de r.-k. kerk van de dienst van de eenheid van de christenen (12)

- Inleiding (12)
- De diocesaan gedelegeerde voor de oecumenische beweging (13)
- De oecumenische commissie of het oecumenisch secretariaat van een diocees (13)
- De oecumenische commissie van de Synoden van de katholieke Oosterse kerken en van de Bisschoppenconferenties (14)
- Oecumenische structuren in andere kerkelijke verbanden (15)
- Instituten van gewijd leven en sociëteiten van apostolisch leven (16)
- Organisaties van gelovigen (17)
- De Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen (17)

Hoofdstuk III

Oecumenische vorming in de r.-k. kerk (18)

- Noodzaak en doelstelling van de oecumenische vorming (18)
- Afstemming van de vorming op de concrete situatie van de personen (18)

- A. Vorming van alle gelovigen (19)*
 - De middelen voor de vorming (19)
 - Plaatsen die gunstig zijn voor de vorming (21)

- B. Vorming van hen die werkzaam zijn in de pastoraal (23)*
 - 1. Gewijde ambtsdragers (23)
 - a) Vorming op leerstellig gebied (23)
 - a-1) De oecumenische dimensie van de verschillende vakken (23)
 - a-2) Oecumenische dimensie van de theologische disciplines in het algemeen (24)
 - a-3) Oecumenische dimensie van de theologische disciplines in het bijzonder (24)
 - a-4) Speciale cursus over de oecumene (25)
 - b) Oecumenische ervaring (26)
 - 2. Niet-gewijde bedienaren en medewerkers (26)
 - a) Vorming op leerstellig gebied (26)
 - b) Oecumenische ervaring (27)

- C. Gespecialiseerde vorming (27)*
 - Rol van de kerkelijke faculteiten (27)
 - Rol van de katholieke universiteiten (28)
 - Rol van de speciale oecumenische instellingen (28)

- D. Permanente vorming (29)*

Hoofdstuk IV

Gemeenschap van leven en van spirituele activiteit tussen gedoopten (30)

A. Het sacrament van het doopsel (30)

B. Deelneming aan elkaars geestelijke activiteiten en rijkdommen (32)

Algemene beginselen (32)

Gemeenschappelijk gebed (33)

Deelneming aan elkaars niet-sacramentele liturgie (35)

Deelneming aan het sacramentele leven, met name aan de eucharistie (36)

a) Deelneming aan het sacramentele leven met de lidmaten van de verschillende Oosterse kerken (36)

b) Deelneming aan het sacramentele leven met de christenen van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen (37)

Gemeenschappelijk gebruik van andere voor het geestelijk leven en de geestelijke activiteit bestemde middelen (38)

C. Gemengde huwelijken (39)

Hoofdstuk V

Oecumenische samenwerking, dialoog en gemeenschappelijk getuigenis (43)

Vormen en structuren van de oecumenische samenwerking (43)

Raden van kerken en raden van christenen (44)

De oecumenische dialoog (45)

De gemeenschappelijke arbeid met betrekking tot de bijbel (48)

Gemeenschappelijke liturgische teksten (49)

Oecumenische samenwerking op het gebied van de katechese (49)

Samenwerking in instellingen voor hoger onderwijs (50)

Pastorale samenwerking in bepaalde gevallen (53)

Samenwerking bij de missiearbeid (54)

Oecumenische samenwerking in de dialoog met andere godsdiensten (55)

Oecumenische samenwerking in het sociale en culturele leven (55)

a) Samenwerking bij de gemeenschappelijke bestudering van sociale en ethische vraagstukken (56)

b) Samenwerking op ontwikkelingsgebied, op het gebied van menselijke noden en op dat van de zorg voor de schepping (57)

c) Samenwerking op het gebied van de medische wetenschap (57)

d) Samenwerking in de media (58)